

Քեռոյի

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

“ ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ „ Ի

ՓԵՏՐՎԱՐ

1911

ՎԵՐՋԻՆ ԷՋԵՐ ԳՐԱԿԱՆ,
ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱ-
ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆՈՒՐ
ԱՆԻԱՐՀԻ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ
ՆՈՐԱՆՈՐ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Վ. ԵՒ Է. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ

leaf

ՎԵՐՋԻՆ ԷՋԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼՆ

Տարեցոյց հրատարակելէն ինչ օր վերջ, Ա Դեկտ. 1910 ին, մեծագոյն ղոբխանութիւնը ունեցանք կորսնցունելու մեր Հովուապետը, ՄԱՏԹԻՍՈՒ Ք. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԷԶՄԻՐԵԱՆՆԵՐ, պատուական Հայրապետն ամենայն Հայոց: Ն. Ս. Օծուքեան յուզարկաւորութեան օրը, 19 Դեկտեմբեր, Պոլիս՝ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած փառաւոր սգանանդէսին՝ եղիւ Արեւս. Դուրեան որ ձեռնասունն եղած էր սարաբախ Հայրապետին, — խորապէս զգածուած Մայր Աթոռոյ այս անակնկալ այրիացումն, — խօսեցաւ հետեւեալ դաբանականը, զոր մեր խնդրանքին վրայ՝ գրագէտ էր իմաստաւր Պատրիարքն իսկ հանեցաւ գիրի առնել, վազայաջորդ օրը թերթերու մէջ անկախօյ հրատարակուածներն ուղղելով այսպէս: Սոյն դաբանականը կուտ խտացումն է Արդարութեան ու իր պատգոհին նուիրուած մեծ եկեղեցականին կենաց: Եւ ոչինչ այնքան պատե՛ն էր իբր նախաճո՛ս ծառայելու համար Տարեցոյցիս ներկայ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԻ՛ն, բան այս գրուիլ-գործոցը Մանանաւորու, որ հոգեբանական նրբազատ վերլուծում մըն է ծայրէ՛ ի ծայր: Թ. Է.

† Դ Ա Մ Ք Ա Կ Ա Ա Ա Կ

Ս. Էջմիածնի Աւարատեան Մայր Աթոռը եղանկայիտասակ իրիմեան Հայրիկի սուգէն այն ինչ ելած՝ նոր սուգով մը կը համակուի դարձեալ, յանակրեկայս զրկուելով իր հաստատութեան սիւնէն էւ իր վայելչութեան զարդէն: Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Ս. Ս. Մասթէս Իզմիրլեան Ս. Կաթողիկոսի մանր խորունկ վերի մը նման կը խոցէ իր ժողովուրդին ցաւագնած մարմինը, էւ իրմով սնուցում համեստ յայտնու անեացումը՝ որ փութ ամալութիւն մը կ'առթէ մեր հոգիին՝ կը բռնադատէ զմեզ իրաւունք սալու հռովմայեցի հին պատմիչի մը որ կ'ըսէր. «Երբ միտքս թերեմ պատմութեան հին ու նոր անցքերը՝ կը բուխմ տեսնել անոնց մէջ չեմ գիտեր ի՛նչ մը՝ որ մարդկային իրեանն նէ կը խաղայ» (Տակիտոս):

Սակայն, էրէ այս սարսա՛մ հայեցողութեամբ միայն համարձակիմք ըսքընել կեանքի նեանակութիւնը ու զաւետի մը փոխարկել կարն կամ երկար ժամանակամիջոցներով մարդերու կատարած լուսազոյն դերը մեր երկրագունքին վրայ, ալ ինչն՝ զկարելի էր հաւատալ ճեմարտութեան կամ Բարիին, Նախախնամութեան կամ Ապագային:

Եւ ինքս կը խղնահարիմ այդ ցուրտ անսուզութեան շուրջ վայրկեան մ'իսկ դեպքերէլու, միտքի սայրա՛նումով մը, էրբ մա՛նաւանդ կ'ուզեմ յառած մնալ պատուական յիտասակին Անոր՝ որ էրբէ՛ չհարցուց հեզմութեամբ թէ «Զի՛նչ է նեմարտութիւն», որ Բարիին հետեւեցաւ յամառօրէն, որ Նախախնամութեան

Նորքնիւր Տեղագոս Պատրիարքական
Հայոց Թուրքիոյ
Տ. ՎԱՀՐԱՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆԿԱՌԵՆԻ

68-2020
48 68

հաւատաց անդրուելի, եւ բողոսացում Ապագայի մը խոսումներուն վրայ չդեղեւեցաւ երբեք :

Ու այդ իմաստութեամբ էր որ յաջողեցաւ իննն ալ հրաշակեցել իր մէջ հանրային պատկաւանքի առարկայ այն հօր անհասականութիւնը, որ արդարապէս ուղղութենէ չեղեցաւ արդարեւ, պարսկականութեան դժուարագնաց նամբուն վրայ :

Քաղոյական մեծութեամբ մը օժտուած այդպիսի անհասականութիւն մը ինքզինն յօժար պիտի զգար բարեւոյժ ժողովրդի Աւետարանին՝ որուն պատճառներն էր, եւ այն ժողովուրդին՝ որուն ծոցէն ծնած էր ինքը եւ որուն «Հայր»ն անուանուեցաւ արժանապէս : Հանելով իր անձը կոչումի ու պատճառներէն հաւատարակելու բարձրութեան վրայ՝ իր նշանաբանն քուսաւ Համոզումը . «Այսուհետեւ նուիրում մըն եմ ես» (Ք. Տիմ. Գ. 6) Ասուծոյ մեծ Չոհին մօտ . եւ իր եղբայրներուն դառնալով՝ արձայնեց նոյն ոգին . «Աւրախ պիտի ըլլամ երբ նուիրուիմ ձեր հաւատքի զոհին ու պատճառին համար» (Փիլ. Բ. 17) :

Այս գեղեցիկ դասը ուսած էր նա այն հոգեւունջ բերանէն՝ որ ի հեճուկս շրթաներու շառաչուին՝ ազատութեան թրթուռն ձայնը կ'արձակէր Հուովի քանակէն :

Ն--էր--էլ. ա՛յն . ո՛չ այն հրապոյրներուն՝ որ կը քակարէն աշխարհաւերք, ո՛չ փառփին՝ որ կը խաբէ անմիտք, ո՛չ խեղճութեան՝ որ կը շարժէ անձնապատկը, այլ նուիրուիլ այն հանդերձաններով՝ որոնցմով ծնողն իր գաւակներուն, վարդապետն իր աշակերտին, արդարն իր սկզբունքներուն, իմաստունն իր խորհուրդներուն եւ քանոնն իր ժողովուրդին վրայ կը սքըռուի :

Ն--էր--էլ. Բաւորութեան հեղուքն ըլլալ արդէն իսկ մօտուցում եւ փրկագործող զոհին վրայ : Աւիճնող Գաղափարին, ոգեւորող Չօրութեան, շարժիչ Կեանքներէն զոհէն վրայ քափուած այդ հեղուկը՝ արիւն ըլլալ թէ զինի՝ փրկագործութեան դերը չկրնար կատարել . այլ միայն կը նորոգէ բան մը որ զոհին անուշահոտութիւնն ունի : Առաջնայն անգամ իր նմաններով՝ կանխաւ մասուցում Չոհին է որ կը նուիրուի :

Հայոց Քանանայապետը Խաչի սեղանէն զատ՝ որուն զոհէն կ'ընդունէր իր հոգիին արիական ազդուիւր՝ կամաւ սպասաւորեց նաեւ ուրիշ կրկնակ սեղաններու՝ եով եովի կցում՝ որոնց վրայ հանուած էր զոհը, Հայ Ազգին ու Հայ Եկեղեցիին մարմնացած իրականութեան՝ շարժարում ամբողջութեան ու յօշոտում անդամաթիւներուն սրտաուշ ու դարձուող ոգիակէզը . . . :

Գիտելով զինն իր Աւետարանական պատճառներէն մէջ՝ ո՞վ չէր տեսներ անոր Անձին վրայ Քրիստոսեան առաքիլութեանց արտափայլումն ու շնորհը . յեցում էր նա այն ներշնչումներով որ սուրբ են ու կը սքըն մարդը . ու իր սրտին ազնուազոյն խորքը պահած էր միտք Յիսուսի պատճառներին : Իր գերազոյն Վարդապետին զուրթն ու սասնն ունէր նա . այն ծայրացած քաղցրութիւնն ու ծառայած սասկաւորութիւնը, որ գիտէ արայայտուիլ արդաս հոգիներուն եւ ամբարիտք քերտամասութեան հանդէպ : Չոհի փրկագործումին հետ հաշտուցում ըլլալով քանանայապետական կոչումը, կը հաւատար թէ մարդ պէ՛տ ունէր փրկութեան մը, թէ՛ ըլլար ան մեղքէ՛ որ կ'ուրանայ հոգիին անդազոյն պէ՛տն ու վախճանը . թէ՛ ըլլար ան սգիտութենէ՛ որ զարգացումի տենչը կը ծամառնէ այլասե-

րած ուղեցին մէջ . թէ՛ ըլլար ան բռնութենէ՛ որ ազատութեան շունչին անցրը կը խցէ ցամաք երակներուն խորը : Քանանայապետն ըլլալով իր դաւանութեան ու հաւատքներուն՝ չպարեցաւ երբեք պատգամաբոս լքուութեամբ մը դուրս բերելէ իր խղիին լանջապատակէն --էր-- ու Բ--էր, «Այո» ի եւ «Ոչ» ի անվերապահ վնասականութիւնը : Կրօնի եւ բարոյականի գրկախառնումն եղաւ իր կեանքը . ո՛չ մէկուն մօտեցուց սարակոյսին երգծը, ո՛չ ալ միւսին՝ կեղծիքի շարուն ու բիծը :-- Արժանի՛ Ն--էր-- Աւետարանի զոհին համար :

Դուրս գալով իր պատճառի սրբալոյրէն՝ պատուական Քանանայապետը միեւնոյն երկիւղածութեամբ կը մօտենար միւս սեղաններուն ալ՝ որ կը ծխային . . . Ունենալով Ազգի կատարեալ ու անխաղախ սէրը՝ որ զինքը կ'օժէր, եւ իր ցեղին պատճառով՝ որով կը բաժնուայազորէր, կատարեց իր պարտքը անկեղծ վասնուպետեամբ մը՝ զոր կը ներշնչէր իր շարժիչ սպրոգներուն, ներշնչով իր դիմն ու բարձրութիւնը, եւ իր ժողովուրդին ձկնումներուն ու մեծութեանը իբրեւ նշանակ ծառայեցնելով իր անձը : Իր շարժ մը գործնական ու գրաւոր աշխատութիւնները սահմանադրաւէր վարիչի՝ օրինապատ առաջնորդի, իրաւազատ նախնանաւորի եւ խորանկատ անձնաւորութեան մը համբաւը շինեցին իր վրայ . ո՛չ կեղծ համբաւ մը՝ այլ իրական ու անհնազանդի, այն բարձրութեան վրայ ուր ինքը մնաց յուսէ :

Ու օր մըն ալ՝ շնորհիւ այդ արժանիքին՝ հրաշքուեցաւ Պատրիարքական աթոռի ծանր պատասխանատւութեանը՝ զոր ստանձնեց անձնուրացութեամբ : Ժա՛մ էր կորովի կամովն ու անկուն գօտեպնդումով վերամարտիկ հանդիսանալու արդար իրաւունքներուն Հայ Ազգին, որ պէ՛տ ունէր ապելու : Ի՛նչ ոգիով սպանազինուած՝ արիւնի եւ բարբառութեան բռնաւորին դէմ, մերք զայլոյթի՝ մերք սարսափի ու մահաւանդ օգնութեան աղաղակներ բարձրացուց ինն ամէն կողմ, բայց իրմով խտացում ժողովուրդին այդ ձայնը՝ հեռաւոր ափունքներու եւ անսպայ ժայռերու զարնուելով, եւ դարձաւ իր բովանդակ եղբանեմովը, ու իր մէջ արձագանգեց :

Պէ՛տ էր տեսնել զինն իր յուսախաբութեան օրերուն մէջ : Եւ իր մօտ գաւգաւ էի, ու դիւրին եղաւ ինձ համար գուշակել իր կացքէն ու նայումսէն՝ թէ պատճառ էր նա յեցնելու սպառնացող անդունդը, երբ նակասագրուած ըլլար Կուրծիտով մը դաղեցնել այդ ահաւոր վտանգը : Հէ՛ք Քանանայապետը խլուեցաւ սակայն իր սեղանէն՝ որուն մօտ յայտարարած էր միտք . « ուրախ պիտի ըլլամ երբ նուիրուիմ ձեր հաւատքի զոհին ու պատճառին համար » . ու ա՛յդ եղաւ այնուհետեւ ալ իր ազօրանուէր մեմուէրը, ու Տիրոջ շարժարանի վայրերուն մօտ տեսնելու սարիներով կրած սարագործութեան իր լուրը չկրցաւ լսեցնել անոր մէջ նախախնամութեան օրհնութիւնն ու երգը Ապագային : Արդարութեան ծարաւի ո՛ր հոգին կրնար հաւատալ իր արեան զինը պահանջող ժողովուրդի մը աղաղակին անյուշասակ վերջացմանը : Ու Քանանայապետը նուիրուեցաւ այդ Չոհ-ժողովուրդին :

Ազգին ողջակէզի սեղանին կից՝ մայրենի Եկեղեցիին նահատակութեան սեղանին ալ սպասաւորեց միեւնոյն գնալու մով, միեւնոյն աղապատանով : Վասնզի իրարմէ տարբեր չէին կրնար ըլլալ զոյգ սեղաններուն վրայ գնումն հին ու նոր զոհերը, ուղիղ մասուցում՝ արդարապէս բաժնուած այդ զոհերը . նոյն միտքով,

նոյն աղիմով, ո՛չ թէ մին պարսաւս եւ միւսը վիտս, այլ ամէ՛նն ալ խեղճ ժողովուրդին կեանքէն փրցուած նմանաճան պատանո՛ւնք, որոնցմէ հոսող արիւնք՝ Բրիտանոնուրեան առաջին իսկ դարերէն մինչեւ վերջին ժամանակներս՝ մէկ հեղեղի մը խառնումով ուռազած ու պանպանած է ամբողջ աշխարհի մը բունուոր բուսականութիւնը: Ազգային գոյութեան կռիւին մէջ իրենց գոնն ու անուշահոտութիւնը չդադրեցնող այդ կրկնակ սեղաններուն սրբութեանը հաւասարիմ մնաց ինք, եւ անոնցմով սրբուեցաւ իննն ալ: «Անգամն է որ կը սրբէ պատարազը» բառ մեր Տէրը:

Անգուզական Բոհանայապետք, ցվեջ հաղորդ րլլալով իր ժողովուրդի ցաւերուն եւ «անոր սկարուքեամբն ալ զգածուած» սպասեց նախախնամութեան Բաղըր ակնարկութեանն ու Ապագայի յոյսերուն: Հասաւ վերջապէս Օսմ. Սահմանադրութեան ծագման առաւօտը՝ զոր մեզի հետ սղջունեց իննն ալ եւ դողողջ թեւեր վեր առած՝ աղօթեց ու լացաւ: Եւ ընդհուպ քօր-սիբելով անտրանիին մոխիրը՝ ու ցնծութեամբ պատմանանուած եկաւ ողջագուրելու իր սիրելի զաւակները: Ի՛նչ աննուն խանդավառութեամբ՝ ի՛նչ արտակար զեղումներով փարեցան ամենն ալ իրենց տառապանքի գոհին նուիրուած վեհ հոգիին: Եւ Ազգը միահամուռ հրաւիրմամբ բարձրացուց զինք վերսին՝ Պատրիարքական գահուն որուն արժանի հանդիսացած էր արդէն, եւ ի՛նչ յետոյ ալ՝ Աւարտահան Մայր Աթոռին՝ որուն եւս առաւել արժանի էր, իրմով սփոփուելու եւ իրմով վայելելու համար հոգեւոր եւ մտաւոր հսկանաւորութիւն մը:

Գործունեութեան այդ յուսալից նոր երջանը սակայն այժման շուտ փափուեցաւ սուգով: Իրեններուն շարժարակից րլլալու ԶԻՆԻՏԻ հետեւանումն արդէն Բանուած՝ կատեցաւ վերահաս մտնուան վնասին առջեւ, ու հրաժեշտ պատկան դարձուց իր օժեպ ու խոնջ նակասը, եւ թէպէտ պիտի ուզէր՝ իր տարիներն աւելցնելու փափամամբ՝ աղերսել. «Ով Տէ՛ր, յի՛շտ որ արդարութեամբ եւ անկեղծ սիրով Բաղըրի Բու առջեւէդ, եւ ըրի՛ ինչ որ հանոյ էր Բեզի» (Եւ. ԼԲ. 3) . . . բայց իր վասակաբեկ կեանքի ժամացոյցին տառն աստիճաններէն վար իջած սուտերը՝ չկատարեց իր երբեմնի հրաշալի վերելք շարժող շողին ու ցցուած ձողին շուրջը, ու անաւոր բանձրութեամբ մը տարածուելով՝ յաւիտենական գիշերը քաղիեցուց անոր մարմնի նշխարներուն վրայ:

Ողջս յն Բեզ, Բոհանայապետք Հայոց, որ այժմ կը պատրաստուի մտնել Բու հանդիսոց, մօտ երթալով «ի մասս սրբութեանց», նորոգուած նամբուն այն վարագոյրէն ներս, ուր մեծ Բոհանայապետք մեանցնապէս մտաւ երբեմն իր մարմնին զոհաբերութեամբը. ու հոգիովդ՝ որ անբաժան մնաց Ասուծոյ հոգիէն՝ կ'երթաս խառնուիլ այն գունդերուն՝ «որոնց երգեր ամէն ոք չկրնար սորվիլ» (Յայն. ԺԷ. 3): Կը մաղթենք Բեզի համար երանութեան օրեանը, եւ ի մեծարանս երջանիկ ԶԻՆԻՏԻՆ՝ որ զԲեզ սիրող եւ Բեզմէ պաշտուող ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն ծնորդի կու տայ Բու անմուռաց յիշատակիդ առջեւ. սիրոյ խաղաղութեան՝ յոյսի եւ հաւատքի բարիքը կը հայցենք Ասուծմէ, ու այս խառն առիթով կ'աղօթենք առ Բարձրեայն.

«Թագաւոր երկնաւոր, զեկեղեցի Բո անճարձ պահեա՛, եւ գերկրպազուս Անուանդ Բու պահեա՛ ի խաղաղութեան»: Ամէ՛ն:

Երեմիայի Գրքի Բաղըրի Բու

† Թագմանական Հանդեսին

Կուռնիկ մեր աշխարհէն խաղաղիկ մը ունի՞ս:
Այսօր մեր աշխարհը Սուրբ Էջմիածինն է միայն:
Վերջին օրն է այսօր Հոգեւորս Իզմիրլեան Հայրիկին:
Հոն, աշտարակին բարձունքէն, Թիպէթեան զանգակը Հայրիկան լա՛ց
մըն է որ կը հեծկտայ. ու Նորակաթի շողակաթ խորանին առաջը, առա-
քեպիկ պատկերներուն անթարթ ակնարկին տակ, տեսէ՛ք, պառկեր է ան,
Յուրն ցուրտ դրօշմը դէմքին:
Սուրբի մեռե՛լ մը իրաւցունէ:
Այսօր, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եղեմաբոյր բուրվառնե՛ր, խուճկի
սեղ Հայուն սիրտն է որ սկտի միաք միայն:
Այսօր օժեցէ՛ք զինքը միւսմտով Հայուն մե՛ղր գորովանքին, բամպա-
կեցէ՛ք անոր ձակապը ժողովուրդին բոցաշուրթն համբուրներով:
Այսօր լուսցէ՛ք անոր մարմինը Հայաստանի վեց նահանգաց, հարիւր
վեց քաղաքաց եւ հազար վեց գեւորքէից բնակիչներուն աղի ու տաք ար-
ցունքով՝ որ այս պահուս կ'արտատորի անոնց աչքերէն:
Այսօր պատնեցէ՛ք զինքը դառնուկի պէս շմբթուող Հայրդիներու
արիւնաներկ Յովէփաշապիկով:
Այսօր մշտապա կերտնե՛ր ըրէք հառաչանքները հանուր Հայութեան,
ու աշտանակեցէ՛ք, շարեցէ՛ք զանոնք՝ անոր սրբալոյս դադաղին շուրջ:
Այսօր, սարկուազնե՛ր ու փոքրաւորնե՛ր, լուեցէ՛ք պահ մը: Սկիւ-
տարցիներուն կուրծքերէն քակուող հեկեկա՛նքը թող դաշտակուի միայն՝
իբր սաղմոս ու մեղեդի . . . :

Այսօր, վարդապետնե՛ր ու կրթիկոննե՛ր, սրբէ՛ք զի ցնծան պատանքին
տակէն՝ անոր սակերքը տառապեալ, դադրեցուցէ՛ք շարականնիդ՝ աշուղին
բերթուածը խանդերգեղու համար միաշուրթն ու միաձայն .

Արի՛, եղբար՛, միանանք,

Բաւ համարենք մեր սանչանք.

Ի սէր հեռուած Հայ Ազգին՝

Գործ դենն մենն ճիզ ու ջանք . . . :

Այսօր լուսաւորչակերտ տաճարին կամարները կը թնդան ա՛հա դպրոնե-
րու պատգամիկ երգուածքով. — «Մերձեցայ ես ի դուռն գերեզմանի,
ալէլուիա . . . »
Գերեզմա՞ն պիտի դնէք անոր մարմինը:
Օ՛ն, դիւտուն բա՛րձ ըրէք Վերջ Հայաստանին Աբովեանի, Թորոս Աղբար
Սրուանձտեանցի, Ուխտամներն Ահարոնեանի ու Յեղիկ Սիրսի վարուժանի:
Նշխարք դրէք բերնին՝ Մատեաց լիատարէն փերթ մը ձիւն յաւերժա-
փառ, պատի դրէք ձակտին՝ Արարատի կողերէն իրցուած Լալվալաներ
անթառամ:

Վանէն ու Երեւանէն, Տարօնէն ու Տարսոնէն, Սիսէն ու Սիօնէն, Ակնէն
 ու Անիէն, Եղուազներովդ՝ վարէ Տողը, աղբե՛ր ճան, եւ ակերս՝ վ տա՛ր,
 վրա՛ն լեցու՛ր պատկառելի Տողաբլուր մը ձեւացուցնելու համար:

Գլխուն վերել, Թող կանգնի՛ Սոսեայ անտառէն՝ վարսագեղ ուռի մը
 արտասուակաթ: Ալէմտաղի աղբերակէն լեցուած կուժ մը ջո՛ւր Թող Թա-
 փեն հողակոյտին վրայ. եւ Թող ցանեն ցրուե՛ն հոն՝ Չամբձայի բարձուն-
 քէն քաղուած մոռ մոռ արեղախոտե՛ր գարնանագեղ: — Ծննդավայրին
 կարօղ տուէ՛ք որ առնէ ասնոյմով:

Մե՛ղք է, քար չո՛ւղեր վրան: Հերե՛ք սղջութեանը՝ որչափ ան քար
 դրաւ սիրտին:

Հայոց աղջիկներ, Ձեր հագուո՛յն մատաղ, Սատունէն ու Սիսէն, Կարենէն
 ու Ատրպատականէն՝ խումբ խումբ գացէ՛ք Արագածոտն գաւառ, — ալու-
 եւս անոր դերեղմանը ուխտատեղի է, — եւ աղանւնայ տարներու պէս ձեր
 վրովուն արձակեցէ՛ք, աղօթ՛քի ձեր մոմո՛ւնը՝ բարձրացուցէք հոն:

Մրջիւններ, Հայաշխարհի սեւաքեւ՛ փոքրաւորներ, քաղեցէ՛ք, տարի-
 նե՛ր քաղեցէ՛ք եւ հասէ՛ք մինչեւ հող, մէյմէկ ծիւ խածած, ձեր համբար-
 ները շինելու համար անոր հողակոյտին վրայ:

Եւ դուն, Թիծեռնա՛կ, հայրենի կտուրի սիրո՛ւն Թռչնակ, Վաղարշա-
 պատէն Թռէ՛ մինչեւ Ակիւտար, ճճուէ՛, ճուա՛ սղբաձայն. վան դի
 Իզմիրեան Հայրենիս

Անդ հեռո՛ւն, պետր
 Տիրմա՛յր մ'ունի սգար . . . :

(Handwritten signature)

Կէր-էէ, 19 Է՛ր. 1910

Վահան Թէֆեան

ՎԱՐՍՁԴԱՏ

ՎԱՐՍՁԴԱՐՁՈՂ
ՀԱՅ ԳԱՆՎՈՒԹՅԱՆ ԵՐԹՈՒՆ

Աւելի՛ արագ քան նեւն աղեղիկն,
 Աւելի՛ աշխոյժ քան իր Յոյսն անսանձ՝
 Չոր օտրիներով մեծցուց կարողիկն
 Օտար երկիւնքի մը օակ անբասխանց
 Եւ նայուածքներու ներքեւ անտեսեւ,

Հիւս, դաշտերէն ու անտառերէն
 Կը սուրա՛յ . . . եւ իր արշաւին առջև
 Կը կանգնի, յարդուած, մըշտիկոսն երկն . . . :

Գիտե՛ք հեռուն. գառն Արշակունեաց
 Բացած է քափուր քաղուկներն իրեն,
 Թե՛ իրե՛ն, նոյնպէս, սիրտը շայնարաց
 Կը սպասեն, ցնծուն, հայրենի երկրէն . . . :

Վեկաշարժ սուխի գոգնու մեծ քարեւ
 Մը կուսան ալիսեդ . . . , միևն էփոսան անդին,
 Կը քակէ կարծես գօսին կըքուծա՛րէ . . . :

Օ՛հ, շո՛ւս, հիւս շո՛ւս, Հայերու ասուած,
 Իշխանը Հայոց-հասցո՛ւր իր փառքին . . .
 . . . Յանկարժ, փառքեկ սա սեպագանգուած
 Ռարախան մարդիկ դուրս կը սողակիկն
 Եւ իր ուսերէն զինք կը կաշկանդեն . . .
 Բայց ին՛ք՝ կը քօլվէ զաննիք վեր տերէ,
 Եւ հսկայ քափով մը կ'ոսուն զիսէն,
 Մշասեւ կու՛ռւրէ՛ Եփրատի վերէ . . . :

(Handwritten signature)

384 Թուականին Թագաւորոյ Վարսագոյտի վրայ յօրինուած այն բերթուա-
 ծին ոգւոյն Թափանցելու համար՝ անհր. սմեշտ է զի՛նքը ճանշտայ յոփս իփօքը կու
 տանք Մ. Խորենացիին. անս՝ ինչ որ գրած է մեծամուն մատենագիրն այս նկարին
 մասին. — «Մեծն Թէոդոս իր Թագաւորութեան 20 րդ. տարին՝ Հայաստանի գահուն
 վրայ բարձրացուց — Պապին տեղ — Վարսագոյտ անուն մարդ մը Արշակունեաց տոհ-
 մէն: Վարսագոյտ երիտասարդ էր, սրտատ, անձնեղ, ուժով, արութեամ գործերով
 նշանաւոր եւ շատ ճարտար՝ նեաաճգութեան մէջ: Ետպուճի փոխտուտին ժամանակ,
 կայսեր արքունիքը հռչակուոր հանդիսացած էր ինք՝ նախ Պրատսի մէջ բունարտիկ-
 ներուն յաղթելով. յետոյ ելլաղայի Արեղ քաղքին մէջ ցրեկ ասես տալիճներ նուածե-
 րով: Իր փառքը շեշտուեցաւ նուե Ողիմպիական խաղերու մէջ՝ մըշտարտիկներու
 կողմէ: Լանկուարտացուց ազգին զէմ իր բաշուճեան արարքներուն նայելով՝ կը հա-
 մարձակիմ հուսասար նկատել զինքը Ս. Տրդատին, որովհետեւ իր Սէնամինքերէն 5
 պատերազմիկներ երբ իրեն զէմ յարձակեցան, ինք անոնց հինգն ալ սուրի հարուած-
 ներով սպաննեց. յետոյ բերդ մը երթալով՝ 17 հոգի նեստանար ըլաւ պատուարին
 վրայ որուն բարձունքէն վիրաւորեալները վար Թափեցան իրարու ետեւէ, ինչպէս
 վաղահասուկ Թուզեր Թզենիին վրայէն փոթարկուտ օղի: Վարսագոյտ Ետպուճի 55րդ.
 տարին՝ Թագաւորեց մեր աշխարհին վրայ էր երբ Թագաւորելու համար Հայաստան
 կ'երթար, հանդիպեցաւ բազմամիւ Ասորի աւագիկներու որոնք ուզեցին զինք կո
 դուստել, բայց Վարսագոյտ ետ մըցեց գանձոնք եւ մինչեւ Եփրատի եզերքը վազելով
 անոնց ձեռքէն ազատելու համար բուն Թափով մը ցտէից Էէթէն Էէ Էէ Էէ Էէ Էէ
 «զերազանցելով այսպէս Քիոն Լափոնացիին 22 կանգուն հեռուորութեամբ ոտտուելով»

Երեկ տակաւին աղերսագին նամակ մը ստացանք Հայաստանի մէկ խորհն, գողգործուն և անընթեանի ստորագրութիւնով, խաչանիշներով և կնիքներով

Գ. ՋԱՐՈՒՆԻ

Ծանօթ գրագիտուհի և Ա. ասեմայիս ձեռագրութեան Տնօրէն Ժողովոյ

բարբերուն, որպէսզի գիտակցութիւնն ունենան իրենց եսին, պաշտպան կանգնին իրենց իրաւունքներուն, որպէսզի բարձրացնեն իրենց միջովայրը, լաւագոյն կերպով մշակեն իրենց ցեղային սպիւռ և պարկեշտ զգացումները:

Խնդրանքները շատ են ուրեմն, բայց միջոցները անբաւական. ու այդ անբաւականութիւնը ինչ անգութ թշնամի մըն է հայ կիներուն անխնայ գործունեութեան առջև, որոնք դուռնէ դուռ կը զարնեն, իրենց լեզուով, իրենց պաշտպան նայուածքով գրամ մուրալու համար հայ գաւառի աղջիկներուն գաստիարակութեան ի նպաստ: Ուսման ու զարգացման յարգը գիտցող, միտքը ընթերցումով մշակող հայ կիներն երբեք չպիտի զգան իրենց եռանդներուն կատումը, իրենց ուժին զլատումը, իրենց թեւեւերուն, իրենց թուիչքին անկումը, որչափ ատեն որ ակնարկ մը նետեն աշխարհացոյցի այն մասերուն վրայ, ուր հայկական փառքի մը կործանման ցաւերը կը կոտորան տակաւին. չպիտի ընկճուն անոնք աշխատութեան բեռին ներքեւ, որչափ ատեն որ իրենց միտքը

սաւառնի Հայաստանի տղատ բարձունքներու վրայ ուր մշակուելու, զարգանալու տրամադիր սերունդ մը գրկարաց կը սպասէ մեր որոշումներուն, մեր ծրագիրներուն, իր հայ գոյութեան իրաւունքը պաշտպանելու համար:

Երբեմն թրքարարաւ կամ թրքախօս հայ աղջիկներ այսօր ինչ բնական ու անոյշ հնչումով կը խօսին իրենց լեզուի. ինչ գողտրիկ ոճով կ'արտայայտեն իրենց շնորհապարտ զգացումները, այն տիկիներուն և օրիորդներուն որ զիրենք մութէն լոյսը առաջնորդեցին, որ գեղեցիկ արուեստներ գրին իրենց ձեռքերուն մէջ՝ վաղը անոնց շնորհիւ իրենց կեանքը շահելու համար:

Գաւառի աղջիկներուն գաստիարակութեան հոգն ստանձնող «Աղգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւն»-ի ծիշդ այս նպատակով է որ կարեւոր գրամներ կը ծախսէ իր բացած գրողներուն գրքէն ու թուղթէն զատ՝ ձեռագործի նիւթեր զրկելու համար, և զարմանք ազդելու չափ նուրբ և գեղեցիկ ձեռագործներու նմոյշներ զրկուած են ցարդ Հայաստանցի աղջիկներէ, որոնց ամէնքն ալ իրրեւ զեղարուեստի աւարկանք կրնան ցուցադրուիլ լաւագոյն ցուցափեղկերու մէջ:

Գաւառի հայ աղջիկներուն ճակատագիրը բարձրացնելու կոչում ունեցող կնոջ բեռը ծանր է իր ուսերուն վրայ. ան բնական է աւելի պիտի ընկճուէր լազմութիւ խնդրանքներու ներքեւ, սակայն յոյսը, գեղեցիկ և լաւատես զգացումները և այն ծայրայեղ վստահութիւնը զոր ունի ուսումնաստենչ նուիրատուներու մտին, նոր եռանդով ու նոր թափով մը կ'արթնցնեն զինքը ամէն առաւօտ աւելի սերտիւ փարկելու համար իր գործին:

Եթէ Ֆրանսացին կ'ընդունի թէ քաղաքավարութիւնը առաքինութեան քոյրն է, Հայն ինչպէս շնորհունի թէ հայ կնոջ գաստիարակութիւնը փրկութիւնն է իր ցեղին, որովհետեւ ամէն նորութիւն, ամէն սովորութիւն կնոջ ձեռքովն է որ կը մտնայ ընտանիքին, հետեւեալ մարդկութեան մէջ: Երանի՛ այն ազգերուն որոնց կիներն ամէնէն շատ զարգացած են. երանի՛ այն տուներուն ուր զարգացած ու գաստիարակուած կիներու հրապոյրը խառնուած է ընտանեկան միջնորդին մէջ. այդ ազգերը այդ տուները չեն կործանիր բնաւ: որովհետեւ մէկ գաստիարակուած մայր մը՝ ամբողջ տուն մը, բոլոր ընտանիք մը կը կրթէ, և ընտանիքներու գաստիարակութիւնը կ'ապահովէ ազգերու պահպանութիւնը:

Բարեխախտարար մեր գաւառացի նորաթիթի մերուն զն օժտուած է մշակուելու տրամադիր մտքով մը և իր իմացականութիւնն ուշագրաւ երեւոյթ մը ստացած է այսօր: Ուրեմն ամէն կերպով արժանի է իր վրայ հրաւիրելու կեդրոնի բոլոր Հայութեան համակրանքը:

Քիւտ, 15 Յունուար 1911

Եւգենի Կ. Յայրապետ

LE BONHEUR

Parmi le grouillement incessant des cités,
Las de chercher en vain le bonheur-folle envie!—
Loin de noir labyrinthe où souffre et géint la Vie,
Je me hâtai de fuir les milieux habités.

Aux voix de la nature, à ses mille harmonies
Je murmurai ma plainte: «Où donc est le Bonheur?»
—«Nous n'avons point connu ce mirage trompeur.»
Fut la réponse, hélas, de ces voix infinies!...

Je franchis les champs ras et j'allais vers le mont...
—«Il ne doit pas, pensais-je, ignorer sa retraite.»
Mais ce géant au front chauve, ce morne athlète,
Me dit: «Je ne connais que mon ennui profond!...»

Je quittai la montagne en m'adressant aux ailes
Des vents—sylphes heureux sans cesse voltigeant—...
—«Nous sommes les soupirs mouillés de pleurs d'argent
Dirent-ils, de douleurs secrètes, éternelles!...»

Là-haut, dans les cieux bleus, d'astres éclaboussés
Je vis Dieu—des soucis plissaient son front austère—
Et lui dis:—«Où donc est le Bonheur sur la terre?...»
Et Celui qui sait tout soupira: «Je ne sais!...»

ARCHAG TCHOBANIAN

Trad. par
ALEX. PANOSIAN

Հայերէն բնագիրը տեսնել հեղինակին Քերթովկոյնի մասին
գիրքին մէջ, էջ 83:

ԵՐԿՈՒ ԳՕԼԵՐԱՆԵՐԸ

Սիրելի Թեոդիկ,

Ներեցէք այսքան ուշ պատասխանելուս: Բժիշկը ամէն իրիկուն միտքը կը
դնէ այս կամ այն գործը կարգադրել կամ կատարել, բայց հետեւեալ առտուն
հիւանդները կը փոխեն անոր աղուոր տրամադրութիւնները: Փափաքը չէր որ կը
պակսէր ինձ, այլ ժամանակը:

Բայց ինչպէս գաղափարն օւնեցաք ինձմէ Գօլէրայնի վրայ յօգուած մը ու-
ղելու: Ո՞ր Գօլէրայինի վրայ, մեր բարոյական Գօլէրայինի: Կ'ուզէք որ ըսեմ թէ
ինչ կը խորհեմ մեր Ազգային ժամտախօսին վրայ, թէ գրեմ Պօլսոյ Գօլէրային
մասին:

Առաջինին վրայ հասար մը պետք է գրել: Պետք է փնտռել թէ ինչպէս
Հայոց ջիղերն ու ջըղային դրութիւնը հասան այս որումն տխուր վիճակին, թէ
որո՞նք են այն խորունկ պատճառներն որոնք կամեց կամեց հասցուցին Հայը
այսօրումն պառակտեալ կացութեան: Հատորնե՛ր կը գրուին ան դարձմունքին
վրայ: Բժիշկ մը ստիպուած է նախ տխուր մը պատճառները փնտռելու և յետոյ
անոր դարձմունք գտնելու:

Բայց դուք այս շատ փոքուկ նիւթին վրայ չէ՛ որ ինչ յօգուած կ'ուզէք,
այլ հասարակ Գօլէրայինի վրայ, այն որ հիմա Պօլսոյ մէջ ու շրջակաները մէկ
քանի խեղճակներ կը սեռցնէ ամէն օր: Այդ համաճարակին համար երկու բառ
կը բառէ. Ա.Ն.Վ.Ա.Թ.Ո.Ի.Թ.Ի.Ի. և Ա.Ո.Ո.Ղ.Ջ.Ա.Պ.Ա.Ն.Ի.Թ.Ի.Ի.:

Գօլէրան շատ փոխանցիկ է եթէ քաղաքին, փողոցներուն, ընդունդներուն և
մարդոց մաքրութեան վրայ չի հսկուի: Առաջին անգամ Գօլէրան Եւրոպա պր-
ցելեց 1823ին: Անկէ ի վեր, —հունեկով անուշտ լուստուորեալ աշխարհին
աղտոտութեանց, —տտեն տտեն ըրու պղտիկ այցելութիւններ՝ թէ՛ ցամաքէն
և թէ՛ ծովու ծամբով: Սակայն ամէն անգամուն՝ Գօլէրան Եւրոպա գալէն
առաջ՝ նախ Տաճկաստան այցելած է:

«Եթէ —կ'ըսէ Բրոֆ. Եանթըմէս— Եւրոպա չի կրնայ ինքզինքը պաշտպանել
Տաճկաստանի հողերուն վրայ պարտոյ Բ-ի-է-ի-ներուն դէմ, Գօլէրային վախը
միշտ պիտի մնայ Եւրոպայի սիրտին մէջ»:

Գօլէրան միբրոպային հիւանդութիւն մըն է. այս ամուլքնիս ալ գիտե՛ք.
գիտե՛ք նմանապէս թէ փոխանցումը կ'ըլլայ ընդհանրապէս հիւանդէն առաջ
մարդու՝ —աչ-ի- կամ միջնորդի մը միջոցով՝ —աչ-աչ-ի- Բայց Գօլէրային փո-
խանցման էն կարեւոր պաշտօնեաները —միտքերնուդ չէք անցուներ— ճան-
ճերն են: Հիւանդին սենեակն սոփոյ, սնանոց ու երախտագէտ ճանճերը,
երբ պատահանէ կամ դուռնէն դուրս կը թռչին պղտիկ պտոյտի մը համար:
չեն մոռնար երթալ դրացիին ճաշտարաջը՝ հացին ու պտուղներուն վրայ ձգելու
իրենց այցաբարտները... Մտառութեան ձեւին տակ:

Արդ, ապացուցում է թէ այդ ճանճերուն աղիքներուն մէջ Գօլէրային
միբրոպները կ'ապրին ու կը զարգանան: Այս տեսակ փոխանցի առաջին առ-
նելու համար, հիւանդները պետք է պառկին սրկապանի (ճիպինիք) տակ:

որպէս զի ճանճերը չի կրնան իրենց մտնենալ : Իսկ զբացիներ պէտք է ուտեն միայն նոր եփուած կերակուրներ ու կրակէն նո՛ր ելած հաց :

Ըմպելիներն ալ մեծ գեր կը խաղան այս հիւանդութեան փոխանցման գործին մէջ : Զուրը, կաթն ու բոլոր միւս ըմպելիներ պէտք է որ եռացած ըլլան : Այն ըմպելիները զորս կարելի չէ եռացունել խմելու չէ :

Եփուած ուտելու է պտուղները : Անոնք ճանճերուն պարտէզներն են . հոն են որ իրարու rendez-vous կու տան :

Մարդ երբ այս նախնական զգուշութիւններն ընէ, այլևս ո՛չ Գոլերայէն վախնալու է և ոչ ալ . . . -օբժանդներուն գաւազաններէն :

Ամրացուցէ՛ք սիրտերնիդ, ստակեցուցէ՛ք ճանճերնիդ, եռայած ջուր, եփուած կերակուր ու պտուղ միայն գործածեցէ՛ք :

Սիրելի բարեկամ, նամակի ձեռով գրուած այս քանի մը տողերս եթէ կրնան ձեր ընթերցողները գոհացնել և անոնց օգտակար ըլլալ, գոհ եմ :

Ի այց յ՛ըջափ աւելի գոհ պիտի ըլլայի՛ եթէ բժիշկի բազմադարձ կեանքս ժամանակ ձգէր ինձ : Հայրց ջըպլին տխրաստանութեան վրայ ալ գրելու համար Գոլերան մեծ վտանգ մը չպատճար Ազգին : Անհատներ մեռան ու պիտի մեռնին : Հայր սակայն այս միջոցիս բարոյական շատ տխուր Գոլերայէ մը բռնուած է, ուրկէ ազատելու համար — ոչ չէ — պէտք ունինք : Ո՞ր են այդ հարգերը : (*)

ԱՍԷՖ. ԱՐՅԵԱՆ ԲՈՒՆՅԱՆ

Բարից, 12 Դեկտ. 1910

(*) Հայ բժշկական դասուց ամեն կերպով պատիւ բերող Տէր. Պօղոս Բօլոյեան որ սարկներէ ի վեր հաստատուած է Բարիցի պէս ամենամաղափախիք ուսանի մը մէջ՝ իր արուեստը կիրարկելով ևւ գեղեցիկ համբաւի մը սիրամալով, մին է : Հի-րոբրասի այն հազուադէպ աշակերտներէն որոնք Բժշկական ցամաք սեսուրիւններ մասշնչի ընծայած ըլլան մոզովուրդին, իրենց հմտութեան լծորդելով պարզ և հասկանալի լեզու մը : Զուտեմալ Բժշկութիւնը ի համակելի հեղինակին ներկայ գտուրեան իր լացուցիչ, մեր կողմէ կ'աւելցուցնեն քանի մը տղ : — Մեծամուգ բառագիր ու գիտուց Լիբրաի կատարած ստուգարանութեան համեմատ, Cholera բառը կազայ յուն. խոլէրա բառէն որ ցրտոյան (ցրուգ) կը նշանակէ, վառնդի որովայնին պարպուիլը տեղի կ'ունենայ ցրտոյանի մը պէս : Հայ բառագիրներ Հնգախ կա-չած են զայն՝ Հնգախասանի յասուցի կիւանդութիւն մը ըլլալուն : Կոչած են նաեւ Մաղմայոյց, Մախմախէս ևն. : Մտնացուցի կիւանդութիւն մըն է՝ ստամոքային սնոր-նիւնըն դայոյ : Արտաքին նշաններն են փսխում, ստակալի փորհարութիւն, մէկին ինչնայր կամ դադրիլը, անդամներու կծկում ևւ ձգում, ստտիկ յոդացաւ ու ցնում, կերպարանափոխութիւն, երակներու ոյմին նուազում, սրտի բարբախում, մարմինին պաղիւն ու կարուսնալը : Պատճառները յօդուածագիրէն յիշուած ըլ-լալով, համառօտակի բուժնք միայն սարբական միջոցներ՝ գոյեայլ բնուողի մը համար : Պէտ է սալ անոր հուզեղէն (mucilagineux) ըմպելիներ և կակղեցունող լուացումներ ներսէն : Երէ ցաւը չիպարի՛՝ սալ լասան, խիճախառն ափիոն, ընել սալ գաղջ յագան և ղնել որովայնին վրայ կակղեցուցիչ ու բմեցուցիչ խիւսեր, մաւել անդամներ օփել : Պէտ է կիւանդին փոխուցնել ու կղկղանքն վերջին ծայր գրուածնալ ևւ սեղանի հականիսել սենեակը :

Ռ-ԱՄԱԼ ԲՈՒՆՅԱՆ

Փ Ր Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ

«Աւսի եկեղեցի ինձ օգնութիւն»

Երկիրի մէջ խրատաճանք կայ, կը պարեն, իզմիրեան Հայրիկն եկած է վարեն, Հրեշտակներ հիմա զինքն են շուրջ պատած, Ու կը հրճուի Գահաբէն ինքն իսկ Աստուած, Ի այց Հայրիկը խիստ տխուր է, կը խորհի, կարծես վրան դեռ տրամաբխեն աշխարհի, Անուշադիր շուրջի պարին ու խինդին՝ Կուտը կախ, կը դարձնէ գէմքն անդին . . . Քերտուկներ, հրեշտակներ ապշահար Մեղեգիին, երգին, պարին տան դադար, Մինչ Հայրիկը թափէ արցունք յորդահաս, կը բարբառի Հայր Աստուածը. — «Մատթէն'ս, «Իտեմ, սրտիդ մէջ խնդիրք մը պահած ես, «Ըսէ՛, իսկոյն զայն կատարեմ պիտի ես . . . » : կը նշուի ճակատը խեղճ հայրիկին . . . » : «Աստուած, կ'ըսէ, փրկութիւնը Հայր Ազգին . . . » : Խորհելու կարգն Հայր Աստուածին եկած էր, Մ'օլուքն առած ձեռքին մէջ կը մտածէր : — «Իժուարի՛նքս խնդրեցեր դու, հէք որդեակ, «Ի այց, ետեւէս եկուր, ցոյց տու՛մ քեզ հիմակ . . . » : Ու քաղցնի երկար, երկար, շատ օրեր, Անցան լեռներ, սարեր, մարգեր ու ձորեր, Հասան տեղ մը, ճախճախուտք մը լեռնային, Կալսթիան էր, Խորհրդարանն Ազգային : Իզմիրեան ճանչցաւ վայրերն այդ երկրի, Վայրեր ծանօթ՝ երգած տղմուտ մ'անբերրի, Փղձկեցաւ, յիշեց Հայրիկն հին օրեր . . . Այդ տղմուտին մէջ իշուկ մ'էր գլտորեր : — «Փրկէ՛ զինքը, ըսաւ Աստուած Հայրիկին, «Մեղք է, խեղճին պիտի ելլէ հոգ հոգին . . . » : կը մտնեսայ իզմիրեան, կ'ուզէ զայն Բայել մէկդի այդ յեթէն, բայց բնդունանին : — «Ի՛նչ կեցեր ես, կ'ըսէ Աստուած, քայլ՝ վեր՝ » : — «Ոչ պոչ ունի, ոչ ալ ակամջ, ինչպէս Տէր, կը կմկմայ մեր Հայրիկը տխրաբէմ :

«Տեղ մը չունի ուրիշ բռնեմ տղատեմ . . .»
 — «Այս իշուկը տղամիտույ՛ շայ Աղբն է .
 «Ասանկ իշուն Աստուած պատգո՞ն ինչ բնէ . . .»

ՌԱՅԻԼ-ԲՕՆՇՕՆ,
 Գրիգոր Հաւրիկեան

Բերա, 1 Յունուար 1911

Փեղարտիս Գ. Պ. Ն. Ս. Պ. Պ. Պ.

Շարունակւորիցն է 416 էջից

(Արեւեան-Արմէնեան) Բերա : 14. Բնտանեցած ձեզերայ (Արեւեան Արմէնեան) Բերա : 15. Համէլթ (Սիրանոյշ) Բերա : 16. Բ. Երեսասարգուի. (Սիրանոյշ) Սկիւտար : 24. Հայրենիք (Արեւեան Արմէնեան) Բերա : 28. Ֆուռ-Ֆուռ (Արեւեան-Արմէնեան) Բերա : 30. Օյմէլլո (Արեւեան-Արմէնեան) Մազրիբէյ : 31. Յո՞ երթաս (Արեւեան-Արմէնեան) Բերա :

Փետրվար 4. Սոգոմէ Գամբի կործանուածը (Արեւ-Արմէն-Չարիֆեան) Բերա : 5. Մատամ (Սոն-ժէն (Սիրանոյշ) Բերա : || Հրեաներ (Արեւ-Արմէն-Չարիֆեան) Մաքրիբէյ : 6. Պաշտ գանը (Սիրանոյշ) Օրթաքէյ : 7. Ուրիւկ Ակոսթա (Արեւ-Արմէն-Չարիֆեան) Բերա : 14. Աւաղակներ (Արեւ-Արմէն-Չարիֆեան) Բերա : 17. Էւնանի (Արեւ-Արմէն-Չարիֆեան) Բերա : 19. Թասերա-երածա. երեկոյթ Միխիթ. Վրժրն. Իտարքէյ, Աշակերտք կը ներկայացունեն 5 արարով առամ մը, «Յոնագուր» և Գարու Հայ կեանքէն վերցուած և շարագրուած Հ. Սահակ Տէր-Մովսէսեանէ (= Հաստերմով) : || Ա. Ահարոնեանի «Աւխուածներ»ը կամ «Լոր երկինք» (Սիրանոյշ) Բերա : 24. Բաջն վարդան Մամիկոնեան (Արուեստու-սիրաց թասերտխու՛մը) Պէշիկթաշ : 25. Կարինեանի «Մեծն վարդան Մամի-կոնեան»ը (Սիրանոյշ) Բերա :

Մարտ 6. Կարմիր կամուրջին «Տիրը (Մնակեան) Սկիւտարի Հասարնը ,

Կրիկիոյ Որ-
 բաննամին ի
 նպատակս || Գա-
 մակեան Սուր
 (Արմէնեան
 ամուլը) Մազ-
 րիբէյ : 20.
 Արքայն կը
 զբոսնու (Ազար
 բէ՛ թատերա-
 խու՛մը) Սա-
 մաթիա : || Ճա-
 ուսթ (Իր. Յա-
 կոբեանի թա-
 տերտխու՛մը)
 Գատըքէօյ :
 29. «Ղազի
 Ահմէտ Մուխ-
 թար Բաշա և
 ժէնէաւ Տէր-
 Ղուկասօֆ»
 (Իր. Յակոբ-
 եան թատե-
 ռախու՛մը)
 Բ Ե ր ա :

Գերասան ԳՈՒՐԵՆՆ.ԱՐՄԷՆԵԱՆ ամուլը

Ապրիլ 4. Հաւատք, յոյս, սէր (Մնակեան) Շահապետ Պաշի, Գումգարուի Պէղճեան և Լուսաւորչեան աղքատ սանուց զգեստաշինուէ. հմբ. 7. «Պատշաճ կարգեր» և «Աղամ-եւա» (Աւօ Աղեան) Բերա 9. Գրիտոսի կեանքը՝ Ընունդէն մինչև Յարութիւն (Հայկական Արեւ-Լնկ.) Բերա, Օտէն: 19. Անմահ ժիրայր (Մնակեան) Շահապետ Պաշի, Պօլիս:

Մայիս 2. Արայ Գեղեցիկ (Տկն. Զապէլ Հէքիմեան) Բերա: || Կոյր սպարապետը (Թատերախումբ Արեւելեան) Մագրիքէոյ: 12. Արովեանի («Քաջ Աղասի») (Ռուսահայ գերասան Ստեփանեան) Բերա: 15. Լըուածը (Սամաթիոյ դերասանական խումբ) Սամաթիա, Լէշկի Թատրոնը: 20. Տօն Բիէթրօ Քառուզօ (Վ.Տրմ. Փփղեն. և Տկն. Քնար) Մագրիքէոյ: || Ռիւյ Պլաս (ի պատիւ գերասան Շահինեանի) Շահապետ Պաշի:

Յունիս 19. Կովկասեան Կիշերներ (Յովհ. Ստեփանեանի Թատերախումբ) Սկիւտար: 20 Տէմբրատ և Արիթօքրատ (Մնակեան) Սկիւտար:

Յուլիս 4. Միս Նէլի Վաթրիս (Նորիկեան) Ենի Մահալէ, Վասփոր: || Հարճը (Մնակեան) Սկիւտար: 8. «Առաւ-փախաւ փեսացուն» և «Աղամ եւա» (Աղեան) Գատըքէոյ: 11. Աղտոտ լաթեր (Մնակեան) Սկիւտար: 17. Երջանկուէ. հմբ. (Զարիֆեան) Գընալը: 18. Վրէժինդիւր մայրը (Մնակեան) Սկիւտար: 25. Ռօպէա աւազակապետը (Մնակեան) Սկիւտար: || Մարուզ ճրագներ (Զարիֆեան ամուլ) Սարըեար Վասփոր:

Օգոստոս 1. Թունաւոր ծաղիկներ (Մնակեան) Սկիւտար: 14. ձմարիտ զղջում (Նորիկեան) Սարըեար: 15. Աւազակներ (Զարիֆեան) Սարըեար: || Մեծ գիշերը (Մնակեան) Սկիւտար: 25. Հայրենիք (Մնակեան) Բերա: 31. Միահատ Բաշա (Մնակեան) Բերա:

Սեպտեմբեր 4. Գորրատո (Զարիֆեան) Մագրիքէոյ: 5. Օթէլլօ (Վ.Տրմ. Փփղեն. Թրք. լեզուով) Բերա: 7. Ալիմ Գ. (Մնակեան) Բերա: 26. Գէշ Տովիւներ (Զարիֆեան) Բերա:

Հոկտեմբեր 9. Զաղացգանին աղջիկը (Թատերախումբ Ալեքսանեանի) Օրթաքէոյ:

Գեկտեմբեր 4. Տկ. Արմէն Օհանեանի (Կովկասահայ արեւել. պարուհի) պարահանգէտը, մասնակցութեամբ ջութակահար Դաւթեանի, Բերա: 8. Պէնյեան Թատերախումբ, Բերա: Տ. Չուհաճեանի (Ալեյլէպիճի Խօրիօր աղա) որ ապա բազմիցս կը կրկնուի:

Ֆրանսայի 1910 ի հունձքն է (ցորեն) 89 միլիոն 803,200 հաբերալիար 6 միլիոն 530,940 հարիւրակալ հողի վրայ ցանուած, ֆրանսայի ամբողջ պէտքն է 123 միլիոն հարիւրալիար. որով պակասածը գուրսէն պիտի ներածուի:

Պուլկարիոյ ամբողջ ժողովուրդին թիւն է — վերջին մարդահամարի մարի մը նայելով — 4,317,068: Հինգ տարի առաջ 4,005,455 էր:

Վրիպակ. — 1911 տարուան Տարեցոյցիս մէջ հրատարակուած Մալե-Նեւուէ Էրայ քերթուածին Գ. տունին մէջ տեղիւ կարդալ տեղիւ: Է. տուն, որ հասան կարդալ — հասան: Ժ. տուն, որ հասան կարդալ — հասան:

ՏԻՒՆ ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ ՕՇԱՆԵԱՆ

Ռուսահայ հոչակաւոր պարուհի, իրուամբ «Արեւելի ծաղիկը» յորջորջուած, որուն բեմական գործունէութիւնը սկսած է 1906ին՝ Բագուի մէջ: Թէ՛ Կովկաս և թէ՛ Պարսկաստան հանած է մեծ համբաւ՝ արեւելեան իր դիւթական պարերով և շնորհիւ մարմինի այն շնորհալի դերամեքութեան որ զվս. մասը կը կազմէ արդէն ներա բնածին տաղանդին: 1910ի վերջերը Պոլսահայն ալ վայելցը իր ներկայութիւնը: Կը գտնուի հիմայ Գահիրէ, Թովելով Բուրգերու երկրին ամենագլխի բնակիչներն իր սխրալի ու եզակի ներկայացումներով որոնց արձագանգ եղան դեռ վերջերս Եգիպտոսի «Բոսլոէ» և «Էժիրթ» լրագիրները:

ԳԻՐՔԵՐ (ԱՅԲՈՒՐԵՆՈՒԱԾ)

Ազատորդի, Ստրկոդի, Հայրորդի (Կարգին Վրդ. Խաչատուրեան): Ազատյան Սահմանադրութիւնը և Ազգ. Երեսփ. Ժողովը (Ն. Արսէն): Ազգերու պատմութիւնը (Բրոֆ. Յ. Յակոբեան): Ազգային երգարան լիակատար (Յ. Փալազաշեան): Ամէնուն Տարեցոյցը (1910-11) Թէոդիկի Ամիս մը 'ի Կիլիկիա (Արշակուհի Թէոդիկի): Ապտիւլ Համիա Բ. (Մեր. Պարսամեան): Առայնորդ ընթերցանուեալ և թրգմ. Անգլ. լեզուի (Տիրան Մուրատեան): Առաքելութիւն մը 'ի Ծաղկաւոր (Ն. Օտեան): Առձեռն բառարան Ֆրնս.-Հայ աշխարհիկ (Մ. Նուպարեան): Առողջարանութիւն (Տ. Տ. Ս. Չիլիկիեան): Ատուածոյ տունը (Խ. Կառլեան): Արեան ճանապարհով (Գ. Եղիշեան): Արեւելեան գէմբեր (Սահակ-Մեթրոպոլիտ): Արեւելքի բոյներ (Ն. Կոլանճեան): Արշալոյսի շէթեր (Յ. Զրեհիկ): Ատանայի կեանքը (Յ. Թէրզեան): Ատանա վագա'սար վէ մէտուլարը (Կ. Չալեան):

Բախար (Գր. Կիւմրեան): Բանաստեղծի սիրար (Մեր. Պարսամեան): Բանաւ Բանա (Սմբատ Բիւրատ):

Գամեր (Ս. Կարամանճեան): Գանձարան (Ա. Անտոնեան): Գաւառին Տարեցոյցը 1911 (Սահակ-Մեթրոպոլիտ): Գեղունի (Վենետիկ. Միսր.) բազմաբանաստեղծ պատկերներով և ճոխ բովանդակուող, շքեղ թիւ, հասոյթը Կիլիկիոյ աղէտերոց: Գիսուտները: Գլխաւոր լիւն (Ստ. Բարեւեան) վալս: Գուրգէն Պապիկ (Ս. Նէնքեր): Կրակուն համարներ և անոնց քննական արժէքը (Միհր. Յովհաննէսեան): Կրիգոր Օտեանի գործերը (Տրտ. Մ. Կազմարեան):

Դեպի Հայաստան (Բաուլ Ստոպան) թրգմ. գերմ. Վ. Ճանիկեան: Դիակապուտները (Սմբ. Բիւրատ): Դիւան (Մ. Յ. Հիսարլեան): Դիւցալունահին (Առօ):

Ելլարդէն Ստուեն (Սմբ. Բիւրատ): Եղիա Տէմիրճիպաշեանի սիրային նամակները (Կազմեց Հրանտ Նաղարեան): Ենեական (Վերգիլիոս) թրգմ. Հ. Արսէն Վ. Դադիկեան: Երգեր (Ճ. Լէոնարտի) թրգմ. Հ. Արսէն Վ. Դադիկեան: Երգումն հին Հայոց մէջ (Հ. Վարդան Վ. Հաջուհի): Երեք հրացանակիրք (Ա. Տրեմա) թրգմ. Հրայր: Եւ սակայն չգառնար (Լ. Ասատուրեան):

Զալալըն (Ն. Օտեան): Զեթունցի վարդապետը (Սմբ. Բիւրատ):

Ընդարձակ օրացոյց 1910 թ (Ա. Ալալոյաճեան): Ընկերվարութիւնը և Հայ ընկերվարականները (Մուշեղ Եպսկ.):

Թայիս (Անաթոլ Յուան) թրգմ. Ն. Միսրեան: Թանգարան (Հ. և Զ. Ասատուր): Թարիսի տարբերակ միլի պեր սահիֆէ (Յ. Կ. Վարդապետեան) հայատառ: Թափառական հրեայ (Լ. Սիւյ) հրտ. Տ. Տողրամանճեան: Թէ Ինչ կը խորհին կինները իրենց ամուսիններուն մասին (երազմ) թրգմ. Միլթոն Կիլերճեան: Թորոս Լեւոնի (Ծերենց):

Ժողովուրդին գիրքը (Բասիմ):

Իմ յիշողութիւններս (Տիկին Ազնիւ Հրաչեայ): Ինչ է ընկերվարու-

Թիւնը (Ա. Կայրաբճեան): Ինչ կ'ընէ Դուրեան Պատրիարք (Յովհ. Մարգարեան): Ինչու է Հայը հայրուկ եղաւ (Կազմու || Երուանդ Յովսէփեան): Իրաքէն և Ուրուկականներ (գերասան Արմէնեան): Իսլամութեան Մարգարէն Մահմետ (Թաղմաս Կարալլա) թրգմ. Յ. Կ. Մամբրեան: Իսթուառ Օթօման (Ս. Ապահանեան): Իստային ետեւէն (Ն. Թոլայեան):

Լա Բուէտէ (Նիքոլանդատի «Յուսագարը») Ֆրնս. թրգմ. Արշակ Զօպանեան: Լ'Էկիլի Առմէնիէն (Մարգարեան Ս. Օրմանեան): Լէյտի Իզապէլ (Հէնրի Ուիտու) հայատառ թրգմ. թրգմ. Տ. Ս. Նազաշեան: Լորտ Արտհըր Սէվայի ոճերը (Սակար Ուսլլա) թրգմ. Յ. Խաչմանեան:

Խիւլատայի հուգուգը թապիէ (Վարդան) Խորտակուած օճախը (Աշուղ Կահնապար): Խուսկ և Արցունք (Արամ Կալանճեան): Խրիմեան Հայրիկի պատմական հրատարակիրը:

Միծաղներ (Յ. Ամիրեան): Մրագիր բարենորոգմանց (Խրիմեան Հայրիկ):

Սպարակ (Ապան-Ասլան) Կանացի վատաւերում (Տ. Տ. Բօլ տը Ռէկլա) թրգմ. Ա. Գ. Ա.: Կապուտիկ (ժիւ) Տիկին Ագապի ժ. Սոյապալեան: Կավառ զինուոր (Ն. Թոլայեան): Կավառի Տարեցոյցը 1910-11 (Ն. Թոլայեան): Կարապետ (Բասիմ): Կարմիր գիրքը (Ռ. Սեւակ): Կարմիր ժամուց (Ա. Արփիարեան): Կարօտներ (Խ. Կալալճեան): Կաւէ արձաններ (Ա. Անտոնեան): Կեանքը ինչպէս որ է (Գր. Զօհրապ): Կեանքին մէջ (Ն. Սրմալէշեան): Կիլիկեան արհաւիրք (Սուրէն Պարթեւեան): Կիկօի Տարեցոյցը 1910 (Գր. Թորոսեան): Կոմ Մօնթէ Գրիմօ (Ա. Տրեմա) հրտ. Աշճեան գրատան: Կոչ Հայրութեան (Միսրեան Լէկ.): Կոչ մը համայն կուսակցական և ոչ կուսակցական ազգայիններու ուղղուած (Ստ. Կարանեան): Կամիթներ (Յ. Յ. Պարսեան): Կրթական վերածնութիւն (Յովհ. Խ. Նազարեան): Կրօնի գասեր (Մուշեղ Եպսկ.):

Հալարուճէկ գիշերներ (Ռ. Սաքեան տպ.): Հայ Եկեղեցու վերանորոգուեալ խնդիրը (Երուանդ Վրդ. Տ. Միսրեան): Հայերէն Յայրամուրք (Ա. Պրակ, Նաւասարդ ամիս, 212 էջ, Բարեկ, Հնորհի Կրօնֆիլէ Գերապայծառի և Նիւթ. աջակցութեամբ Սաքսօնիոյ Մաքս իշխանին): Հ. Գեորգ Վրդ. Պայեան [Վենետիկ. Միթիթ.] կատարած է թարգմանուել. ը' Բարիկի Ազգ. Մատենադարանի նոր թիւ 180 ձեռագրէն: — ծանօթ «Տէր Իսրայէլի Յայրամուրք» անուամբ, — որուն մէկ այլ օրինակէն կատարուած է Յայրամուրքի Գ. տպագրութիւնը 1834 թ. 'ի Կ. Պոլիս: Հայկական պայքարը (Բրոֆ. Ար. Տ. Յակոբեան): Հայոց հին կրօնքերը: Հայրենի ձայներ (Տիրան Զեօկիւրեան): Հանրագիտական Օրացոյց 1910-11 (Գ. Պաղտասարեան): Հայի Բէգ (Վրթ. Փափաղեան): Հաւատք, Յոյս, Սէր (Թատրերգ.): Հեթում Ա. (Գր. Մ. Թէլլայեան): Հերանուշ Արշակեան (Կազմեց Հրանտ Նազարեան): Հերգեր և իր քղք. հայեցանքները (Ս. Սապահիւրեան): Հիմնական սկզբունք հողային արդիւնաբերութեան (Մ. Միսրեան): Հոգիի երանգներ (Օր. Պերճուհի Եղաբճեան): Հսկումը (Մեր. Պարսամեան): Հրահանգ ոչ իսլամներու զինուորագրութե. (Կ. Սոլայեան): Հրացանակիր քահանան և լեռան քարոզիչը (Միսրեան Սէմերճեան):

Ճախճախուտքի և ճաշակ արդի Հայ Մատենադրուկ. (Ա. Պիպեռճեան):
ճաշակ նոր Կրակնուկ. Բ. Հատոր (Սմբ. Դաւթեան): ճէննէթին անախ-
թարը (Վահան ք. ժամկոչեան) հայտատա: ճշմարտութիւնը (Ա. Անտոնեան):

Մագնիսականութիւն և ոգեհայտութիւն. (Յովհ. Կազանճեան): Մանկապար-
տէզ: Մարդը (Առշուղ Նահապետ): Մարդիկ ինչ՞՞վ կ'ապրին (Թօյլթօ)
հրատ. Սկիւտարի երիտ. Գրիտ. Ընկ. եան: Մարդկային կողմնախօսութիւն և ըն-
խօսութիւն. Բ. տպ. (Տ. Բ. Տաղաւարեան): Մարդկային մարմնոյ հայելին
(այլօմ) հրատ. Ա. Պիպեռճեանի Մասնական պատմութիւն. Հայ մեծատուններ
ընդ. (Յ. Գ. Մըմընեան): Մեծապատիւ Մուրացկաններ (Յ. Յ. Պարոնեան):
Մենք և անոնք (Թրգմ. անգլ. Վահան Զէյթունցեան): Մեր հաւատամ-
քը Ազգ. հարցերի մասին (Ատամ = Յ. Նահրիկեան): Մեր Տարեցոյցը 1910-11
(Մեր. Պարսամեան): Միութեանական հարց և Յնորհայի (Արտաւազդ Վրդ.
Կալէնտերեան):

Յայտարարութիւն (Սահմ. Ռամկիր. կուսակցութիւն. Կեդր. Ակումբի):
Յարութիւն (Թօյլթօ) Թրգմ. Կլանուկի և Մալխաս: Յարելեան Վարա-
զայ ժառանգաւորաց վրժնի. Յուլիոս Կեսար (Նէքսրիթ) Թրգմ. Մալխաս
Կ. Պաղտատարեան):

Նաղաշ Յովնաթան աշուղը (Արշակ Զօպանեան): Նասրէտօնի Հօճոյի
զուարճալիքները (Թրգմ. Բնագիրէն ազատ Թարգմանեց, պատկերազարդեց
և հրատարակեց Յովհ. Աղաւոր): Ներաշխարհ, Բոցեր և ընկ. (Փայլակ):
Նկարագրութիւն. Անիի աւերակներուն (Կր. Ծ. Վ. Պալաքեան): Նոր Բառա-
գիրք Հայ լեզուի (Ս. Կարամաճեան): Նոր դասագիրք Հայոց պատմութեան. (Կ.
Յ. Բառամաճեան): Նոր ծաղկեփունջ (Մ. Սեպուհ): Նուպար Բաշա (Էմիլ
Պէտրեան) Թրգմ. Մ. Նուպարեան: Նոր Բերականութիւն. արդի Հայերէն լեզ-
ուի (Յովհ. Կազանճեան):

Ողբերգութիւնը Մ. Պէշիկթաշեանի: Ոտանաւոր կողանդչեքներ ամե-
նուն (Ռաուլ-Բօնճօն): Ուխտը (Մելքոն Յովսէփեան): Ուրուագիծ պատ-
մութեան. Հայոց (Տ. Բ. Տաղաւարեան):

Չարը և Մէրի Լէմի: Չորս աւետարանք (Է. Զօլա) Թարգմանեցին
Սմբատ Բիւրատ և Ե. Օտեան:

Պատժական վճիռներու բարեփոխման մասին նոր օրինագիծ (Կր. Զօհրապ)
Թրգմ.: Պատկերազարդ Անկլո-Հայ գործնական բառարան (Զ. Տ. Ս. Փափագ-
եան): Պատկ. Հայոց պատմութիւն. (Կ. Խաչկոնց): Պատկ. քարտիսաւոր աշ-
խարհագրութիւն. (Կ. Խաչկոնց): Պատմութիւն. Հայ Եկեղեցւոյ (Միսաք Սուրբեան):
Պատմութիւն. Հռոմայեցւոց (Մ. Կ. Թալեան): Պղտիկ տառապանք (Միսաք Յ.
Պետրոսեան): Պօքաչիոյ Տասնօրեակը (Թրգմ. Կ. Յովհաննէսեան = Կարե-
գին Բարսեղեան):

Ռամկավարութիւն (Միհրան Տամատեան):

Սանթօ (հրատ. «Արծիւ» գրատան): Սարսուռներ (Արտաւազդ Վրդ.
Կալէնտերեան): Պ. Դուրեանի «Սեւ Հողեր»-ին վրայ յօրինուած երաժշտ. երկ:
Սերվարդին սերը (Յ. Բագրատունի): Սեւ էջը (Հ. Մկր. Վ. Պատուրեան):

Սուվընիւտ ար լա Դօնաթիթիւտիօն և Մագիւրքա ար Սալօն (Ահարոն Մը-
սըրլեան): Սըրազան ներշնչութիւնք (Կր. Հ. Կալուստեան): Սրտի ժամեր
(Վարապետ Ոսկեան):

Վահէ (Ասօ): Վառվառէ (Եր. Մեսիանեան): Վարդան Մամիկոնեան
(Տեղը. Մանավեան): Վարժապետը (Վ. Բրուտեան): Վենետիկի վաճառ-
կանը (Նէքսրիթ) Թրգմ. Տ. Բ. Ստեփանեան): Վեղարաւոր հերոս (Ս. Բիւ-
րատ): Վերջարան (Վահան ք. ժամկոչեան): Վտանգը (Վեր. Մ. Բաճեան):

Տառապանքի աշխարհէն (Վ. Բրուտեան): Տարեք Մայրենի լեզուի
Տեղեկագիր 1908-10 շրջաններու «Ազգանուէր Հայոց հետք Ընկ. եան», պատկե-
րազարդ: Տեղեկագիր Հ. Բ. Ընկ. եան Եղիպտոսի: Տեղեկագիր Պերպերեան
Վրժնի: Տեղը իսթիպատ իսթրէլէրի (Ատանայի արկածեալներէն
Բարունակ Փափագեան) հայտատա շէր: Տիգրան և Զարուհի (Յ. Բագրա-
տունի): Տօհմային այգալոյս (Մեսրոպ Վ. Ուլուրլեան):

Յայտարար (Ռուբէն Զարգարեան): Յեղին սիրտը (Դանիէլ Վարուժան):
Յուրտ կիթառ (Արամ Կեմաճեան):

Բայլերգ «Կարոցասէր Տիկնանց Ընկ. եան» (խօսք՝ Անայիս, եղանակ՝ Յ.
Սինանեան): Բիչ մը ժպիտ, Բ. պրակ (Յ. Զօրուրեան): Բասնէրորդ դարու
Ազգային դիրքը, Պետրոս Կարապետեան (Նուրհան = Աշոտ Բ. Բէչեան):
Բասն տալի ետքը (Կիւթէնպէրկի մատենաշար): Բօրնէյ Վասիլիէֆ (Թօ-
լթօ) Թրգմ. Անդր. Կէնճեան:

Օպտիկները (Առօգուր) Թրգմ. Անդր. Կէնճեան: Օրացոյց, պարզ
1910-11 (Ա. Ք. Ազգ. Հիւանդանոցի, Ս. Երուսաղէմի և Ս. Ղազարու): Օրա-
ցոյց պատի (զանազաններէ): Օրէնքի և ընկերութեան զոհերէն (Նահան Նաթալի):

Փառալի (Կեօթէ) Թրգմ. Մ. Նուպարեան: Փերերը (Թրգմ. Վ. Կալ-
բաք ճեան): Փ. Բ. Մառնիէթի Ապագայապաշտութիւնը (Հրանտ Նազարեանց):

Կը խնդրուի Պօլոյոյ, զարաւի եւ արսասանիսի աւեկի հայ
հեղինակներէ կաւ հրատարակչներէ զեկուցանել կաւ յիշ Տարեցոյ-
ցիս հեղինակի 1911 տարւոյ ընթացիկ իրենց յոյս ընծայած գործերէ,
— ըլլաւ ակնակ մասեան, պրակ կաւ հանդիս, — որպէս զի զանակ
կարեանակ ղեկէր այս եւ յայտոյ խորագիրներուն սակ՝ մեր 1912ի
հաստոյ: — Բաւարակացակ յիշելով միայն ա՛յն երկերն ու երկա-
ւիրողներն որոնկ տեղակաւ Մաւոյի մեք ծակուցուած էիլ. այս
պատճառաւ ախակայ մոռացուակներ քիչ չեկ որ պիտի կընարուիլ
այրուքներուս այս մասեակակիլ մեք: — Մեր յոյս մատուա-
կակներուն կը մաղթեկ գրակաւ եւ զիսակաւ խոստ հուակ մը
1911 տարուակ հակաւ, փախաքելով որ ակնակ ջակակ օժտելու Հայ
Մասեակգրութիւնը՝ յոյսովիլ յուրք, աշխատուած, արժեքաւոր,
ապրող եւ առակ գործերով:

ԹԵՐԹԵՐ

1909

Յնս. 2) Ծէ-ն-ն, կիրակնօրեայ (Ա. Սուրենեան) Պօլիս = Օգոստ. 29) Ձ-յն կրկն-թիւն մեկվորովն. (Աշուղ Նահնապար) Պօլիս 1 թիւ ելածի = 14 Նոյ.) Տ-հ-ր կրօնաթերթ, (արտօնատէր՝ Հմ. քՏ. Լքսէրճեան, պլոմ-անօրէն-խմբագիր՝ Զարմայր քՏ. Կեղիւրեան) Պօլիս = 10 Դեկտ.) Կ-ր-ւ-ն-ա-ր, երգիծաթերթ (Ա. Անտոնեան) Պօլիս = 14 Դեկտ.) Վերսիտաւ Արեւելի (Պօլիս) = 11 Դեկտ.) Յ-լ-է-ր, խմորատիպ կիսամսաթերթ (Տիգրանակերտ):

1910

Յնվր. 1) Ա-ր-ը, խմորատիպ ամսաթերթ (երեսասարգաց Նախածեռ-նուր.) Երզնկայ = Բէ-լ-ն-ի-ն (Յ. Դ. Սարգիսեան) Երկոմիզիտ = Փե-լ-ի, զաւ-ւ-ե-շ-տ-ա-թ-երթ (Իզմիր) = Փետր. 1) Փ-ր-ո, ամսաթերթ (Երես. Գրիտ. Բնկ.) Պարտիզակ = Մարտ 1) Փե-լ-ի, կիսամսաթերթ՝ նախ խմորատիպ, ապա ապգր. (Վահան Նաուրեան) Կիրասան = Ա-լ-ո-ր-ո-ւ-ր, շաբաթաթերթ (Համանուշ օրա-թերթին) Պօլիս = Ապր. 14) Խ-ր-ի-ի (?), = Ապրիլ 15) Տէ-ր-ի, ամսաթերթ (Տիգրանակերտ) = Ապր. 18) Հ-վ-է-ր, շաբաթաթերթ (Յ. Յովէֆեան) Թիֆլիզ, = Ապր. 24) Նե-լ-ա կամ Սե-ր-յի Է-ր-է-ն-ն, շաբաթաթերթ՝ Հայ Ազգին ձայնը Թուրք շրջանակաց մէջ լսելի ընել տալու ծրագրով (Մեհրան Արիկեան) Պօլիս = Մյս. 1) Ա-լ-ո-ւ-ր, բանւորական շաբաթաթերթ (խմորագրապետ Գ. Կոզիկ-եան) Պօլիս = Ա-ր-ո-ւ-ր, շաբաթաթերթ (Մ. Սուրեան) Պօլիս = Armenia, անգլ. ամսաթերթ, Գ. տարի (խմբագրապետ Արշակ Տէր Մահտեսեան) Նիւ Եօրք = Գր-ի-լ, ամսաթերթ (Վ. Գոճայրլըզեան և Մ. Որբունի) Պօլիս = Մ-ն-ը, ամ-ս-ա-թ-երթ (Նահան Նաթայի) Պոսթըն = Յնս. 8) Ն-ր-ը Բ-ի-լ, երգիծաթերթ (Վ. Մարգարեան) Պօլիս = Յնս. 26) Ն-ր-ի-ր, շաբաթաթերթ (Ատարաղար = Յյս. 9) Ա-լ-ո-ւ-ր-ո-ւ-ր, շաբաթաթերթ (Իզմիր) = Յյս. 25) Փ-ր-ո, գր. գեղար. շաբա-թ-ա-թ-երթ (Բաքու) = Օգոստ. 8) Հ-ի-՛-՛-՛-՛, երգիծաթերթ (Իր. Թորոսեան) Պօլիս = Հոկտ. 16) Ե-ր-ի-ր-ը-ն-ի-ն հ-ն-ր-ի-ն, (ՅովՏ. Հալաճեան) Պօլիս = Հոկտ. 27) Հ-լ-ո-ւ-ր, շաբաթաթերթ (Կ. Ա. Պարսամեան) Սվազ = Նոյ. 1) Հ-ո-ւ-ր-ն-ը, ամսաթերթ Պետրոս Կարապետեան վրժնի, Պօլիս = Ա-լ-ո-ւ-ր-ո-ւ-ր, շաբաթաթերթ (Վան) = Հ-ո-ւ-ր-ն-ի, նորահասներու հանդէս կիսամսեայ (Գա-զիկ Օղանեան) Մարզուան = Նոյ. 7) Ձե-ր-ը, կիրակնօրեայ թերթ, ապա Բ-շ (խմբագրապետ Ե. Արմէն) զբաղելով Պետ. և Ազգ. դեպքերու և խնդրոց քննա-դատուր. անկախ ամէն կուսակցութենէ, (Տնօրէն. արտօն. Խ. Սարսեան) Պօլիս:

1911

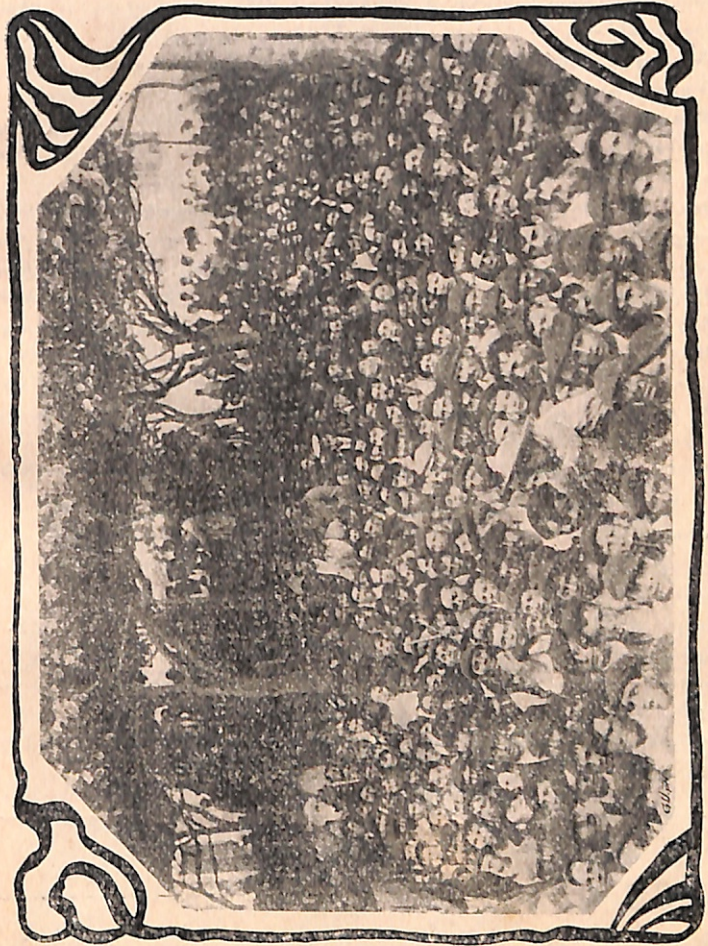
Յնվր. 1) Ո-ւ-ր-ն, եռամսեայ մեծ պարբերազիր արուեստներու, գրականութեանց և գիտութեանց (Հիմնադիր-խմբագիր Միքայէլ Նամոսնճեան և Տիգրան Աօհիւրեան) Պօլիս:

ԲԱՆԹՈՂՆԵՐ

1909

Սեպտ. 9. Հանրակառքի պաշտօնեայք (Աթէնք) 19. Մաք-սային 1500 գործաւորք ի Հալի: Նոյ. 20. Պօլսոյ Կօշկակար արհեստաւորք: Դեկ. 7. 1,000 ասեղնագործներ ի Բլաուէն (Սարսնիս):

Ս ՊՊԱՆՅՈՅ ԵԱՆՅՈՒՆԻ. — Բազմամիլիոն գործաւորներու հսկայ ցոյցը

1910

Փետր. 11. Հանրակառքի պաշտօնէից ընթացին հետեւա-նօք, խռովութիւնք կը շարունակուին ի Ֆիլատելֆիս: 15,000 զօրք 4ը

ջանան պահել կարգապահութիւնը: 1,500 վիրաւոր: (վնաս 2 միլիոն ֆր.)
19. 5,000 բանթաղ-պաշտօնեայ միլատելֆիոյ մօտ կրակի կու տան ելեկար.
Հանրակառքի կայարանը:

Մարտ 9. Ֆլախնայի (Մանսթրը) վաճառականք, 4 օր: 15. 50,000 բան-
ւորք կ'սկսին աշխատիլ ի Նիւ-Եօրք: Ընդհ. բանթոյի ծրագիրը՝ վիժած: 19.
Ինտիանուպօլիս (Մ. Նահանգ)ի 300,000 հանգադործք: 22. Թուլսնի և Մար-
սիլիոյ նաւատորմ: 30. Հանրակառքի և այլ գործարանաց պաշտօնեայք,
Մարսիլիս: Ընդհարուժ ասոնց և ոստիկանաց միջև: — Յաջորդ օր՝ կազի և
փուռի պաշտօնեայք: — Յաջորդ օր՝ բեռնակիրք:

Ապրիլ 1. Պիրէոնի շոգենաւային մեքենավարք և հնոցպանք: 2. Պեռ-
լինի շէնքերու գործաւորք: 26. Պօլսոյ և Բերայի դերձակ-գործաւորք:

Մայիս 5. Պօլսոյ հանրակառքի պաշտօնեայք: 11 Բեատահանի (Հասքէզ)
աղիւսաշինութեան գործաւորք [շահագործի], Հետեւանք՝ տեղական աղիւսի սղու-
թիւնը:

Յունիս 10. Ռոտտօթոյի դերձակք: 14. Հելլէնաց դէմ տիրող անտեսա-
կան պայքարին հետեւանօք, Յուն. շոգենաւք Զօնկուլտար չեն կրնար հանդի-
պիլ: Հազարաւոր քուրդ բանւորք անգործ՝ հանքածուխի ընկ.եանց՝ աշխատու-
թիւններին դադարեցունելուն պատճառաւ: 16. Մանթուա գաւառին (Իտա-
լիա) գիւղացիք: 28. Սերայէլայի շէնքի գործաւորք: 29. Թէհրանի կառապանք:

Յուլ 7. Անգլիոյ հիւս. արեւել. գծին վրայ՝ երկաթուղիի 40,000 պաշ-
տօնեայք: 11 Նիւ-Բեասի հանքածուխի գործաւորք: 12. Լուսաի «Մեքենա-
կան շին. ընկ.եան» 227 գործաւորք: 18. Ամասիոյ մոնածի գործարանաց 800
գործաւորուհիք: 20. «Բէտսթէքճի» աշխատաւորք, Պօլիս:

Օգոստ 2. Պրուսիայի մետաքս արաններու աշխատաւորք: 18. Բանթոյ
Պիլչաս, Պարսէլոնա և Սարահաս (Սպան.) Պաշարման վիճակ:

Սեպտ 18. Լօնտօն, 700 գործարանատէրք աշխատութիւննին դադարե-
ցունելով՝ 120,000 բանւոր անդործ կը մնան: 27. Հիւսիսային Ֆրանսայի երկա-
թուղւոյ պաշտօնեայք:

Հոկտ 1. Բարիլ, Ելեկար. աշխատութեանց (սէնտիքա)ները: 27. Պօլ-
սոյ հանքածուխի գործաւորք, հրեայ զնգն. բանւորք և հովանոցագործք:

Նոյ 4. Պօլիս, «Լօլոտ» շոգենաւային ընկ.եան վաճառաթափ գործաւորք:
10. Կալէսի երկիրը:

Դեկտ 28. Իտալացուլ Թուլսնի արուեստից Ռուզիէր վրժընի ուսանողաց:
29. Լիզպօնայի երկաթուղւոյ պաշտօնեայք:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

1909 Օգոստ. 25. Սամ. թղթատարական ընդհ. պաշտօնին կոչ-
ուող Պեթ. Սթէրբէն կը պայմանագրուի 2 տարուան հմբ. 50,000 ֆր. տարե-

թոշակով: 11 Գ. Նորատունկեան կը հրամարի Հանր. Եին. Իւրր.ութենէ, Պ. Հա-
լաճեան՝ յաջորդ: 28. Արիւնասեղ կախ Մէտինէ, արար աւազակաց և Սամ.

Սամուել Կոլմար

զօրաց միջև, առաջինք պարտեալ: 30. Կոյս. Իրատէ՝ Ազգ. բուլեբգ ընդու-
նող երգահան-դաշնակահար Ֆուլուրանիի (մտուշը. (խօսք՝ Համաուլլահ Սուպ-

Տիկ)։ Պէլժ. նորընտիր դեպիան Արճուր կը ժամանէ։ 31. Զոր. ճովիտ բաշա Պիկա հասնելով 4 ալպան. աշտարակ կը կործանէ։ Վազրդայն, Լիսամյայի Ալպաններու յարձակումն օսմ. բանակին վրայ։

Վարչապետ ԶԱՎԵՆ ԲԱՇԱ

Սեպտ. 1. 1909 թ. ելմանց ցին բար գոցելու հմբ. կնքուելիք 7 միլիոն Օսմ. ոսկիի փոխառուել. [4 0/0 ալպ. ով. և ՏՅը 100 շրշ.ի փոխարէն] պայմանադրուելը կ'ատորագրուի Օսմ. Պանքան, տնօրէն Տէֆէսէ և ելմա. նիւրը. ճովիտէ. 17. Բղբ. ապետուել. սրուշմար, գիշերագոհոց կը դադարեցունեն ճական զարնե-

լու հին սովորոյթնին։ Վերիտիօնեանք կ'սպաննեն Սանտանքիի մտերիմ Թօ. սոր կայֆոյր՝ Ռօնտիպալիայի մէջ։ Պաճիի և Բրուբիսթրայի Պուլկարը կը դրաւեն յոյն դպրոց ու ժամ։ 18. Անցագրատան դիւանը կը դադրի անցագիր տալէ զինուորագրուել. տարիք ունեցողներու։ կը հրամայուի հոգեւոր պետերու՝ 21-26 տարու երիտասարդաց ամուսնուիւր չկատարել։ 19. Թուրքնշ. ալպատական և Բոսնիաէի հիմնադիր Իսհաք Աիբուլթիի ոսկերտայն ձէնովային Պօլիս բերուելով

Պաներագմական նախարար ՄԱՀՄՈՒՏ ՇԷՎԷԷԹ ԲԱՇԱ

Տքթ. Բիզա նուրի կողմէ, կ'ամփոփուի Սլ. Մահմաւտի «Թիւրպէն»։ 21. «Ըօտէրտա» փոխադրանաւը կը մեկնի Պօլսէն, եւմէն տանելով 6 վաշտ զորք և ռազմամթերք։ 22. Օսմ. Խորհրդարանը Զրազանի պալատը փոխադրուելով նիսկ. ժողովարանը կը վերածուի Եղեւն. Ատանի։ 28. Արտ. Գործ. ներքուելը

կը մերժէ միասուց հասուցում պահանջելու ձեռնարկը մէկէ աւելի դեպա- նատոնց (Ատանայի դէպքին), պատասխանատու չըլլալով խռովութենէ զոյա- ցած անկարգուեց հմր.: 30. Ձեջում քղբ. այն աստիճանաց, որոնք բռնակալ Վարչութեան խայտառակուիներէն էին.

Հոկտ. 1. Իպն էր Ռէշիտ և Իպն էս Սուլուտի ցեղերուն (Պարս) ընդհա- րուամն, 8000 հոգիի կոչուստ: 5. Արիւնասեղ ընդհարում Օսմ. զօրաց և Պար- զան ցեղապետին մարդոց միջև 'ի Սիւլէյմանիէ: Վերջինք 400 հոգիի կորուստ:

Օսմ. Գերախոյսի նախագահ ՍԱՅԻՏ ԲԱՇՍ.

7. Բղբ. ապետուի. թուրքիյ Ազգ. նորահաստատ դրամատուն հետ կը կնքէ 1 միլիոն ոսկիի փոխառուի. 5% տոկոսով և 95% Տրապարակ հանուելու գինով: 16. Պուլկարք կ'ուզեն գրաւել Յունաց ժամը՝ Լուպինց (Սէլանիկ): Արիւնայի կռիւ: || Զրաղանի պալատն Օսմ. Խորհրդարանի յատկացուելու հմր. կատարուած նորոգութեան ատեն «բարի» մակդիրը կրող Ետվուզ Սուլթան Սէլիմի արձանը կը գտնուի (Թանկարժէք հնուի.): || Ընդհարում Օսմ. զօրաց և պուլկար հրոսախուժի միջև ի Թիրլիս (Մակեդոնիա): 19. Պոլսոյ 3 արուար- ձանաց նշ. հրապարակ. երը, ղինւորագրութեան «Ֆերման»ներու ընթերցում: 22. Բացում Հայտար Բաշայի նոր կոյարանին: 31. Յկր. Սթամպոլլեան (Աւ- րուշան) Բարիզէն կը ժամանէ Դատ. նխորուե. հրաւերով:

Նոյ. 1. Վերադարձում Խորհրդարանի, Զրաղան: 8. Բացում խուլ-համ-

րերու դպրոցին՝ Սէլանիկ: 26. Եփրատի և Տիգրիսի նաւարկուե. (Լինչի) խնդի- րը կը ծեծուի այս և անցեալ ամսոց մէջ. Թերթերու միջոցաւ և նխորական գումարմամբ: 28. Աղմկայի նիստ Օսմ. Խորհրդարանի, Լինչի խնդրին առթիւ:

Պեկտ. 11. Թերթեր կը գրեն թէ Դատ. նխորուի. ը ծանուցած է որ Միտհատ Բաշայի սպանիչներուն դատը ժամանցումի (միւրուրը զէման) ենթա- կայ ըլլալով՝ ձերբակալելու արձակուած են: 15. Նխորական տաղնապ: Գիշերանց Պալատ երթալով հրաժարական կը մատուցանէ Հիւսէին Հիլմի Բաշա որ վերջերս ա՛լ վատահուի. ը չէր վայելեր Բոմբիէին: (Իր օրով պատահեցան Կիլիկիոյ աղէտն ու Պոլսոյ զին. ապստամբութիւն: Դիրքը խախտած էր, մանա- ւանդ Լինչի խնդրէն 'ի վեր: Տիգրիսի և Եփրատի նաւարկուե. մենաշնորհին տէր

Գասական
Նախարար

Ն. ԳԱԼԵՏՅԻՆ
Պ. Ե.

անգլ. ընկեան ձուլումն օսմ. ընկեան հետ՝ մեծապէս զբաւած էր Պաղատ- ցիներուն միտքը: — Բիչ. յետոյ Եւրոպա կ'ուղեւորի օգափոխուե. հմր.: — Հու- մի դեպան Հագգը Պէյ՝ յաջորդ: 16. Սէրէզի «մէպուս» Ակեասի 60 տարուան մենաշնորհ՝ Բրավիչայի ճահիճները չորցուներու Տարածուի. 300,000 արտա- վար: || 40 տարուան մենաշնորհ՝ Նասիէի, Միխալ Լագի և Վատեպի, Ատա- բաղարի դաշտերը Սաքարիայի ջուրով ոռոգելու: 21. Միւշիւր Կամբոսօֆեր Բաշա հանգստեան կը կոչուի, 7500 ամսաթոշակով: 29. Գիշերը Մաչքա՝ Հագգը պէյի ապարանքը կը կազմուի նոր դահլիճը: Վարչապետ նոյն ինքը (Սուլ- թանէն «Վէզիր»ուե. աստիճանին բարձրացած), Շէյխ իւլ իսլամ Սահիպ մօլլա՝ Նեքը. գործ. նխոր. թալէաթ Պէյ, Արտ. գործ. Րիֆաթ Բշ., պարզմ. ական՝ Մահմուտ Շէվքէթ Բշ., Եմմա. ական՝ ձալիա Պէյ, Հանր. շինութեանց՝ Պետր-

Հալաճեան, Թովային Խալիլ Բշ., կրթական Էմբուլաս, Դատական՝ Նեմճեա-տին Պէյ, Երկրագործական՝ Մավրօբորտաթօ 31. Ա. Տրիպօլի սահմանագլու-խը՝ զօրաց շարժումը կը շարունակուի:

1910 ՅԵՎՐ. 1. Նիկ. վարչապետ Հիւս. Հիլմի Բաշա Եւրոպա կը մեկ-նի 4. Պոլսէն կը հեռագրուի «Թանջի Թէ Բ. Դուռը դեռ որոշում չէ առւած Ա. Տրիպօլոյ և Թուրքի սահմանագլուխ ճշդելու հմբ. Ֆրանսայի կողմէ եղած պահանջմանց մասին Լարցը սուր հանգամանք կ'առնէ երթալով, վերստին ծեծուելով Թուրքի Պէյին առանձնաշնորհներուն և 12 մյս. 1881 ի Ֆրանսա. յի հետ կնքեալ դաշնագրին (Պաուտի) խնդիրը:— Պոլսոյ Ֆրնս. դեսպան Պոն-բառ քանի մը օր վերջ կը մեկնի Բարիզ: 6. Սուրիայէն հեռագիր.— Տիւրքի-նեքը Դամասկոս արշաւելով՝ երեւելիներէն մէկ քանին կ'սպաննեն: Պոլսոյ Յոյն ժամերը բազմաժողովի գումարումներ. կը պատրաստուին բանաձեւք՝ բողբեկու

Յլմական
Նախարար

ձաւիս
Պէյ

հմբ. Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ մէջ յոյն ժամերու եւ ժողովրդին դէմ Պուլկա-րաց խժոժութեանց մասին — 3 օր առաջ ալ Պուլկարիա մեծ «միթինկոն»-եր, բողբեկու հմբ. Թուրքիոյ կառավարութեան Հրոսախումբերու Օրէնքին գործա-դրուե. մասին 8-9. Արիւնահեղ ընդհարում Թրքեալուկար զօրաց ՚ի ձուճա-Պալա. 9. Երլաքի մէջ հաստատուած «Սպայից վրժն.» ի դաստիարակութիւնք: 11. 28 դդ. Նիստ Օսմ. Խորհրդարանի Բ. նստաշրջանի, 34ի դէմ 187 քուէով վատահումիւն վարչապետ Հագգը Բաշայի 12: Պորզմ. Նիւր. ուր. Ձէյթուն Պրու-նիի գործարանին կը հրամայէ փութանակի պատրաստում 14 միլիոն փամփուշտի:

17. Յոգնախուռն աճառի Յունաց՝ Ֆէնէրի Պատրիարքարանին շուրջ: «Բաթ-րիսի» արտօնատէր Բէշիշ օղլու ճառով մը կը յարձակի Սինդականաց և «Նէօլոզասի» արտօնատէր Վուլթիրա ի վրայ. ժողովուրդէն ձայներ. «Կեցցէ՛ Պատրիարք, անկցին սինդականք»: Պատրիարքը պատշգամէն կ'երեւի արտա-սուելով:— Նոյնը կը կրկնուի շաբաթ մը վերջ: 19. Ալպան և Թուրք երեւել-եաց ժողով: Կորսնէն ընդունիլ արար. այրուբները: 20. Ուկրաինա ցեղէն 800 հեծեալներով՝ աւաղախապետ Ղաղպանի ընդհարումը Պէնի Լամ ցեղէն Շէյի

Համբոգուս
Շինութեանց
Նախարար

ՊԵՏՐՈՍ
ԻՃԷՏԻ
ՀԱՆԱՃԵԱՆ

Շէպկալի և Ֆերիտի կուսակցաց հետ՝ Տիգրիսի եղերքը. Ղաղպանք ի փախուստ, 100 զճով: 23. Օսմ. Նաւատորմին ընկեան վարչ. Խորհրդէն կազմեալ մար-մին մը (Տիգր. Մանուկեան սնդամ) Պալատ կ'երթայ: Սուլթանն իր մէկ ամա-թոշակը կը յատկացունէ նշն հանգամակուե. 25. Օսմ. Խորհրդարանի 36րդ. նիստը Բիշք. ապետուե. փոխառուի. ը կ'ընդունուի 57ի դէմ 112 ձայնով: «Հօ-ճա»ներու պարտուի ը: 27. Կամպիլին հրատարեալ կէսը Բաշա Թով. պաշտօ-նատուն երթալով հրատեչտ կ'առնէ սպաններէն: 30. Քիւրտերը կրթելու հմբ. դպրոց մը կը բացուի Պոլիս:

Փետր. 8. Յարձակում Թուրք պահակախումբին՝ ԼիբոՎորոյի պուլկար պահակախումբին վրայ, զայն զէննկէց ընելու համար, Թամրաշի կողմերը Պուլկարը կը փոխադարձեն կրակով: Հրացանաձուր. ը կը շարունակուի շուրջ-բը յաջորդ օրն ալ: Թուրքերը կ'ստիպուին Թնդանօթ գործածել: 2 օր յե-տոյ, կրկին և աւելի բուռն, լեռնային հրետանիներով, երկուստեք: 19. Թեր-թեր կը գրեն թէ Երուսաղէմի Իճալիե գիւղն 2 Արաբ մշակ հերկած առնե-

նին, կը գտնեն գերեզման մը՝ դեռևս տի աղջկան մը զմուտած մարմինը պարունակող, գլուխն սկեայ թագով, թանկ քայլերով, վիզը՝ մարգարտայեա քայլով: Նուրջը՝ 40 ադամանդազարդ ոսկի աշտանախ:

Մարտ 1. Ելմտ. պաշտօնատան մէջ սկիզբ գործարեւ. Եւրպ. ժամու: 3. Վերջ Յունաց Պատրիարքարանի տագնապին, Պատրիարքին զիջողուր: Անուորը նիստ կը գումարէ յաջորդ օր: || Միջերկրականի ընդհ. հրամատար անգլիացի ծովակալ Քլարքըն «Հիւսար» թնդանօթակիրով կը ժամանէ, Անգլիոյ թագաւորին ինքնագիր նամակը Ուելլմանին մատուցանելու: 8. Պուլիպոլիոյ արքայական ամիր (Ֆերաինանա և Էլէօնօրա թագուհին) հետեւորդներով կը ժա:

Արթուր
Նախարար

Լեմուլլան
Էճէնի

մանն Պոլիս, Կայսրն ընդ առաջ, Շարաթէ մը կը մեկնին: 10. Օգոստոսիա հիւրերու ներկայութեան զօրանցք Ազատուե. Բլուրը (Նիլի): 15. Բարի Տաճարականաց Ընկեան (Ordre de Bons Templiers) հիմնադիրներէն, Յիւրիիի համալսարանին յիմարարու ժուե. ուսուցիչ՝ Բրօֆ. Ֆուիլ Կասենախօսէ մարդկային սեռին վատասերման և անոր բարեշրջման վրայ: Յունաց Սիլլօղօսը (Բերա): 16. Իտալ. նոր դեսպան Մայօր տէ Բլանշ կը ժամանէ, նախորդն իմբէռիալի մարքեղը կը մեկնի: || Իշխանուհի Նէվիլիան (Հայտար Բաշա) տարեկան 1500 ոսկի կը յատկացունէ Օսմ. հաւատարմին: 17. Թալէաթ Պէյ պաշտօնանկ կ'ընէ — յօրինակ այլոց — Ազիզիէ գաւառակի («գայմագամ») որ նախատած էր տեղացի ջաղացպան Կրպտ. Աճըլաճեանը: ԱԲերանդ բաց որ ակուաներդ նայիմս բսած էր Կարապետի, երբ ան ներկայացած է Զինւորագրուե. Դիւանին՝ տարիքը ճշդելու առթիւ: || Օսմ. նաւատորմին գործօն նաւարաթնին հրամատար

Կ'անուանուի Անգլ. նաւապետ Ա. Ֆօթ: 18. Ուելթանը 5000 ոսկի կը նուիրէ Թուրք վարժուհիներու մը կառուցման հմր: 21. Սերպիոյ Բէթաթ թագաւորը կը ժամանէ իր հեռեւորդներով և 6 օրէն կը մեկնի: — Ծն. 1844. որդի Ալէքս. Կարա Եօրիէվիչի. շրջանաւարտ Բարիզի Սէն Սիբ զին. վրժը. 1880 ին Ֆրան. քօգերմ. պարզմին մասնակցած՝ իրր Ֆրնս. սպայ, երբ գահաժառանգ էր՝ ամենանացած Մօնթէնէկրոյի նիքոյլի աղջկան Զօրբոյի հետ որ 1890 ին մե. առաւ 3 զուակներէն կրտսերագոյնն է Ալէքսանդր. — արդի գահաժառանգը: — Բէթար 15 յնս. 1903ին թագաւոր հռչակուած: || Պաշարման վիճակ իրէկի փոխ-կուսակալը՝ վերադարձած և սպայակոյտի հրամատարը սպաննուած ըլլալուն 24. Դատական և Երկրորդ. նիքր. ուե. ց մէջ Եւրպ. ժամ կ'սկսի գործածուիլ: 25. Ալպանիոյ ապստամբուի. ը սուր հանդամներ առած: Պօլէն գաւ. մարտակներ կ'առարուին իրէր և Բրէշթինա:

Ներիմ
Գործոց

Նախարար
Թ. Ա. Է. Ա. Թ. ՊէՏ

Ապրիլ 5. Արտ. Գործ. Պաշտօնատունը 2. Ապրիլի նախագահութեամբ յանձնաժողով, Թուրուզի և Ա. Տրիպօլիոյ սահմանազուեթը ճշդելու պաշտօն ունեցող Յանձնաժողովին Օսմ. և Ֆրանս. անգամաց միջեւ ծագած կարծեաց անհամաձայնութիւնը քննելու համար: 7. Օսմ. խորհրդարանը Կայս. փեսաներու թռչակաց մերժման վրայ՝ ձաղիտ պէյ կը հրաժարի: Գանի մը օր վերջ սոյն խնդիրը քուէի դրուելով ձաղիտ պէյ կը տանի յաղթանակը: 18. Բացում Պաղատի երկաթուղւոյ աշխատութեանց Ատանա և Կուսակալ ձէմալ բրիչի Ա. հարուածը կու տայ, յետոյ զենոււմ ոչխարի: 21. Թերթեր կը գրեն թէ

Վանի կողմերը խաչակրաց թուսկանէն մնացած թնդանօթ մը գտնուած է , զոր կը մտադրեն փոխադրել զինւորական թանգարանն իբր հնութիւն : 23. Մ. Շեվքէթ բաշա Սէլանիկ կը մեկնի՝ Ալպանական սպասամբուլիւնը մտնէն քննելու : 28 մայիսին կը դառնայ : 29. Չագըրճալը նշանուոր աւազակապետին յարձակումը Մուղլա-Ալթընի թղթատարին վրայ , կառավարութեան և Հանըր. Պարտ. վարչութեան 6000 ոսկինոց պարկերը գրաւելով : || Պօլսոյ քաղաքապետութիւնը կ'օգտի ժողովել տալով կղզիներն աքսորել փողոցի շուներն որոնց նողկալի շահատակութեանց թատր հանգիստացած էր մայրաքաղաքն ողջոյն ա՛յնքան տարիներ :

Մայիս 1. Կրեաի խնդրոյն առթիւ , Հելլեններուն դէմ տնտեսական պայքարը կը սաստկանայ : Կորեմիտ՝ 2 հելլէն վաճառատուն թալլուած նոյն օրերուն : 4. «Լիագաթ»ի ոսկի շքադրամ Օսմ. Պանքայի Ատանայի ճիւղին տնօրէն Ֆրանսահայասակ ժօսթ Կապօվսքիի , ջարդի ատեն ջոյց տուած մար-

ՀԻՒՍԷՅԻՆ

ՃԱՀԻՏ ՊԷՅ
(Մէլուս)

դասիրական ընթացքին ի վարձ : 16. Թագսիմի մարզարանը [Իերա] զլամարտ սպանիացիներէ : 17. Իրական սեփականութեան օրէնքը կը վաւերացուի Կայս. իրատեղով : 31. Պատերազմական նախկին նախարար Սալիհ բաշա՝ ծով. նախարար :

Յնա. 3. «Եէնի կաղէթա»ի տնօրէնն անպարտ արձակուած , տխրահոգ վէհմէտ Ալիէ բացուած անուանարկուե. դատին : 4. Տնտեսական պատերազմ (պոլսթ) Պօլիս և շրջականները՝ Հելլէնաց դէմ : 15. Ընթեցում «Խաթթը Հիւմայուն»ի , Օսմ. Խորհրդարանին մէջ , Երեսփ. Ժողովի ներկայ նստաշրջանին փակումն ու նոյեմբերին վերաբացումը զեկուցանող : 17. Բիրմաթի Տէրէ և Սուսուրը գետոց վրայ , նաւարկութեան մենաշնորհ՝ Տիլավէր Բաշազատէ Բէուֆի. — Օթրիտայի լճին վրայ նաւարկուե. մենաշնորհ նեւիմ պէլի : 20. Սուլթանը

Աքիսյի մեծ մղկիթին կը նուիրէ Իսլամաց Մարգարէին մարութէն թել մը , ծանրագին առփով մը : 21. Ներ. Գործ. ներքուե. հրամանը. թէ՛ — Լէրբէ Ե Ժմբարէլ — մբողջ Օսմ. Խոյր — Ե. Բէլ , — անց — Երբէ : 29. Պոքիւրի հանք 'ի Բէսնէ : Մենաշնորհը՝ հերոս նիպոլի պէլի : 28. Սթօպիւս և Օթիպիւս՝ Օրթաքէոյն Դալամթիա և Սիրքէճի (Ա. օրուան հասոյթ՝ Օսմ. նաւատորմին) : || Շէյխիւլ-իսլամ Հիւսէին Հիւսնի Էֆ. հրատարելով , յաջորդ կը կարգուի ձերակուտական Մուսա Բեազիմ Էֆ. գրագէտ իւլէման : 29. Բանի մը օր առաջ երեւան հանուող Իււարդական Ընկ. եան մը հակասահմանադրական 70 ձերակալուած անդամաց քննուի. ք յառաջ կը տարուին — Բիչ օր յետոյ կը ձերակալուին Սի-

Սեբալիո

ԵՒԹԱՐԹ
Թագաւորը

նօպի Բոլ — Տթթ. Բիզա Նուր և ոլլ «Ֆէտայի»ներ : — Խուճարսրական սոյն գաղտնի Ընկ.ը կազմուած է Սթօքհոլմի նիկ. գետական Շէրիֆ Բաշայի նախագահութեամբ , գաղտնազոյ մասնաճիւղեր ունենալով Պօլսոյ զննչ. կողմերը :

Յուլիս 1. Կորոշուի տուրք առնել տունի շուներու տէրերէ : 8. Տիրէհին գիւղը (Վան) , Բերպան ցեղէն քուրդ սակատակներ Օսմ. զօրքերէ հետապնդուե-

լով՝ պետերին և 30 հոգի կ'սպաննուին, 10. Բ. տարեդարձ (Օսմ. Սահմանադրութեան Ընդհ. Խանդավառութի. բովանդակ թուրքիս, նաւահանդէս, հանդիսական հացկերոյթ, լուսավառութի. ջահագնացութի., հրախաղութիւն մայրաքաղաքի մէջ ցլոյս, || (Մէճիտէ)էն և «Սամանիէ»էն բարձր «Մէդիլիէթ») (բարեմասնութիւն) պատուանշանը կը հաստատուի 5 ասիծանով, Հայրենիքին զնահատելի ծառայութիւն մատուցանողներու արուելիք, 15. Գործադրութիւն «Բաթէնիթ»)ի: Շատ մը վաճառականք Նլմտական նախարարութեան զիմեյլով՝ կը բողոքեն իրենց համար նշանակեալ աւարքի չափազանցութեան շէմ: 16. «Մուսլէնէթը միլլիէ») թորփիւհայալովը եւ րոպայէն կը ժամանէ: 17. Գիշերը «լուսարձակ»)ի փորձեր Չամլըճայի բարձունքը, զինւորականաց կողմէ: 18. «Լիտիւն») - Իտիւն - ընկ.ը Նարլը-Իտարու կը ներկայէ բանակին մուտքն ի Պոյիս, Նլլտրդի պաշարուած ու նոր Սուլթանին գահակալութիւն: 21. Հորանի 20000 Տիրգրիք ապստամբելով, կը գործեն շահաւակուի և սպանուի. ու կը գրաւեն 4 գիւղ: Արշաւախուածի կ'առաքուի հոն 25. Յունաց ցատրիարքաւանէն Դատ. Նիւրիւն կը յանձնուի «Թագրիթ» մը՝ ծանուցանող թէ Յունաց պատրիարքարանը նիստի հրաւերած է Համագումար ժողովը: «Թագրիթ»ը կը դարձուի ետ: Պատրիարքարանի բոււսն ոճով շրջաբերականը՝ զրկուած բոլոր թեմերուն: 28. Եւտի-Գուլէի շրջակայքը կը գտնուին ստորերկրայ ուղիներ՝ Պուլայ առման առեն ատենց մէջ պահուած գանձերով:

Օգոստ. 1. Օսմ. նպատամտողաց ընկ. եան կողմէ Եւրոպա յանձնարարուած «Ետաիկեարը Միլլէթ») մարտանալը կը ժամանէ: || Խալլըբուրը Ատա վտարեալ շանց համար 10230 օխտ հաց կ'առաքուի հոն: 6. Այնթապի ժոտ, լերան մը՝ սպիտակ ու գունաւոր մարմարէ կազմուած ըլլալը կ'ստուգուի: Լերան երկայնքն է 3 Ժամ: || Օսմ. ոսկին մեծիտով փոխանակելու հմբ. 2 զըշ տարբ. Կաւառի բերքին առատութեան հետեւանք. մշակող օրակուր վճարելու հմբ. մէճիտը կը քաշուի հրապարակէն: Նաեւ. Էվգաֆէն միանուազ 6000 ոսկի մէճիտ կը գնուի: 21. Եւրոպայէն զնուած Օսմ. զրահաւորք Պարտիստ խորհրդէն և Թորիստ Բեյի կը ժամանեն նաւահանդիսու: 26. Զիւթի հանք մը կը գրաւուի ի Բերէճ-Պրունը (Վասփոր): 31. Յուզլէմայից օր՝ Յունաց հմբ. ի Ֆենէրի Պատրիարքարանի շուրջ գին. շղթայ: Ազգ. ժողովի մասնակցելու նպատակաւ եկող երեսփոխանք ձերբալուելով կը բանտուին:

Սեպտ. 2. 2 ձիւն զըւ. կ'առաքուի Ատանայի կուսակալին, մէկ մասն աղբատաց բաժնուելու, մնացորդով ժամու գալոց շինուելու հմբ.: 9. Երկարականուէ. մենաշորհը կը արուի Կանց Ընկ.եան: 14. Կարաբէգի նոր կամուրջին շինուի: Կ'սկսի 24. Բացում Երկրաշափական վրձիւնի (Թոփհանէ): 23. Աւստրեագրեմ: Խմբակին հետ կը կնքուի Օսմ. նոր փոխառութիւնը. 11 միլիոն ոսկի, 4 0/0 տոկոսով:

Նոյ. 1. Բացում Օսմ. Խորհրդարանի: 12. Օսմ. զըբեր Տիւրքիսի շուրջ (Սէլանիկ) կ'ընդհարին հելլէն հրոսախուճի մը, Հրոսապետ Ալէքսի և 3 արբանեակ մեւ: 16. Ընդհարում ի Բերէկ (Սուէլտի) Օսմ. զօրաց և Տիւրքիներու միջեւ: 24. Պետեյի ցեղեր կը յարձակին Բերէք (Երուսաղէմ) քաղքին զրոյ և կը գրաւեն զայն. պահակալօրքն ու հարելէ աւելի քրիստոնէսոյ սպանելով, զի իրենց շէյքերեն մին մահու պատժին ենթարկուած էր:

ԿԱԽԱՂԱՆ ԵՒԱՅԼՆ

1909 Օգոստ. 29. Ազգ. Պարլամենտ. Իրէվէզա: 31. Սպաներին սպաննող լքթօդորու գունդէն երէտ զէնք: Պայագիս:

Սեպտ. 14. Հէնշի ձողեր, նապրուս 30. Հիմնադիր արգիական վարժարանաց, Յեղ. Թայրայից գաղափարներ տածող և Սպանիոյ վերջին սպառնաբանութեան մէջ մեծ դեր կատարող՝ անիշխանական (?) ՅՐԱՆԸՍՄԻԹ Ֆէլլովթր որ Պառսէլօնա բանտուած էր, հրաշքէն կը Բաշտի զին. հրմարին և նիւրաց խորհրդի որոշմամբ — Յանուն Սպան. Ազատուէ. մարտիրոս մը, զոր փրկելու հմբ. զնգն. երկիրներու բարձր անձնուորութիւնքը Սպանիոյ կառավարուէ. տեղացող հեռագիրք սպարտիւն կը մտան — Ետրաթենք տեւող համաշխարհային ցոյց, բողոքակուածք մանուրէք և միջազգ. Մամուլէն յարձակողականք՝ Սպանիոյ կառավարուէ. դէմ — Տ օր վերջ, Մաւրսյի գահիճը կը սուպայի, ընդհ. նշակական աւարկոյ գաւնալով: Ազատական կուսակց. պետ Սորէ կ'ընդունի կազմել նոր գահիճը:

Նոյ. 9. Մանսկուա (Նիքարակուա) 1000 հոգի կը բանտուին՝ նիւզ. Չէլայայի դէմ դաւաճանած ըլլալու կասկածով և զին. տուրք չվճարելուն: Երէտ Ամբիէնցի Տրացանի բռնուած: 19. Դեր Թովակալ Կրէնշօլէ և 4 Բըսիէտ՝ հրացանի բռնուած ի Չէթինէ: 23. Հայաթերթք կը գրեն թէ ԿՊՊՏ. ԱՏԱԱԿԱՆ (որ զնգապետ իստօմինը սպաննած էր՝ զինուորի մը հանդէպ անիւրաւ վարուելուն), կախողանի գատապարտուած է ի կովկաս: || Նոյնպէս կախողան՝ ՍՐԳ. ԽՐԻՍԹԱՆ 2 Իրչնիք: Գեթ. (տափկանուէ. պաշտօնակալ մը սպաննելուն), ի Թիֆլիզ:

Պետեյ. 4. Երգինի բանտարկեալներէն Կաշիստ - Էւրս և Հաճընի ԿՊՍՆ. Դին ԱճէլՄեԱՆ՝ անգ. Պաղէի տիւրանուն «Մէ-Ֆիլէ»՝ մէջերին: — (Գարեգին վերջին պահուն կը հաղորդուի Տեօթ.Շօթի Իուրէն քհնյէ և կառափնատ բարձրանալով երեսն կը ձայնէ «Կեցցէ՛ Արգարութիւն. Հաւատարութիւն և Բանակ», սպա ձեռքովը վիզը կ'անցունէ խեղդակապը): 5. 1908 դեկտ. 15 թ զիշերը. Գունճարու Վոսհիճ վ. ք սպաննող Արտի ի բացակայութեան մահուան կը դատապարտուի 6. Գորդի վճուկն. և յայտնի մեկնատա Յովհաննէս Թաւաշանեանի սպաննիչ 26ամեայ ՊԵՏՐՈՍ ՉԱՄԿԱՆՆԻՍԻԱՆ՝ Նիւ.Շօթի մահատան մէջ, երջար. աթոռով: — Հուսկ բոնքը. «Կը մեռնիմ ես՝ Հայրենիքի համար...»: 13. Օտեւոյի պողոճ. առեակը մահուան կը դատապարտէ՝ գողութիւն և ոստիկանութե. գէմ զինեալ գիւմարուի. ընող երէտ յէրէտ հոգի: 15. Անտիւրնի ԱՏՄԻՔի դիւզը 13 հայեր սպաննող Մարտի Բարտ և Մարաշ: 16. Ատանայի ջարդարաներէն Պարտ օղն - Ալի, Մարաշ:

1910 Յուն. 3. Հայկ. և Ատանա սպառնալող, ուղակայպետ Ալթո, յերգին: 9. Իուս գաղաթի ոստիկանապետ Բարթօլը սպաննող՝ ահագեւ կիշ Բէլբուճ Վոստիլեմ: 11. 2 Լեզգիներ սպաննող, ԹԵՆՈՍ ԱՌՍՍՍՄԻԱՆ՝ Կանձակ, բանտի հովիւ՝ Թուամանց քհնյէ հաղորդուել վերջ: 14. Հանգ. Մուզաֆէլէտարին Շահին փեսայ և գահընկէց Շահին սենեկապետ

Մարտինի Խան (որ ազատական ծագելու դարձած էր՝ նախարար մը սպան- նեցու), Թեհրան, 23. Բաթերքընի որդին ընտանիլ փորձողը և Ալի ազալուս) ի սպանիչը՝ Անտոն Բանդուլ, Խրատո, Ստամբուլ Վառլ Բերբեթի, Պուրնապատ, 24. Իլիա Լոզանի սպանիչը Թրեյսի իշխան, Մանասթըր, 26. Նեյի Մեհմեդի և Ապեարինի սպանիչը Խաթուդ օղու չեթեթի, Երևան:

Ի Գանիլ գեղականաց ԳՈՒԹՐՈՍ ԲԱՇՆԻ և ի սպանիչը ՎԱՍԻՍՅԱՆԻ (Երևանի)

Փետր. 2. Պուլկար սպտամբապետ Տեյլու, Ալեքս.
Մարտ 9. Ոճրագործ Ահմեդ, Ալիւկ, 12. Նօթրիսիսի պորդը՝ առեա- նը (Մուսիա) Եօնը հ-գի Բանուս եւ Կոնստանտնուպոլիս Կր. զատա- պարտէ, Հանքապետուե. գաղափարը ըտապովան ըլլալուն, 27. Յոյն Տոլիւի

մը սպանիչը՝ Ուլաշ Վառլ Վառլի, Սեւանի, 29. Կուր օղու Մաթեմի, Իլկի, 7. Գորաբանիսի Իլկ. գնդին զինուորներէն Սպերցի Անտոնի Մեհմեդ (19 ապր. 1909 թ. Ալաշկերտի ըմբոստութեան մասնակից եւ սպանիչ Տե.բ. Հայ գերեզմանի մը), Կարին (Կիւրճի Կարու): 31. ՅՈՎՀԱՆՆԵՒՄ ՊԵՏՐՈՍՍՅԱՆ Թիֆլիզ, Տարեապետ Տօկոսովարովը սպաննած եւ անոր կինը մահափորձի ենթարկած ըլլալու ամբաստանուը:

Ապրիլ 6. Վոյլօա Ատեկարքիի սպանիչը Չոբ Բանի, Ալիւկ, 10. Ալե- կայի Հանքաշխարհին մէջ (Արեւմտ. Բեհարիսիա), 100 գործուորք էլա Յեթ- լե Խեթի իրենց ընկերը՝ Սեթու, Ի նպաստ ընկերութեան զիրենք լրտեսած ըլլալուն, 15. Թեքքէլի օղու Մեհմեդի առաջակախմբէն՝ Եօնի միջի Կայմագ- ճըլար գիւղացի Մեհմեդ օղու Կաթուա Ալի, Իլկի, 30. Նիշի Թոփչանի սպանիչը Բարեքոյի ՅԱՅԵԹ ՎԱՐՆԵՐՍԵՍՅԱՆ (Միհրանի եղբայր), Կարին (Կեօլ Պ սի):

Մայիս 1. Աեքքեար գիւղացի (Իրզէ) Ապալիւրայեանի գուարճի Գաթման սպաննող կէն Ալի օղու Նազմի, Տրապիզոն, 2. Նիշի ագործը Չեթ Երէք, Հա- լէկ, 16. Տրապիզոն գիւղացի Քեթի Մաթեմի, Ալիւկ, 17. Հրոսակ Խրատո, Ալ- սանիա, 18. Նիշի ագործը Նեթ Երէք շի Մաթեմի, Ալիւկ:

Յուն. 6. Ստամբուլի Պետի Ալիւրայի կիսն (Կոսովա) Մեհմեդ Սեթու Սեթու, 8. Նիշի ագործը Ալի շի Հաթու, Սանտա, 10. Բալքապետ Սե- ֆեթ Պէյ, Բրիգադնոս Միշի ագործ, Տրապիզոն, 12. Համալէն, Նոթի շի Վարդի, Մուսուլ, 13. Նեյի ցեղէն Ալիւրայի շի Ալի, Բրեշուլ, 15. Մեհ- մեդի վարչապետ Պուլիսի զատապետ Ապալիւրայի Ել Վարդի, Կաթիսի, 16. Չեք- նայոփայի կուլը վարող Բանուլի Մաթեմի, Բրիգադնոս թրուճի մը սպանիչը Պետի շի Մաթի, Իրէք, 18. Տրապիզոն ստիկանապետ սպաննող եւ շոսիկան Պետի շի Մաթի, Իրէք, 19. Տրապիզոն ստիկանապետ սպաննող ճոյն ոյս առ- վիթաւորը Լեթոֆ Բարիլ (գլխատու): - Ընկերակազմակց ճոյն ոյս առ- թիւ, 22. Ապանուի. գործող եւ գեպանատուը Տրապիզոն Մանիփապի (Բիլի) դերմի Նիլ. իւր- Պետի, [Տրապիզոն բաժնու], 23. Թեքքէլի զատա- փայլի սպանիչը Չեթ Երէք, Ալիւկ, 24. Խոջաբեք սպաննած ըլլալու ամբաստանուե. տակ գանուող ՎԱՅՅԱՆ ՄԻԿԱՅԻՍԻ, Կանալ, 27. Խոթիս զա- տի ընկերներէն Նիշի Ալի եւ Իլիւրայի Կաթուա սպտամբապետը [Տրապիզոն բաժնու], կիսնի մտ (Կոսովա):

Օգոստ. 5. Մարտ 31 ի գեպքին՝ յերմապուաքէյ Սուրհեպետին սպան սպաննող Կոնստանտին Հաթու Պոլիս, կամուրջին գրուելը, 9. Չեթ օղու Սե- լու, Ա. Պոլիս, 14. Նիշի ագործ Սաթու, Նոթուր, 20. Կահանակի կայսեր անձ- նուկերէն՝ Ալիւկ. պետ Բեթի Կաթու. Պարթուր Զեթիլ և Մաթեմի, Ալիւկ, 21. Սիս, Չեթ օղու Չեթ օղու Ալիւկ, որանք կիլիկեան աղէտէն 2 շաբաթ առաջ սպաննած էին Հաթիսի Կր. կեքքեան ու ծառան Նիլիսի Կաթիսի:

Սեպտ. 1. Պետի Թոփչանի սպաննող Տրապիզոն, յոյն աղաբար մը սպաննուելու 23. Կարս գաւառակի Նիլիս-Սամի գիւղէն՝ Չեթ օղու Չեթ օղու Չեթ օղու Ալիւկ:

Հոկտ. 2. Խոթիս Ալիւրայի, Յր. Մեթի, Կեթի և Ս. Արեթի սպաննող կողմի մէջ, (առաջին կրկուքը կիլիկի երկրապիին իբր սպանիչ), 5. Պալայի (Տեպրէ) Կեթիսի գիւղէն՝ զինուոր մը սպաննող և 2 ալ վերաւորող Ալիւկ:

Մանասիւրի մէջ 9. Մօլլ Աղաթըլ Թաշտը և Հաֆ Գորպը, Սիւլէյմանիէի մէջ 19. Վահապարհ Թորգոսը՝ Սիւլէյի 31. Մեհմէդ օլլա և Տերտ օլլա - Մեհմէդ, Մարթիտ:

Նոյեմբեր 10. Իր կինն տանօք սպաննող Տիւրկիբէն՝ Լօնտօն, 13. Եւլալու Կօչ, Քեհեմ Բալա, Քոթիլե, Չեքրե, 2 Հօգո, Եւսթի, Աղաթըլ, 2 Աղաթըլ, Իմրիլ և Օսման՝ Մանասիւրի մէջ 15. Սլլան պետեր՝ Զեյնէլ, Աղաթըլ, Մարտի, Մերմու, Երման, Զարգուկան քննիչ Եուզանօղլիչի - Պաշէն Են., Սէլանիկ 17. Մայրատօլան Ահմէտ՝ Եւլէ, || Գիմնադիրնի աշակերտ Սօլթանի (Մուսուցիչ Թորոքի սպաննողը) Թիֆլիզ 24. Տաշթը Լաշ Խեթ Տրոսակը՝ Ենիճէի մէջ 28. Ապտօ օղլու գիւղն աւերող Քիլիսիւրտի Իմրիլի երէտ-տրէտ և սլլ Խալիլի Իւլա, Ատանա 29. Տաշթ Քիլի Իւլա Քիլիսիւրտի, անդ 30 Տաշթի Իւլա Զարգար (մին կին), անդ 29. Պաշէն մարգասպանը Լիլի մէջ կը գլխատուի:

ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԽՆ, ԿԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑՈՒԽՆ

1909 Սեպտ. 2 Հայրենի 100 սկի տուգանքի, «Իսլամաց աւարառութեան դեմ օրէնք մը կը պահանջուի» խմբագրականին համար 18. Սերտը Մեյլէի. Լիլի խնդրին վրայ գրուած յօդուածներով նախարարութիւնը նախատեղծ: 20 ձեռքով «Հասկէնալ» յօդուածին համար 24. Յր. Ասլանի «Ատանասա ատայէթ նաօրլ մահքիւմ օլլա» գրքին վաճառումը կ'արգիլուի:

Պետ 4. Ժեյթ թիւրտ 29 նոյ. համարը գրգռիչ հրատարակութիւն մը պարունակելուն (Կանի մը օրէն վերարացում): 10. Երեւոյտին դեմ նախատարից յօդուած մը պարունակող «Թանին»: («Ենի Թանին») կը յաջորդէ անոր: 23. «Նեօրղոս», Պուշի Թուրքի հեւլէն համաձայնուե. մասին հրատարակած յօդուածին համար: || Կիլի, սլլ անուամբ Զաքրճալը, սլլ անուամբ Բ. Լաւթիլեան, բուն անուամբ Գր. Թորոքեան բանտ կ'առաջնորդուի, իր երգիծութիւնի մէջ կրպտ. Մուրտտեանն անուանարկած ըլլալուն, կ'արձակուի յնվր. 5ին: 25. Տիլաճաչակ Նէլի ձեւալետտին որդի՝ Սէյա Սլի (Խիլանի մէջ, 3 Հայոց սպանիչ և Ս. իսալ վանքի ոչնարաց յափշտակիչ) կը բանտուի Պիթիլի:

1910 Յունիս. 11. Մուսթին Ի Թուրքիա կ'արգիլուի Հիւսիս. Ամերիկա հրատարակող ալլանքերէն «Իլենէլի» Պաւլոս-Ալլիս հրատարակող արարերէն «Ելիզեմանի»: 25. Նեօրղուլէ բանարարող Օր. Անիկայի գաղը. Քեմալ՝ Թիպարտուի, 5 տարի և աղթ 50 սկի: Ֆեյդուլլուհ Քիլիսի, 2 տարի: **Փետր. 5.** «Խիթիս» յունաստեղծը՝ Պերտ Ե Յիւս Գաշէլ յօդուածին համար (Յնվր. 25) որով անարգութեան էին քաղաքային և գատական պաշտօնեայք: 21. «Կարմիր Մահիկ» վնկեան խաչագող անգամներէն Տնկ. Մուռի Աղաճան և Աղաճան Ֆիքրի մէլ, մէկ տարի բանտարկուե. կը գատապարտուին և 25 սկան սկի տուգանքի: 23. «Իգտամ» Եւլէնէ թղթակցուի. մը հրատարակե-

լով կը գրգռէ Արաբ ցեղը: Արաբ երիտասարդը կը քարկոծեն խմբագրատունը: Թերթը կը գողեցուցուի: 100 սկի տուգանք:

Մարտ 8. Պուշի Հանրակառքի ընկը 10,000 սկի տուգանաց, առանց գործնաթղթի բաժնէթուղթ հրապարակ հանելուն: 9. «Նեօրղոս». Սամ. բանակին մասին անարկեթիթ օճով գրելուն: Տեղը «Կիրք» յունաստեղծն որ կրկին կը գողուի: 20. Յուն. «Թարս» թերթը, Թուրք բանակին հակառակ գրած ըլլալուն: 22. «Նեօրղոս» թիս Անասթիօքոսի տնօրէնը 50 սկի տուգանքի, Թարսի յոյն զօրաց մասին սխալ բաներ գրած ըլլալուն: 23. «Արեւիք», Մշիչ Հայուհուին իսլամացման խնդիրը գրած ըլլալուն: 29. «Թանաթ» Թուրք թերթն՝ անարկեթիթ հրատարակութեանցը համար: 30. Վառնա ապ. Ա. Արքիարեանի «Վարմիր Ժամանակ» վէպին՝ Թուրքիա մուսաբ կ'արգիլուի:

Ապրիլ 6. Յոյճ. Եսնազարի «Հայրենիք» այգաթերթին (Խնքարերարար):

Մայիս 4. «Նուրայի իւմնէթ», Սլլանիոյ մասին գրած յօդուածին հմբ:

31. «Լիլ ինթիքալ» արարերէն թերթը:

Յունիս 2. «Իշթիքալ» ընկերվարական շաբաթաթերթը: 5. «Սէլա-մէթը ումաւիե» և մեզուս Պուշի «Կիլիթիքի կրթութիւնի» 10. «Շաղա» թերթին տեղ հրատարակող «Լիմիլիթ», || «Իսլամագրանի» Տնօրէն-խմբագրակա Բ. Քէլեան 10 սկի տուգանքի, Յնվր. ամսուն Աղթ. բաժնին մէջ գրած մէկ հատուածին համար՝ ուր Համիտըլէ Քիւլա Տեճելազորքի ղեկավար թայեար ամրատանուած էր, իրը հարստահարիչ Վանայ ժողովրդեան: 12. «Քիլիսի միլիթ», || Վենն՝ հարիւրապետ Հօֆրիթիթէր — որ փորձած էր սպա. յակղալուն մէկ քանի հոգի Թունուարել. — աստիճանագրութեան և 20ամեայ տաժանակիր աշխատութեան:

Յունիս 5. Մանասիւրի «Պաշար մի զօմկիթ» թերթին տնօրէն Զեվալան Ֆէհիմ 6 ամիս բանտ և 50 սկի տուգանք, Սամ. բանար նախատած ըլլալուն: || «Բուօտոս»: 26. Աթէնքի «Մոմօս» թերթին մուսթին Ի Թուրքիա կ'արգիլուի:

30. Բարիկ «Մէլլուլթիթ», թերթին մուսթին Ի Թուրքիա կ'արգիլուի:

Օգոստ. 3. «Քօքորք» յուն. գաւելաթերթը, || Նեօրղոսի «Լիլ Մուսպիլ» թերթին մուսթին Ի Թուրքիա կ'արգիլուի. Մ. 9 Սուրեանի (Առաւօտ) ինքնարերարար: 11. «Անասթիօքոս Թահիտուօմոս» և «Սէլամէթը ումաւիե»:

Սեպտ. 1. «Մահէր» : || Սէլանիկի «Աթիթը» յունաստեղծը, պատառ-խանատու տնօրէնը հեւլէն ըլլալուն: 4. «Իսօ»: 11. «Իսպալ» գաւելաթերթը, 16. Նեօրղոսի «Արէթ» լրագրին Պօլիս մուսթը կ'արգիլուի: 22. Ատանայի «Անասթը» գաւառաթերթը, պատարարարաննին քննարատած ըլլալուն: 27. «Հաքիմիթի միլիթ» և «Արնուօտ»:

Նոյեմբ. 4. Պուլկար Վէրի. և թրք. Ենի Սէ: 11. Պատերզմ. առեանք ցկեանք քերգարգելութեան և քաղաքական իրաւունքներէ զրկուած, «Մէլլուլթիթ» ի խմբագիր Ներիֆ Բաշան եւ փախստական Քէմալը (պետ գաղտնի քօմիթէին) որ պատրաստուած էին՝ Թուրքիա արելնուս յեղափոխութիւն մը յառաջ բերելու: 13. Մաշեթ:

Նոյ. 11. Թիւրքիա և Կիւլիս, առաջինը Դահիլի ղեմ յարձակում ըրած ըլլալուն: 16. Սուլա և Լիլի Թուրք թերթերը: 18. Հիւր Մեհմէդի, սրտօնաթրոյ՝ իր լրագիրը կարգալու անկարողութեանը պատճառու: 20. Թուրք

տեճորթներու օւկան Ապրիլ 24. Էլէի տեղ Տրատարակուող Բեյութը, նաև Ին-
 անէյէի, իր խռովարարական մէկ յօդուածին համար 22. Աօ-է-լի-ի թերթեր-
 թին արտօնատեր նամըզ Հասան 2 տոխ ըանտի և 25 սակի տուգանաց, երեսփ.
 Ժողովն ու թալաթ պէյը նախատած ըլլալուն 27. Ժեմ-ի-թերթ (տեղը լ'Օրէն):
 Գեղիս. 1. Սկիւզի պորզմ. աստեանէն դատապարտեալ 27 պլպան կ'ա-
 սորուին Ֆիղան: 6. Բանեորական Ըբէ-ի-ի և Տէմբրաթ Մ-ս-հ-թ-ի, նաև
 Ալ-Ֆը-նի-ի և Ե-ս-հ-ս զաւեշտութերթը: 9. Տէմբրաթ Հ-ս-հ-ի-ի Պեյէր:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

1909 Օգոստ. 25. Բեւեռախոյզ Բերի նոր երկրէն կը հեռագրէ Հիւ-

ԲԵՒԵՌԱՆՈՑ

ԲԵՒԵՌ

սիս Բեւեռ հասնին Ապրիլին Բուք՝ յուստիար: || Ապան. զօրաց Տրամատար
 Մարինայի տարած յողթանակը Ռիֆցիներու վրայ: 26. Բարիզի Բարթեօսեան
 հաստատուե. բժիշկ Սայիմպինի քօլէրայի շիճուկը կը գտնէ: 27. «Էսթեռան-
 թօ»ի համակիրներու Ե. համաժողովն ի Պատսելոնա 1200 հոգի ներկայ նոյն
 լեզուին հեղինակ Տթթ. Չառնհասօ՝ բանախօս: || Համիտին պէս՝ ամբողջ ինչքը
 կուտարուե. յանձնելով, գահընկէց Մուհամմէտ Ալի Նասը Թէհրանէն Ռու-
 սիս կը մեկնի, 100.000 թուանն ամամթոշակով:

Անպո. 4. Բօլէրան սաստիօրէն կը ճարակի Բեթրպուրի 8. Զօր. Տէլ-

րիարի և Թրօվարի Տրամանին տակ՝ Սպան. զօրաց գրաւելը Հուլիսի Տրուան-
 դանը: 12. Օղանաւորդական Ա. ցուցահանգէս՝ Բարիզի: 13. Սպանիացիք կը
 գրաւեն Նատորը: Մաւրիկներ՝ անձնատուր: 14. Բիւր հոգինց «միթինկ» յի-
 թէնք, ուր քուէպ կեալ որոշմանք կ'ընդունուին Եօրկիոս թագաւորէն: 16.
 Սպանիացիք կը գրաւեն Կուրուկու լեռն ու շուրջի լարձուրները: 19. Թաւ-
 նուզի եղբքը կատարուած պեղումներուն, Գուէ դար մը առաջուն գեղար-
 ուեստ. աւարկաներ կը գտնուին: || «Տրէթնօթի» ձեւով «Ներթիւն» գրահա-
 ւորը ծով կ'իջուցուի ՚ի Բօրթամութ: Ալպանի դքսուհին նախագահելով մկըր-
 տուե., նաևուն ցուակին վրայ անգլ. գաղթային գինիի շիշ մը կը կտորէ: 26.
 Պօսնա-Հէրսէքի՝ Աւստրիոյ-Հունգարիոյ միացման՝ Ա. տարեդարձը Պէլկրատ
 ՚ի սուգ: || Զօր. Մարինա կը գրաւէ Երեթամիի Տրուանդանը: 28. Ֆրնս. նշ.
 գրաւէ Անաթօլ Ֆուանի (60 տարու) ամուսնուիք դեռատի գերասանուհի
 Օր. Ժան Պաէնայի հետ: || Գաթիւլ Մէնուէի պրինս (նշ. քերթօղուհի)
 ամուսնուի. ն Ապագայապաշտ Դպրոցի հիմնադիր Խալալ Մառինէթիի հետ:

Հոկտ. 9. Նիքարակուոյի Հանրապետութեան կուսակալներէն Զօր. Նա-
 մօրոս ապստամբելով, Կուաչիս Տիօզ Տրուանդանը կը գրաւէ: 10. Անթիլարի
 (Զէթինեէ) կը հաշտուի ալլատ նաւահանգիստ: 16. Երով Տրամատար Թիբալ-
 տոս (Աթէնք) 300 նաւազներով կը գրաւէ Սալամինի նաւարանը, պահանջելով
 որ Երովները ի պաշտօնն իրեն յանձնուի. Բանի մը օր վերջ բայրն ալ անձնա-
 տուր: 18. Երան խռովուիք Հիւսիս. Պարսկաստան: || 300 Բօլէրացի Աւուլի
 մօտ երկվճ. կայարանին վրայ յարձակելով կը հրդեհեն պաշտօնէից շէնքերը:
 21. Բաքիմ Խան — նիս. Եասին կուսակից — կը գրաւէ Արաւիկիլա Մաթթար
 Խան ՚ի փախուստ: 23. Թերթեր կը գրեն թէ Չիբակոյի բոլոր դպրոցաց վերա-
 տեսուչ ընտրուած է Միսրս Երնի բրօքթուորութերկուհին: 16.000 սուլար տարե-
 թոշակով: (Կրթ. պիւտճէ 50 Գլէն Կուր): Յողթանակ «Ֆէմինիզմի» 26. Իրա-
 վարանական վրժարն ուսանողաց ցոյցը՝ Գահրէ, Անգլ. բանակին զօրահանգէսը
 կատարուած պահուէն երիտասարդ եգիպտացիք «կեցցէ՛ անկախուի.» կը պօ-
 սան և կը սուլեն անգլ. զօրքերը: || Թերթեր կը գրեն թէ Ֆրանքօթիցի էլիթե
 և ճարտնցի Հաթա դարման մը գտած են փեներտիսի: 30. Նորոգ հանգուցեալ
 Ամերիկ. միլիոնատէր Բէննէտի կտակը 326,000 օսմ. ոսկի՝ Պոլսոյ Ռ. Կօլէճին:

Նոյ. 2. Ապան. զօրքեր կը գրաւեն բարձունք մը՝ Կուրուկուի կեդրոնը:
 3. 60 օրուան հմբ. պորզմ. փճակ յիւստանիին: 6. Բացում Պրնկ. Խորհրդա-
 րանի, Թէհրանի Մանուկ Նասը ներկայ: Միւթէլչար Էտ-Տէօվէ նախագահ
 || Ֆրնս. Երով. Տրամատար 60 ամեայ վիօ Ժիւլիէն (գր. անուամբ Բիէն Լօթի)
 հանգստեան կը կոչուի: 7. Բեգրպուրիի նախադատ ասեանին առջև Ա. ան-
 դամ ըլլալով փաստաբանուհի մը կը ներկայանայ: 9. Նոր նաւթահորեր կը
 գտնուին ՚ի Նալքօր (Սեւ Երով): 11. Թերթեր կը գրեն որ հնագէտ Հայր Նէլ
 Բարիզի Ակադեմիոյ յայտնած է արձանագրուիներ գտնելը Թիւրկիլիթ-Հինիք
 Բ.ի թագաւոր Ասորեստանի, 889—884 Ն. Բ. և մեծ քրմապետ Սալմանագա-
 րի [Խարայէլացոց Հէյու թագաւորին ժամանակակից]: Ատոնք քանդակուած
 են եղեր հողանիւթ տախտակի մը վրայ զոր Արեւելքէն հոս բերած է Մուսու-
 լի Ֆրնս. հիւպատոսը: 12. Պարսիկ վրանաբնակներ կ'աւարեն ուս. կարուսն-
 ները: 13. Մէլիլայի շուրջ բանակած զօրքեր նատոր մեկնելով կը գրաւեն Աթ-
 լալթեր լեռը: 14. Պրնսն ծով կ'իջուցուի գերմ. «Ռուրիկէն» նոր գրահաւորը:

Տրէթնօթի ձեւով: 18. Նշ ծովակալ Թօկոյի Տրաթարականը՝ ձարոն. նաւատորմի ընդհ. սպայակոյտի նիւզհ. ութնէն: իճուին՝ յաջորդ: 27. Նօպտէան մրցանակաւաշխուի.ն Սթօքհօլմ. [մէն մի մրցանակի գումար 193,360 Ֆր.]: Կրագիտուե. Օր. Սէլմա Լակերլէֆ: Բժշկուե. Տրթ. Թէօտօս Բօթէր: Գիմիագիտուե. Վիլհէլմ Օզվարտ Բնագիտուե. Կիլիսմ Մարթօնի և Բրօֆ. Ֆէւտինանա Պրաուն: Խաղաղուե. Տ'էթուաւէլ ար Կոնսթան և Օկրուսթ Պէրնակերթ: Վերջնոյն բաշխումը՝ Բրիտանիա:

Պեկտ. 1. Զօր. Մօրալէս կը գրաւէ Թօրթուկաս և Օրագի քղք.ները, նիւզհ. Տաշակէլով Էսթրատոն: 10. Կիստ Ֆրնս. Խորհրդարանի, Բազմաթիւ երեսփոխանք կ'ընդլայնեն հարցապնդումնին առ արտ. գործ. նիւր: Միապետական երեսփ. Տրնի Բօշէնի ճառը, նիւթ ունենալով Թուրքիոյ նոր աւեփնն, Ատանան և ապահովագր. ընկ.ները: Պէլճիւրայի նոր թագաւոր Ալպերթ Ա. կ'երգնու Պաիւսէյ յանուն Սահմանագրուե. և կը կարգւոյ գահաճառը: 16. Բացում Ֆրնս. Խորհրդարանի, 2. Պաիսն՝ նիւզհ.:

Ռուսիոյ Զար

ՆիբօԱ. Բ.

1910 Յնվր. 1 Տօգոճ զօրականաց ցոյցին հետեւանօք, Մատրիտի զին. ահուժը պաշարուելով 80 սպայ կը ձերբակալուին: 3. Երեսփ. ընտրուի.ք կ'աւարտին Լօնտօն: Միութենականք կը շահին 16 ամթու. Ազատականք՝ 4: 4. Սթրուսնիճայի մօտ՝ յեղափոխական Չերնօրէյէլ և հրոսպետ Տրզօլէ՝ սպան. նուած: (Հեռագիր Սօֆիայէ): 12. Սիւննիք կը յարձակին Պարսից վրայ: (Նոր Պուխարա): Բազմաթիւ գոհ: 15. Ի Պարսա. Անգլիոյ դէմ եղած ցոյցերուն հետեւանօք՝ անգլ. բանի մը մարտանաւ Պարսից ծոցը կ'երթան: 16. Ծայրայե-

զօրեն փոթորկալից նիստ Գերմ. Խորհրդարանի, նախատինք եւ հայհուշ կը փոխանակուին: որոնցմէ նախագահն իսկ չինայուիր: (Բանալէճը ծնունդ կ'առնէ՝ զին. խստութեանց առաջ քն առնելու մասին Ֆրանսայի օրինակին հետեւելու աւաղարկէն): 20. Անգլ. ընտրուի.ք կը վերջանան սա արդիւնքով. — Ազատականք 272, գործաւորական (ընկերակալականք) 40: Ռալանս. սոցալականք 72. տնկալք 8, պահպանողականք (միութենականք) 271: Համադումար 663 (ընտ. բուած) երեսփոխանք: 21. Յեղափոխականաց (Սէլէր) թնդանօթակիրը կը բարձրակոծէ կրէյթանուն նաւահանգիստը (Նիքարակուս). 30. Յորդ օր գրաւում Պօարօ քաղաքի: 22. Ֆրնս. ջնկատ մը թակարդ ինչալով 'ի Վատայ, կը ջարդուի: Նայալգի եփեմի վատ ախտեան՝ Բահիմ Խան պարտեալ եւ 'ի փախուստ դէպ ի Ռուս սահմանագրուիս: 23. Սօմալի բնիկք կ'սպաննեն շատ մը անգլիացի, յափշտակելով հազարաւոր ուղտ ու ջրի: Անգոհ: 24. Նախկէր — Էլամն Ռոսթանի նշ. թատերասանը — Ա. անգամ Բարիզ՝ Բօրթ Ա. Մարթէն թատրոնը: Զարք ու տարալ՝ խիստ չքեղ, շեղնակը ծափերու աւարկայ: Զուտ հասցիթ 3000 ոսկի: 30. Բանթօնի չինական զորաց ըմբոստուիլը: Ոստիկանական պաշտօնատուներ գրաւում: 31. Բրուս. ընտրական նոր օրէնքին դէմ բողոքականներ Պէւլին և շրջակայքը, նախքան վիրաւոր ոստիկանութեան կողմէ:

Փետր. 1. Բացում «Ֆրանս-եօղէֆ» նաւահանգիստին ի Սան Անտուէս (Թրիեսթէ): 2. Բացում Անգլ. Խորհրդարանի, նիւզհ. Լուսթեր: 3. Մօլլային մարդոցմէ 2500 ձիււր կը յարձակին Միսրէրզին ցեղին մարդոց վրայ Սօմալի երկիրը, քաղաքը կործանելով, շատերը սպաննելով և 14,000 ուղտ աւարելով: 17. Թանձէրէն կը հեռագրուի թէ Մարօքցիք յարձակին գօր. Մօնէի գունդին վրայ: Պատաղի կռիւէ մը ետք Մարօքցիք կը նահանջեն: 18. Կու. ազատասեր Անգլիացւոյն որդին կ'էտսթըն (ներ. գործ. նիւր. նիւր. և Հարու-Ափրիկէի կառավարիչ) լըտուե. կը բարձրանայ. դերկամուե. տիտղոսով: 21. Հսկայ ցոյցեր ի Բրուսիա: Արիւնայի ընդհարումներ: Ընկերակալականք (200,000) ընդգէմ կ'առավարուե. : 23. Պուլկարի մը հեռ տմաննացող Սալֆէթ թըրքուհիին միջադէպով՝ արիւնայի ընդհարում Ռուսճուգի՝ զօրաց և Պուլկար ամբոխին միջև որ կ'ուզէ թըրքուհին առնել, պահպանողն: Ամբոխը կը քարկոծէ զօրքերը: Զօր. Տիմիթրիէֆ՝ վիրաւոր: 17 ցուցարար կ'սպաննուին և 32 կը վիրաւորուին համարիւն զօրքերու կողմէ: Մեծ յուզում ի Պուլկարիա, բողոքականներ և ցոյցեր: Պարզմ: Վեճակ ի Ռուսճուգ: Սուգի գրոյ ամենուրեք: — Մարտ 3ին ալ ի Սօֆիա 60 ցուցարար՝ վիրաւոր: ի Բարիզի գատ. պաշտօնեայ և կրօն. Միսր. հաշուէյարդարիչ Տուէյ կը ձերբակալուի, վան զի իւրացուցած էր 10 միլիոն Ֆրանք:

Մարտ. 5. Մուսուլ կը ժամանէ նոր «Թոփուական շրեայ» Մանուէլ Լաբօն հունգարացին որ 17 ապր. 1905ին ճամբայ ելած էր՝ աշխարհի ամբողջ շրջանը հետի ընելու համար: 200,000 Ֆր. պարգև պիտի ստանայ՝ եթէ որոշեալ միջոցին կատարէ նոյն շրջանը, Հաւաքած է զնոյն. երկիրներու բաբուց և վարուց մասին նօթեր՝ գարձին հրատարակելու հմր. : 10. Ռուսճուգ բնակող Մէհմէտ օղլու Հաֆլը Մէհմէտի և կողակցին՝ Խայրիէի գուստր գեղանին Սալֆէթի (ծն. 1892) կ'ընդունի Բրիտանիան: Բրիտանիան, մկրտուելով պուլ-

կար երէց Տ. Պլինքբիւ և կոչուելով Ռոքսայրս — Հայրն որ հօժ էր՝ այս պատճառաւ պաշտօնէ կը հրաժարեցուցուի: 11. Կրօնական կռիւ Հնդկաստան՝ իսլամաց և հնդիկներու միջև: 7 մեա. և 40 վիրաւոր: 12. Սպանիոյ թագաւորն Աւազ Ուրրամի աւթիւ ներում կը շնորհէ 23 մահապարաններու: 21. Ատէնի մէջ, Մօլլայի կուսակիցք անգլիսներ ցեղերու մարդոցմէ 800 սպաննելով արջառններին կը գրաւեն: 25. «Մօլթէ» մեծ յածանաւը ծով կ'իջուցուի Հանգուրկ: 27. 50 սպառակաց յարձակումը Ռուս. Ղլար քաղքի գետաբանատան վրայ, թալիւլով և 20 հոգի սպաննելով 'ի փաթուտ: 30. Պօստօ ծով կ'իջուցուի «Վէռնի» գրահատորն որ «Տանթօն»ի ձևով շինուած 18.000 թօնօնոց 6 գրահատորներէն վերջինն է: || Թրիէսթէ ծով կ'իջուցուի «Ձրինի» մարտանաւը: 14.457 թօնօնոց:

Ապրիլ 4. Յեղափոխութի. 'ի Հանքէու (Արեւել Չին.): Օտարականաց բնակարանք կրակի տրուած: Փոխարքան 2000 զօրք կը զրկէ: Կառավարիչն ու որդին սպաննուած: 15. Ի Հոմ, տեղակալ Մանսուրի և հարեւրապետ Լամանուէլ կը հնարին գործիք մը որուն շնորհիւ կարելի է նշան առնել հրացանով ամենախաւար գիշերի մէջ իսկ: 17. Խաղաղասնի մէջ երկար ճամբորդութենէ մը Սիթլ ժամանող նաւապետ մը կը պատմէ թէ Հօրքինս և Մարֆէրսըն միտմանք ողջ ողջ կերուած են 'նոր Հէպրիտեան կողքաց վայրենիներէն, ուր գտած էին քարոզչուէ. [«Փուռնայ»ի հեռագիր՝ Ն. Եօրքէն]: 26. Ճօրճ Ե. ի թագաւոր հռչակուամս 'ի Լօնտօն: Ծովածաւալ ամբօք: 250 երեսի. և 155 լօտ կ'երդնուն թագաւորին առջև: 29. Անգլ. Խորհրդարանէն Ազատական 120 երեսի. և 43 իսլանտ. Ազգայնականք Տուճային կ'ուղղեն նամակ մը, խտորէն քննադատելով Ֆինլանտայի ազատուէց կրճատումը:

Մյու. 7. Հայթիերթք «Թան»էն քաղելով կը գրեն թէ Ֆրնս. կառավարուի. ը շքադրամներ բաշխած է Ատանայի աղէտին՝ Հայերն ազատելու գործին նուիրուող ֆրնս. կրօնաւորներու: 13. Հանգ. կարգինալ Մաթիենէօի տեղ՝ Մօնթենէօս Տիւլէն անդամ Ֆրնս. Ակադեմիոյ: — Ծն. 1843, հեղինակ L'Arménie chrétienne dans l'histoire ecclésiastique d'Eusèbe ի, եւն.: 21. Բարեկոյսի, Թոանսպլայի, Օուանթի և Նաթուի 4 դաղթավայրերէն կարճեալ Հարա-Ափրիկեան միացեալ Հանրապետութի. Տաշակուէլով, վարչապետ կ'անուանուի՝ 10 տարի առաջ Անգլիոյ դէմ զէնք շարժող Զօր. Լուի Պօթա: 28. Անգլիոյ Արտ. Գործ. Խորհրդական Սըր Ս. Հարտինճ՝ Հնդկաստանի փոխարքայ:

Յու. 10. Անգլիոյ ճօրճ թագաւորը 16 տարու իր անդրանիկ որդին՝ Բօանուայի դուքսը կ'անուանէ «Կոլլէսի իշխան», իբր գահաժառանգ Մեծն Բրիտանիոյ գահին և Հնդկաստանի կայսրուէ: 11. Պէռլինի Կայս. Բժշկ. Ընկեան նիստին, Բրօֆ. Իսլիէ կը բացատրէ վէներախտի դէմ իր գտած դարմանին հրաշալի արդիւնքները: (վէներախտէ ծանր կերպով վարակեալ դատաւոր մը բոլորովին բժշկուեր է այդ դարմանով): || Զին. 3 թեւեր Զօր. Մօնթիէ հրամատարութեամբ խռովարարաց դէմ արչուաթուճմբի մը ձեռնարկելով կը գրաւեն Դատլայի ամրոցը: Մարօքիբ 'ի փաթուտ: [Մանտէրէն հեռագիր 'ի Բարիզ]: 17. «Օլտէնպուրկ» նոր գրահատորն ի Տանձիկ ծով կ'իջուցուի: 23. Բացում 'ի պատիւ Վալտէր-Ռուսայի կանգնուած յիշատակարանին 'ի Թիւլլերի: Նիգհ. Ֆալիէս և Լուպէ ներկայ: 25. Նիքարակուացի յեղափոխա-

կանք՝ Բէարգի ճախճախուտ ծովախորը բմբակոծող կառավարուէ. Թնդանթ-թակիրը զինթափ կ'ընեն՝ եղբրքի իրենց հրետանիով: 28. Բաշքայի ցեղէն 300 զինեալք կը գրաւեն Ապահանը: 29. 'ի Պէռլին, Սանպրիտի մասնաղէտ Լիւալըս կ'աջողի կարգալ Հնդիկ հին գրականուէ. առամները: 30. Ռմբակոծում կիւմիւշ-Թէրէ քաղքին (Կասպից Ծովուն եղբրքը) Ռուս նաւերէ:

Յուլիս 4. Փառաշուք Երեքհարեւրամեակ ծննդեան Արահամ Տիւքէն (Duquesne) ֆրնս. նշ. նաւորդին 'ի Տիէր: — Ծն. անդ. 1610 թ.: Իր ծովամարտեան համընուտարն է փառացը մրցակից՝ Հոլանտացի ծովակալ Ռիւթերի դէմ մղածը, նաև տարած յաղթանակները Սթոսմգոլթի և Ակոսթայի վրայ: որոնց յաջորդեց Բայլեամբոյնը 1676: Իմբրակոծեց Տրիպօլիսը 1681ին, Ալճէրիան 1682ին, ձէնօվան 1684ին, Լուի Ժ. անոր ընծայեց Մարաջախտի Մական՝ եթէ հրաժարէր կալվինականութենէ: Տիւքէն մերժեց: Նանթի հրովարտակին յետ կոչման տտեն, բոլոր ֆրնս. բողոքականներէն մինակ ինք էր որ ազատ մնաց տարագրութենէ: Իր վերջին օրերը սակայն անհամբարած էին յոյժ, զուկըներուն աքսորին հետեւանոք: Մեա. 1688: Խղճի ազատութեան զո՛հ մը: 5. Բացում Մեծն Պետրոսի յիշատակարանին 'ի Ռիկա: Զարը ներկայ: 10. Կանտոնք քուէարկուէ. իրաւունք պահանջող Անգլիւհեաց մեծ ցոյցն 'ի Լօնտօն, 2 ստուար թափորով որոնց առաջքէն կ'երթան պաշտպանուած դատան հմբ. տառապանքի ենթարկուող 600 կին, բանտին դուռը ներկայող և մանրանը կար մը կրելով շղթաներով: 14. Ապտամբուի. Հօնտուրասի հանրապետուէ. մէջ, Պաշարման վիճակ: 19. Ալֆօնս թագաւորն իր «Նիքամին» զբօսանաւով Պիտուիցի նաւարշաւներուն մէջ կը շահի նախագահ Ֆալիէսի սահմանած մըրցանակը: 24. Տըլընբօրթ (Անգլիա) ծով կ'իջուցուի «Լայրն» նոր գրահատորն, աշխարհիս Է՛ն արագընթաց ու զօրաւոր յածանաւը: 700 ոտք = (233 մէթր) երկայնք, 88 ոտք լայնք, 70.000 ձիւ ոյժ: 30 հանգոյց արագուի. և 26 թօնօ տարողուի: 25. Պաշարման վիճակ 'ի Թէհրան: Պաթիթարք կը գրաւեն Խորհրդարանը: Ժողովուրդը կը դադրի վէները յանձնելէ: Կառավարական զինուորք ֆէրայներու դէմ կրակի կ'սկսին թնդանթով: Սաթթար իսան վիւրաւոր: 28. Հորիւրամեակ ծննդեան իտալ. նշ. քաղաքագետ Դամիլ Պէնո ԳԱՎՈՒԻԻ. Թօրինոյի մէջ մեծահանգէս, թագաւորն ու նախարարք՝ ներկայ: — Հիմնադիրն էր Աղգ. միութեան (1810—1861):

Օգոստոս 11. Բացում Ֆրանս-Եղէֆ արձանին՝ Իշլ, անոր 80ամեակին աւթիւ, Աւստրիոյ-Հունգարիոյ որսորդաց կողմէ: Կայսրը ներկայ: 12. Գօրէա կը կցուի ճարնի: 14. Դարատաղի իշխան Նիքօլա՝ թագաւոր կը հռչակուի Ձէթիենէ, ստանալով Մօնթենէթայի Բաթուր Նիտու Ա. տիտղոսն ու Զարէն անուանուելով Ռուս բանակին մարաջախտ: 15. վէներախտի դարմանը գտնող գերմ. բրօֆ. Էլրիխ՝ Բէթար թագաւորէն կ'ատանայ Ա. կարգի Ս. Սավա պատուանշանը: 17. Թերթեր կը գրեն թէ Յեղափոխութի. յաղթանակած է 'ի Նիքարակուա: Զօր. Մէնայի բանակը կը մտնէ Մանակուա մայրաքաղաքը: Նիգհ. Մատրիշ կը հրաժարի. Յեղափոխապետին եղբայր Եուան Լաթթատան Հանը. Նիգհ.: 18. Ամբրիկ. 3 բժիշկ բորտուէ. միբրուր կը գտնեն Հոմ: 25. Տիկին Քիւրի կը հաղորդէ Բարիդի Գիտուէց Ակադեմիոյ, թէ յաջողած է մետաղական վիճակի մէջ մտքուր Բարիտ արտադրել: 26. Թերթեր կը գրեն

Գործիչ Լօնտօն 17. Ձին. սաւառնակով տեղակալ Սալոյս կը մեկնի Հռոմէն
և 1/2 ժամէն Պառչիանօ կը հասնի րը 35 քիլօմէթր հեռի է: 20. Վալտեր: Պե-
թինէ: 27. Բէնէ: Կանի մէջ: 30. «Երպպէյ» զեկավար սաւառնակին կերտիչ
համանաւ սաւառնակը — Կէն Գործիչը: Վալտերթալ:

Յիւլ. 3. Պուրնմասութի սաւառնորդական միթինկին՝ հանկէ Հուպիթ կըզ-
գին թառղ ու վերադարձող Տրէշքի Է 800 Ա. մրցանակ: Մօրան՝ Բ.: 21. Վեր-
ջերս Սուտէն անցնող Բէնէ՝ Նթօքէլի մօտ: 22. Ուօլըն՝ Նիւ Եօրթ:

Օգոստ. 7. Վալտերտեղակալը՝ Հռոմի մօտ:

Սեպտ. 10. Եւէր Կ'անցնի Ալպեանց վրայէն, 70.000 Ֆր. մրցանակ ստա-
նալով: Բայց յետոյ սաւառնակէն ինչպով սրունքները կը ջաքլախօսին և քա-
նի մը օր վերջ կը մեռնի:

Շուկ. 10. Հարիւրապետ Նորթօ՝ Տուէի սաւառնորդարանէն ինչպով
(Հնարին էր գին. սաւառնակներու նոր գրութեան մը): 13. Պլանկո՝ Պուրմէն
գարձին: 14. Ամրաշէն զօրաց տեղակալ Սալոյսի՝ Հռոմ:

Նոյ. 5. Նօն-Բէն՝ Տէնվեր:

Դեկտ. 4. Իտալ. Կաթանէօ 100 հազար Ֆր. մրցանակ կը շահի, Պուէ-
նօս. Այրէս կատարած մրցումին: 5. Էթամբի մէջ՝ Ֆուսան 8 ժամ օդին մէջ
կը մնայ, 463 քիլօմէթր տեղ կտրելով: 15. Լաֆօն և Բօլան՝ Բարիդ: 15. շիլտե-
պրանտ սաւառնակը կ'իյնայ: Եւհրէն կոչուած սաւառ լիճը (Կերմ): Գօհր և
Գոյրէլ՝ անդ: 17. Տեղակալ Կօֆօ՝ Աէն Սիւ: 27. Ռալֆօն՝ Պէլլիաստ:

ԱՐԿԱԾՔ ՈՒ ԱՂԷՏՔ

1909 Օգոստ. 16. Բրօպօլինկօ նահանգին Լէմաճանկ քաղաքը
(Հոլանտ. Հնդկ.) աւերակ թաթառէ:

Սեպտ. 9. Վէտուվ բորբոքման նշաններով: 17. Ողողում Հոմս (Պերութ):
29. Ուրական Ֆլորիտա թերակղզին, Հալանա և Անթիլեան կղզիները, Տէյ
Ուէսթ քաղաքը փճացած:

Շուկ. 6. Թաթառ՝ Կոստանտ (Կալկաթ) և Արեւել. Պէնկալա: 14.
Ուրական Ն. Եօրթ: 16. Թաթառ՝ ձէնովա: Սեպտ. 10. Պոլիս և շրջա-
կայքը: 19. Իսթօլիֆէրի մօտ (Բաւարիա), ողողում Թարնիի ածխահանքը:
74 զոհ: 20. Թաթառ՝ Սպանիա: 21. Միւրամ (Թիֆլիզ) հրէից թաղը հրոյ
ճարակ: Վնաս 1 միլիոն ր.: 27. Օրուրոյի (Պոլիկիա) ուժանակի մթերանոցը
պայթելով, քաղաքը կը կործանի: 29. Թաթառ՝ Անթիլեան կղզիները: 30. Ող-
ղում՝ Ատանա, Անամօր և Տրապիզոն:

Նոյ. 1. Հանքի պայթում ի Տէրի (Մ. Նահանգ), Իտալ. և աւստրիացի
բազմաթիւ զոհ: 5. Ժամ՝ Մուշ: 50 տնւոր Յադերթ հայաբնակ գիւղն՝ աւե-
րակ: 6. Յորդում Կարնան գետի (Գարաի): 7. Ձեան մրրիկ կեդր. Ռուսիա,
Հաղորդակցութի քաղաքած: 8. Բանարեան կղզեաց ժամի ցնցմանց հետեւանօր,
Թէնէրիֆ կղզին թէյս լերան վրայ հրաբխային պոթփուսներ, նաև Կույայի
և Միկէրկիի մեջ: 9. Ողողում Դամասկոս: 10. Կիւբանց, բուռն փայլատա-

կում և մրրիկ Պոլիս: 12. Յուլիո-Ուրա՝ նահանգին (Ճարն) Ոնուրա տօթա-
հանքը՝ կազի պայթում: Բաղմաթիւ բանւոր զոհ: 20. Հրդեհ Պալմիթօր:
Վնաս 300 միլիոն Ֆր.: Զահեր:

Դեկտ. 11. Ամպրոպ Սպանիա և Յրանա: 13. Ողողում Լիզպօն:
Վնաս 100 միլիոն Ֆր.: 13. Ուրական՝ ձիարկար: 20. Հրդեհ Աղէքանդրիոյ
մաքսատան մթերանոցը, Է 30.000ի ծխախոտ փճացած: Սեպտ. ողողում հա-
րաւ. Պուլիարիա: Սեպտ. Տուրօ գետի: Ողողում Լիզպօն: Վնաս 100
միլիոն Ֆր.: 23. Յորդում Մարիցա, Վարտար և Թուրան գետերու: 25. Հր-
դեհ Աթէնքի արքունի պալատան: Արք. ընտանիքը Թաթառի «Վիլան» փոխ-
դրուած: Նիւթական վնաս՝ 1 միլիոն տրախի:

1910 Յունի 1. Հրդեհ Բիլպըն (Անգլիա) արուարձանը: Վնաս 2 միլիոն
մարք: 6. Հրդեհ Չլադանի Պալատան (Օսմ. Խորհրդարան) — Հայազգի ճրտարտ.
Պալատան գլուխ գործոցը: Մէպուսական ժողովի գրամարկըն անվնաս — Նիս-
տերն սաւառնակը կը շարունակուին նի. սպարապետ Բիլա Էֆի ապարանքն,
Թերակղզիի նիստերն ալ՝ Պետ. Խորհրդի պաշտօնատունը: 7. Աղէտալի սղող-
մանք ֆրնս. 20 դաւառներու մէջ: 12. Ուրական և Թաթառ՝ Նարօլի, ձէնովա
և Բալէանօ: 13. Հարաւ. բռնաշունչ քամի գեղերանց՝ Պոլիս: 14. Աղէտալի
ողողում Բարիդի կեդրոնը, բեր բեր հողի անպատասպար, 800 միլիոն Ֆրանքի
վնաս, փոքրիկերը նաւակով երթեւեկի Սէնի բարձրութիւնը մինչեւ 95,10ի կը
հասնի, Ամենուրեք հանգանակուի. աղէտեց հոյ: 18. Բրիմբօ (Գոյօրատօ),
հանքի պայթում Բաղմաթիւ զոհ: 21. Յորդում Բօ գետին (Իտալիա): 25.
Յորդում Ինճէ Կարասու (Սէլանիկ) և Լանկազա գետոց: 29. Մարիլիոյ «Փե-
նէալ Շանգի» անդրատունտ. շոգեանը կ'ընկղմի Միւրթա կղզին առաջ:
109 ճամբորդէ և 47 նաւաղէ՝ միայն 1 հողի կ'ապաստի: 31. Խաղաղականի Շոգ.
ընկ. եան «Ինա» նաւը կ'ընկղմի Մակէլանի նեղուցը: «Նաթալի» անգլ. նաւը
կը փրկէ 250 նաւաբեկեալ, — 50 ճամբորդ խեղդուած:

Փետր. 4. Ահեղ փոթորիկ ամբողջ Անգլիա: 5. Ժամ՝ Հանիտ: 16. Մեծ
հրդեհ Բլայտ շոգ. ընկ. եան գործարանին մէջ (Պոսթըն): Վնաս 3 միլիոն տօ-
լար: 22. Վէտուվի գործունէութիւնը: 26. Ժամ՝ Մանֆրանչիա: 27. Առատակի կը
ձիւնէ յերուսաղէմ, ուր 30 տարիէ հետէ չէր ձիւնած:

Մարտ 1. Բորբոքման նշաններ Եստնայի 4 նոր խառնարան կը գոյնան
որոնցմէ Լալա կը ժայթքէ մշակեալ հողերու վրայ՝ վայրկեանը 1 մէթր տեղ
քալելով: Օրերով կը շարունակուի: 6. Ուրական՝ ձորանի արեւել. եզրաց մօտ:
50 ձկնորսանաւ ընկղմած և 800 հողի ծովամոյն: 12. Ժամ Սէլանիկի մէկ քա-
նի գիւղերը: 10. Էթէրիթոյի մէջ (Հունգարիա) հրդեհ պարահանդեսի մը պա-
հուն: 320 հողի այրած և հարեւրաւորներ վերաւոր: 17. Եստնայի բորբոքումը
կը սոստկանայ: Լալան խուժելով մեծ վնասներ կը պատճառէ — Նոյնպէս
Վէտուվ: 22. Բօլէրայէ 4 հողի մեւ. ձիւնած: 28. Ժանախա՝ Պէլլուլի: 29. Յոր-
դում Մշչ Արածանի գետին: Սեպտ. Յորդում Վրզըլ-Ըրմազի (Սվաղ):

Սեպտ. 2. Ուրական Նալօն (Ֆրնս.): Մեծամեծ վնասը: Բանի մը սաւառ-
նակ՝ ոչնչացած: 5. 600 մէթր երկայն թաթառ Սէլանիկի ծոցը, հաղորդակցութե.
ղնելով Նիկիին հետ ամպերուն ելեկտրականութիւն ու իր առանցքին վրայ դաւ-
նալով 10 վայրկեան. յետոյ հեղեղանման անձրեւ: 7. Ողողում Միլիոն Սեր-

պիտ Եճմատիկա քաղաքը քարոքքանդ, բազմաթիւ զոհ, երկաթուղիի երթևեկը ընդհատուած, նիւթ. վնաս 3-4 միլիոն ֆր. 22. Բալո (Մ. Նահանգ)էն լուր կը տրուի թէ հանքի մէջ պայթման մը հետեւանօր 185 բանւոր մեռած են: 23. Բարթալօ քաղաքը (Բոսթարիքա) կը կործանի ժափէ, հարիւրաւոր մեռեալ: || Ժափ ի Մանակուա, 6000 հոգի զոհ: || Ամօրի քաղաքը (ձաբոն) ամբողջօր. հրդեհահրած: 25. Հըլի ուժանակի գործարանը՝ պայթումի նըրջակոյ բնակարանք քանդուած և գործարանին որմերը 400 մէթը հեռու արձակուած: 15 զոհ և 50 վիրաւոր: 28. Հուլայթ Հալէն (Անգլիա)ի ածխահանքը՝ պայթումի 136 բանւորէ 4ը միայն ազատած:

Մյու. 4 Հրդեհ Պէյրուսի 150,000 ոսկի վնաս: 10. Հրդեհ մը կը փճա. ցունէ Միհտաբէր գիւղը (Կահիրէ), Բազմաթիւ զոհ և 6000 հոգի անպատասար: || Մըրիկ և Թաթառ՝ Ֆրանսոյի ալլեւայլ կողմերը: 13. Ֆրնս. «Բիւլփոզ» ընդծովեան Կալէի առջև փորձերու պահուն նաւի մը բաղկերով կ'ընկղմի 2ոհերը՝ հրամատար Բրաթ, հրդեհ. Կալո, հարիւրապետ Անժէլ և 20է աւելի նաւազ: Ընդծովեան ապա ծովափ բերուելով, զին. պատիւներով դիակները թաղուած: Հայազգի ՁԱՏԻԿ ԽԱՆՁԱՏԵԱՆ Ֆրանսական սպան ծաղկեպսակ դըրած, նաև ուղղած հետեւեալ ցաւակց. հեռագիրը Ֆրնս. Ծով. Նիւր.ին «Emu profondément du deuil qui vous frappe par la catastrophe du *Pluviöse*, je vous prie d'agréer, au nom de mes compatriotes ottomans, mes vives condoléances» նախարարէն շնորհակալուե. հեռագիր: 25. Բոլէրա՝ Ռոսթով (Ռուսիա): || Ժափ Իտալիոյ ղնդն. քաղաքները: Տուներ փլած, անձեր մեռ. ու վիրաւոր: 29. Յորդու՝ Թուճա գետին (Արքիանուպոլիս): 31. Շիրան (Տրապիզոն)էն անցնող գետը կը յորդի:

Յուլիս 1. Ողողում Հասան-Կալէ (Կարին): Հարիւրաւոր անձ ու դուար կորած: || Ալբեան երկիրները՝ նոյն: 4. Ողողումը Պալէրիա, Թիրոլ և Զուրիցերիա: 7. Մըրիկ Պէնլին 190 գերման գերեզմաննոցի մը մէջ կայծակահար: 11. Սաստիկ քոլէրա Եկատերինօյլու: Թրական 300 գէպը, շատը մահացու: 16. Ժափ Զորում և Իքիբունար: 19. Յորդում Բէմսի ձորին: 20. Մառն գետը (Ֆրնս.) կը յորդի: 28. Բոլէրա ի Բագու. — Ամբողջ Անգրկասպեան մասը կը հրդեհուի նոյն համաճարակէն վարակեալ: 30. Յորդում Ինթող գետին (Տարապաղիան):

Յուլիս 4. Հրդեհ Սիպոյէվ (Բագու) նաւթահորերը: 7. Ողողում Բիշնէվ: 9. Կիշերանց կ'ընկղմի Թէյ-բէ Մառն նաւը Զինտոյի բացերը (Բորէա): 246 ուղեւորէ 40ը փրկուած: 10. Թաթառ՝ Միլան, Սարանօ և շրջակայքը Բազմաթիւ վիրաւոր և մեռեալ: Ծիներլոյք՝ քանդուած, ծառեր՝ արմատախիլ: 17. Ժափ Ագհիարա Եճմատի փլած: Գետինը բացուելով, ջուր ու շոգի կը ժայթքեն: 18. Ալբալաքի գաւառին Հայ գիւղերէն՝ Վալչեան, Մուրճաթէթ, Շուլայի, Խոսպիա, Արուլ, Թախչա, Կարտիկամ և Բաւրա. — Այս տեղերուն հունձքերը ընաջինջ՝ կ'արկուտէ: || Սինոպի մաքրանոցը թաւը մը կը մեռնի քոլէրայէ: 19. Մեծահատ կարկուտ տեղալով, կը փճանան Գուրու Զայի հունձքերը՝ Նոյնպէս ի Կիւղորէս Տալարիկի և Պէրնի (Մուլ): 21. Թաթառ՝ Ամուրի մէջ, Բազմաթիւ ձկնորսանաւք կորած: 30. Ողողում Թօքթօ, Անթիւ զոհ:

Օգոս. 2. Պախուէյի ցուցահանգէսին մեծ մասը կը հրդեհուի վնաս 500

միլիոն ֆր.: 5. Ռուսիա, «Ոսկի» նաւթահանքը կը հրդեհուի վնաս 40,000 բուլղի Տէրը՝ Հայ: 7. Կարնոյ շուրջի գիւղերը քոլէրա որ երթալով կը ճարակի մինչև քաղաք: 8. Ժափ՝ Բայու, Կարին, Տիգրանակերտ ու Խարբերդ: 9. Բոլէրան կը սաստկանայ Իտալիա: 10. Մանթանայի և Հիւսիս. Իտալիոյ (Ամերիկա) անտառք օրերով կը հրդեհուի իրենց ամբողջ տարածութեամբ: Հարիւրաւոր զոհ: վնաս £ 620 միլիոն: 14. Մեծահատ կարկուտ Կասթիլիոն Զայ գետը կը յորդի: Հունձք փճացած: 16. Անտուրի հրդեհ մը բոլորովին կը փճացունէ Ֆլորան քաղաքը (Ամերիկա): 23. Բոլէրան զայլացած ի Հուսիս: || Բոլէրայի գէպք՝ Խարբերդ: 26. Ողողում Մորալիոյ Հարաւարեկ, կողմը: վնաս մէկ միլիոն ֆրն:

Սեպտ. 1. Բանի մը օր տեւող մեծ հրդեհ Զերէսին քաղաքը (Ռուսիա): 2. Յորդում Պուկարիոյ Բարթոլա գետակին: 4. Պոլիս՝ Ա. գէպք քոլէրայի որ քանի մը ամիս կը շարունակուի, օրական մինչև 40 գէպքի բարձրանալով: Նա մը գործոցներ կը փակուին:

Նոյն. 11. Ողողումը Վէսուվի շրջակայքը:

Նոյն. 3. Նարա գետը (Եանես) կը յորդի: 4. Տարեճայի հրդեհը: 850 տուն եւլն. այրած: 6. Ողողում Երօթար: 16. Թաթառ և աւազի յորձանք՝ Ապապատ: || Ուրական՝ Ատարախան: 400 հոգի ծովամոյն: 18. Սեպտ. 13էն ցոյսօր, Պոլիս՝ քոլէրայէ 700 վարակեալ, որոնցմէ 403ը մեռ.: (Մինչև տարեգրուի՝ համաճարակը բոլորովին կ'անհետի մայրաքաղաքէս): 22. Ողողում՝ Աննամ: Հազարաւոր զոհ: || Ամպրոպ Մարմանի եղերքը (Հիւսիս, ծով): Նաւաբեկութիւնք: 28. Ողողում Սպանիա, Կուստալքիվ յորդած: || Վենետիկ, Լոմպարդիա և Լիւրեթո նոյնպէս:

Պեկտ. 4. Մատերայէ հեռագիր՝ թէ օրական 200 հոգի զոհ կ'երթան քոլէրայէ: 7. Լիպէթթոյէն (Ս. Սալաթօր) լուր կը տրուի թէ Խաղաղականի եղերաց ձօռ՝ քանի մը կղզեկ աներեւոյթ եղած են ժափէն: 500 զոհ: 8. Պոլիթնի հանքերէն մէկուն մէջ (Մանչէսթըր) պայթում: 290 զոհ: 17. Ժափ Էլիտայի մէջ (Աթէնք): 22. Ժափ՝ Թալքէնա (Թուրքաստան) և շրջակայքը: Բրէհէվալք քաղաքն անհետելով տեղը լիճ մը կը գոյնանայ:

ՕԴԵՐԵԻՈՅԹ Ք ԵՒԱՅԼՆ

1909 Սեպտ. 14. Հիւսիսայգներու հետեւանօր՝ Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Շուէշի, Աւստրիոյ եւ Ամերիկայի մէջ հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորակցուեց խզում, օրին մագնիսական վիճակէն յառաջ եկող բուռն փոճորակներէ:

Նոյն. 19. Ռասօվիցայի մօտ, Բունայի մէջ անկում օդաքարի մը՝ լուսաւոր սեսարաններով եւ միծ աղմուկներով:

Նոյն. 25. Տրապիզոն, որոսման ձայներով երկնաքար մը անցնելով օդին մէջէն՝ ծովամոյն կ'ըլլայ:

Պեկտ. 23. Առաջին ծիւն՝ Պոլիս:

1910 Յունիս. 6. Կարին, ցուրտ 0 էն 26 ասիճան վար: Զմուշկ եւ քալսիր: 8. Մէքսիկա, Պէնլին, Օքսֆորտ եւ Հարաւ. Ափրիկէ սեսանելի կ'ըլ-

լայ գիսաւոր մը 12. Գիշերը ժամը 1 ին (ը. Թ.) Պօլիս, արեւմտեան հորիզոնէն սեսանելի կ'ըլլայ նոր գիսաւորը, պոչն ուղղահայեաց եւ աղօս լոյսով 30-Թերթեր կը գրեն Թէ Սան Լօրէնցօ (Ֆիօրէնցա) մայրամուտէն վերջ՝ բոցավառ երկնաքարի անձրեւ տեղացած է. յետոյ ամպերը փարսեցելով՝ գիսաւոր մը երեւցած:

Փետր. 4. Կալէյի սասնղագիտական ընկեան դեր-նիսգի. Գիտ կը սեննէ զօրաւոր լոյսով նոր գիսաւոր մը 2 պոչով՝ (Չրնու. V սառին ձեւն առած), Գառնիֆի հարաւ արեւմտ. կողմը 27. ժամը 200,000 քիլօմէթրի արագութեամբ, Հալլէյի գիսաւորը կ'անցնի մեր երկրին վրայէն:

Մարտ 30. Հալլէյի գիսաւորը կը սեննուի Վեննայի դիտարանէն:

Ապրիլ 22. Հալլէյի գիսաւորն իբր ամպօս ասօլ՝ առաւան դէմ կը սեսնուի Պօլիս, կարճ պոչով. Փայլը հեռզնէ կ'աւելնայ, զի օրը 6 միլիոն քիլօմէթր արագութեամբ կը մօտի երկրիս: (Յվերջ Ապրիլի երեւելէ վերջ՝ Արեւն արգելք կ'ըլլայ իրեն): 26. Հալլէյ կ'երեւի Բէշթա, պոչը հարաւ ուղղած, 40 մէթր երկայնութեամբ: 27. Անձալիս եւ Զօնկուլաք՝ կարկուտ, ընկողի մեծութեամբ:

Մայիս 5. Գիշերը 6 1/2—7 ին (ը. Թ.) երեւելիք Հալլէյի՝ գիսաւորն (որուն պոչին մէջէն անցնելով բաներ մը պիտի ըլլար երկրիս ? . . . սեսանելի չըլլար բնաւ: Ամբողջ Պօլսոյ եւ արուարձանաց ընակիչք անբուն կը հսկին անդրիով: — Յլոյս Սիլիւսարի բարձրանց վրայ անցունելով՝ ոչինչ կը սեննէ այս տղերք գրողը: 8. Գիշերը 1 ին (ը. Թ.) Հալլէյ սեսանելի կ'ըլլայ արեւմուտքի հորիզոնին վրայ, պոչը վեր՝ դէպ հարաւ նեղուած աղօս լոյսով:

Յու. 8. Մայրամուտի պահուն, Պօլիս, արեւմտ. հորիզոնին վերեւ կը նշմարուի Թուլի ամպի մը ծուխնին սեսով՝ անցնող լուսափայլ ասուպի մը կազային երկայն գիծն որ 1/3 ժամ կը մնայ երկինքին վրայ: (Այս տղերք գրողը նոյն պահուն Բերա՝ Թէթէ-Պաշիէն անցնելուն՝ ակամաստս կ'ըլլայ այս օդերեւոյթին):

Օգոստ. 9. Թումըլը լեւանց կողմերը (Կարին) գիշերանց իխիս փայլուն ու խոշոր ասղի ձեւով երկնաքար մը կ'իջնէ, երկիր մօտենալուն՝ լոյսը կորուսելով եւ Թնդանօթի ձայներ հանելով:

Միջագոյնին ֆրոնկոնճօիս քոչոր անաքիւները Հին Տումար են:

Ա. Պ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. — ՍԻԻՆԵԱՅ ԳՐԱՏՈՒԻՆ (Կ. Պօլիս Սուլթան Համամ, Պագրընըլար, Թիւ 11.): 25 տարուան փորձառութիւն մը ստանալէ ետքն է որ այս գրատան Տնօրէնը համարձակեցաւ ասկէ 3 տարի առաջ հաստատել անկախ գրատուն մը որ թիջ տօնէն իր պարիկշտութեամբ և ճշգրտագիտութեամբ այս միայն մայրաքաղաքիս և գաւառներու ազգ. ու օտար կրթական կարեւոր հաստատութեան գրական պիտոյքներու հայեայթիքը հանդիսացաւ, այլ և նախապէս ուրիշ հրատարակիչներու հետ պայմանաւորուած հեղինակներն ալ ինքնաբերաբար դիմեցին իրեն հետ պայմանաւորուելու: Այսպէս Հ. Ե. Զ. Ասատուրի, Գ. Խաչկոնցի, Գ. Գալաթեան, Ե. Գ. Պոնսացիի հատընտիր դասընթացքները:

Ասոնցմէ զատ, ՍԻԻՆԵԱՅ ԳՐԱՏՈՒՆԸ կրնայ պարծիլ Թէ հրապարակի վրայ գրական տեսակի գանձապահութեամբ միակ մթերանոցն Թրքահայ, Ռուսահայ, Եւրոպահայ և Ամերիկահայ գիրքերու:

ՎԵՐՋԻՆ ՅՈՒՇԵՐ ՄԱՀԱՇԽԱՐՀԻՆ

[Անխոփում ասեմախօսութեան մը, Սիլիւսարի ՅԱՌԱՋԻԻՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԱՍՏԱՆԸ, 9 Յունվար. 1911 ին]

Կը յիշէք անշուշտ — և արդէն ինչպէս հնար է մտնալ — այն աղէտը քստմնեկի որ շուրջ երկու ամեր առաջ, գարնանային նորալարդ փթթումի օրերուն՝ պայթեցաւ կիլիկիոյ վրայ, խամբելով, տաղելով, քանկելով, փշրելով, առներու ու տեղեր, կէտնքեր ու բոցներ, յոյսեր ու սէրեր, Արձակուած ողբերու ճիչերը, թափառական օրբերու հոգիներ, Հոյսոց ժամերուն, գայրոցներուն և շէնչող օճախներուն հիմնայտակ կործանումին ու միտարցումին բօթերը թափանցեցին Տաւրոսի լեռնաշղթայէն անդին. անցան Միջերկրականի ափքներէն ու տարածուեցան տիեզերքն համրէն: Հանուր Հայաշէտրչը տարսեցաւ, սահմուկեցաւ. ցնցուեցան ու զգածուած մտացին նաև բոլոր անոնք որոնք սիրտ մը ունէին իրենց կուրծքին տակ. սիրտ մը սղաքուելու, եթէ ոչ բողբոջելու՝ դո՛նէ պղտանուպէս կարեկցելու: հոգ չէ թէ կոչուէին անոնք Ֆրանսացի կամ Եստ. քի. Ալպիոնի զուսակ կամ Հոլանտացի — Թրքական ոստանը մինչ réactionի վերջին դերագոյն օրորումներուն մէջ կը տապալկէր, մինչ Բանագետութեան տապալումին և Ազատութեան յաղթանակին համար թնդանութները կը գոռատէին անոր պարիսպներուն տակ մահու և կենաց ճգնաժամային այդ օրերուն ահա՛ բռնիւններ կը լուսէին: (մարթին)ներ կը սուլէին ու գնդակներ կը գոռատէին անդին, կիլիկիոյ մեր պատուական ընակուածութեան կուրծքին: Արիտապատու կ'իլիսային անդրէն անդր Հայորդիներ իրենց դաշտերուն վրայ՝ բահ հ ձեռն, կը փողտուէին անմեղ էակներ, սանդարմետեան լիւանքներով կ'ածախանային հայ խաթուններ և օրերգներ ու հրդեհին դժօխաշունչ բողբոջ կուլ կու տային ու կը չքացունէին ամէն ինչ, ամէն երգ ու մարդ՝ որոնք կը պատահէին այդ անողոք տարրին արշաւանքին մէջ: — Դարերու ընթացքին, Արշակունեաց օրերէն մինչև Լուսինեան վերջին թաղաւորութիւն, և անկէ ալ անդին՝ մինչև Օսմանեան Սահմանադրութեան հաշակում, Սէլճուքներու և Արաբացոց, Մեմլուքներու, Մոնկոլներու և Եգիպտացոց, Աֆղաններու և Թաթարաց, ու նոյն իսկ գահընկէց սև Սուլթանին դորձած բոլոր կեղեքումներն ու արիւնահեղութիւնները կարծես բաւական չէին եղած՝ տառապանքով թըր-ժուած Հայ Յեղին համար, — և ահա՛, 20 րդ. դարուն, լոյսի և յառաջգիտութեան սա դարուն, բարբարոս վէհագետի մը, Խալիֆայութեան համաւն արատ բերող բարենի՛ Համիտի մը տապալումէն վերջն ալ, Սահմանադրական աղքատ կառավարութեան մը օրով, ամէնէն վայրագ, ամէնէն քստմնեցուցիչ, ամէնէն հրէշային կոտորածը, Պատմութեան սև էջերէն գուրա՛ Աղէտը կը սարքուէր՝ իրեն թատերափայլ ունենալով Սիսուան՝ իր գեղեցիկ երկինքին տակ:

Անհնար է, գէթ իմ մասին, բացատրել թէ ի՛նչ կ'զգայ մարդ, երբ ամիս-

ներու ընթացքին, մեծ աղէտին առթած բովանդակ սարսուռումն ու սարսու-
փովը համակուած՝ առաջին անգամ ըլլալով կը գտնուի այն գաշտերուն մէջ
որոնք ի՛ր ցեղին արիւնով ոռոգուած էին։ Կը շըջագայի սեւատարած այն վայր-
երուն մէջ՝ որ նք հայրենական քաղաքներ էին ու գիւղեր, հիմալ փռուած մնա-
լով իրենց լքուածն ու քարուքանդ աւերակոյտներուն մէջ սշուարու Հայր պետք
է այցելու՝ մը ըլլայ այդ վայրերը, դիտած ըլլայ անգամ մը իր չորս բուրբը,
գաղափար մը կազմելու համար՝ 1909ի Ապրիլեան ահաւոր Դեպքին վըայօք,
Սոսկումէ կակիծ, կակիծէ վայրոյթ, զայրոյթ է թախիծ կը գիմէ հոգիդ փոթն
ի փոխը։ Սակայն ընդվզուեցաւ որ ու սրտիդ բովանդակ խռովքն անօգուտ և
ապարդիւն՝ քու մէջդ կ'անթեղուին կը մնան. վասն զի դուրսը, դեմք, իրակա-
նութիւնը նոյնն է անփոփոխ և անայլայլ։ Կործանարար հրեղէն հոսանքն ու
անեղեւակոյտի, անբմոռնելի՝ գաղանուծիւնն եկած, կոթուած ու անցած են
անկէ։ Դատարկութիւնն, ու միահեծանն լուծիւն ամենուրեք, ամենուրեք
Ու ժամեր, ու օրեր կը քուլէք՝ ողջունելու համար նոյն տիրապետումը սուգի
և աւերածուծեանն մնացի պիտի գտնէք մէկ քանի թշուառ խիւղիկներ, սս-
տանդական կենդանի մնացորդներ այդ աղէտակոծ վայրերու բնակչութիւնն,
որոնք հուրէ և սուրէ մտապարտ ազատած, ձրերու խորք կամ թաւուռանե-
րու մէջ պահուարած սրտատրոփ, օրերով նօթի և վիրաւոր ապրելէ վերջ՝
կրցած են ազատանիլ Ատանա կամ Տարսն, Հաճըն, Տէօրթ-Եօլ կամ Գըն-
տըճագ, — այս երեք վերջինները մանաւանդ անաւեր և անկոտոր մնացած՝
իրենց գիրքին և իրենց դիւցադնական արի դիմադրութեան շնորհիւ։

Ի՞նչ պիտի ըլլար արեւօք հայաջինջ այդ կոտորածին համեմատութիւնն,
եթէ բովանդակ կիլիկիոյ փայ պայթած աղէտին սաստկութեանը պահուն՝ Հա-
ճըն չուենար ներսև վարդապետ մը. եթէ Գընտըճագ չպահէր իր ծոցին մէջ
բուռ մը քաջեր, եթէ Տէօրթ-Եօլի ըրւարուր հայեր չտեսնէին իրենց զուխ
Տօքթօր Մովսէսներ, Տէր-Միլքուններն ու Տէր Սահակներ, եթէ, կըլտեմ,
Դարս Բագր զուրկ ըլլար ձին-Թորոններէ, որոնք ո՛չ միայն իրենց և իրենց-
ներուն կեանքերը փրկագործեցին, այլ և շրջակայ գիւղերէն իրենց քա-
ղաքն ազատանող անհամար Հոյերու պաշտպան կանգնեցան։ Էօզէյրլիցիք,
Նաճաուլուցիք, Օճագլուցիք գունդագունդ ապաւինեցան Չօք-Մարգուանի Նա-
րնջեններուն տակ, շատ մը դիւղերու բնակիչներ Հաճըն դիմեցին, Գընտըճագ
կեանքերն ազատագրեց իր մերձակայ տեղեաց թշուառ Հայերուն. մինչ Մի-
սիս, Համիտիէ, Սամանիէ, Շէյխ Մուրատ, Ապա Օղլու, Ինճիրլիք, Անթաքիս,
Պաղչէ, ու տակաւին ստուարաթիւ զանգուած մը հայաբնակ վայրերու։ Հիմնա-
յատակ կործանեցան, քանզի ո՛չ դիրք ունէին և ո՛չ զէնք, և հեռու ալ էին
ինքնապաշտպանութեան ձեռնարկող քաջերու փրկարար գրացնութեանն —
Մտո իմացանք սոսկումի պատմութիւններ, շտ' ու կարգացիք ահաւոր դէպքը
մանրամասնող նկարարագրականներ, բայց ամէն ինչ որ հասաւ մեր ականջին՝
խօսքով կամ գիրով, չեն կարող պատկերացունել Տուամ իր ահեղ լրութեանը
մէջ՝ որուն թատերավայր հանդիսացաւ մեր տարաբախտ կիլիկիան. Ատանան
ունեցաւ իր բազմաթիւ զհերքը, սակայն հոն գտնուեցան օտարազգիներ որոնք
անհուն կարեկցութեամբ համակուած՝ լայնօրէն բացին իրենց հաստատութեանց
դռուները՝ փախտակական, սարսափահար ժողովուրդին առջեւ, իրենցմէ շատերը

գեռ վերջին օրերս արժանանալով Մօնթիեոնի «Առաքիւնութեան մըցանակ»նե-
րուն, իսկ ինքնապաշտպանութիւնն որուն դիմեցին մէկ քանի վայրերու բնա-
կիչներ — առաջնք քրիստոնէոյ ազգութեանց գրոջակներու յուսալող ծփու-
մին, — խիստ զժուարին ու տաժանելի եղաւ, յարածամ ոգորո՛ւմ մը մահ-
ուան ու կեանքի միջեւ, ամբողջ օրեր, ամբողջ գիշերեր, Յիշե՛ք տանցմէ՝
Տէօրթ Եօլիներու ինքնապաշտպանութեանն և դիւցադնական դիմադրութեանն
պղտիկ դրուագ մը միայն, իր պարզութեանը մէջ իսկ կարի՛ սրտագրաւ եւ
անոնց անլուր զոհողութեան չափը յատկանշող, որ կը թուի ըլլալ տառա-
պանքի յախտեանկան խաչակիր Հայութեան ճակատագրին անփոփոխ։

Ապրիլի 2ն էր, Աննաթընթաց, ամէհի Չարդը ծայր տուած էր Ատանայէն
մէկ օր առաջ, և արիւնի, աւարի ու աւերի մոլուցքը կը թալթալէր կ'եռեւ-
եփէր խուժանին երակներուն մէջ, կը թաւալէր, կը ծաւալէր քաղքէ քաղաք,
գիւղէ գիւղ, Վիլայէթին մէկ ծայրէն միւսը, հետզհետեւ աւելի ահաւորու, հե-
ղջետէ աւելի յիմարեցուցիչ։ Սկսուած հայաջինջ կոտորածին լուրը կը հաս-
նի նաև Տէօրթ-Եօլ. և Նարնջեններու երկրին զաւակը — հաւատարիմ իր անց-
եալին ու աւանդութեան — մէկ բանի վրայ միայն կը խորհի, մէկ խօսք մի-
այն կ'արտաբերեն իր շրթները. Պաղարձուսիւնը, Դիմարտեւ, Կիմարտեւ, և
առ այդ կ'ուզուին ամենուն ջանքերն ու ճիգերը, Տղայ, ծեղ, կին, այր ու
աղջիկ դօտեպնդուած են բոլորն ալ, ու մինչեւ գիշերին հասնիլ «մէթերիզ»
ները բաւական բարձրացած են արդէն Տէօրթ-Եօլի չորս կողմերը, Համալող բօ-
թերը, սակայն եթթալով աւելի յուսահատական կը դառնան, աւելի եղբար-
չուն, աւելի սարսուգին։ Ո՛չ մէկ դար տեղի ունեցած էր նմանօրինակ ձու-
լում մը երկրին մէջ, ո՛չ մէկ դար, Կոտորող հակախնդրութեամբ բաւականանալ, եթէ աշի, քանի՞
օր, քանի՞ գիշեր։ Ունէին պահեստի՛ բաւականաչափ պաշար և բազմամիւթ,
արշաւանքներ կտանցունելու և թշնամին ետ դարձունելու համար։ Մահագին
անստուգութիւն։ Հեռուներէն, Ամանուսի գագաթները տխուր արձագանքը կը
բերէին շարունակ՝ երկրին մէջ բարձրացող մեծ ողբին։ Ու Տէօրթ-Եօլի մէկ
ժամէն միւսը վերահասու կ'ըլլար արշաւանքին ու ժգնութեանը. Պէտք էր որ
մեծ ըլլար իր զոհողութիւնն ալ ամենամեծ վտանգին դէմ, որ հեռաստանէն
կը խուժէր, կը մերձենար կոհակ կոհակ, խուժանային մանչիւններով, Թիյր մա-
կըմի մարտութեան հանդէպ՝ կ'զգար թէ սղողումն անխուսափելի էր. ցվերջ թումը
և ամբարտակ կանգնիլ՝ երեւակայութեան գո՞ւրս բան էր որովհետեւ, ափսոս,
ողորմելի էր իր գէնքերուն ու գնդակներուն պաշարը, շրջականերէն օգնութիւն
մը յուսումն ալ՝ անկարելի, Հարկ էր ուրեմն կամ մինչեւ վերջին Տէօրթ-Եօլ-
ցին՝ դիմադրութեամբ իր շուռչն աւանդէր, և կամ՝ առանց մաքառումի, միա-
հաղթն զանգուածի մը պէս գիւղականար սուրի հարուածներու և գնդակի տա-
րափի մը տակ — Յայի իրբեւ միակ նշոյլ՝ Իսթանբուլը կար անդին, իրենցմէ
4 ժամ հեռու կտարով և կամ կողմնակի ճամբաներէ հետիոտն, ուր եւրոպա-
կան մեծ կուռած տերութիւններու ներկայացուցիչներ, հիւպատոսներ՝ կային
Դոնէլու՛ր մը պէտք էր հասցունել անոնց, և իրենց օրհասական կացութիւնը պարզե-
լով՝ օգնութիւն խնդրել անոնցմէ։ Ինչպէս կարելի պիտի ըլլար սակայն այդ Լուրը
թողունել մինչև հոգ, երբ թնշամին իր պաշարումի շղթան հետզհետեւ կը սեղ-

մէր Տէօրթ-Յօրի շուրջ, և քաղաքէն դուրս, ծառերու տակ, խրամաններու մէջ, բացաստանները, ծովեղբն, ամենուրեք, ամենուրեք քաղամամուտ կ'ապառներ մարդախոր խուճանը: — Երկու արտասովոր ժողովներու կողմէ որոնք ասի կայտը կազմուած էին Տէօրթ-Յօրի մէջ՝ օրուան կացութեան վրայ խորհում չաւ մար, ինքազիր-նամանկ մը կը շարագրուի և մարտուի կ'առնուի շուտ մը, իսքէնտրուան ուղարկուելու համար գիշերանց տեք անվէքեր երկուստորաճեր թողութատար զօրքերու պէս ժողովարարահին շեմքին կանգուն՝ աչքերնին սեւեռած են փրկարար պահարանին, պատրաստակամութիւն յայտնելով ի սկսպէս փափուկ այդ պաշտօնին համար: Յաւալին այն էր սակայն, որ իրենց երեքէն մէկ հոգին միւսին գիտէր գաղտագողի այն ճամբան որ Տէօրթ-Յօրէն իսքէնտրուան կը յանգէր, լեռներու կուշտերէն դարձմբծկելով, ծամկներու մէջքերէն սողալով կամ ժայռերու ստորոտներէն ման ի ման ընթանալով, Այդ ճամբան էր ա՛հա որ յոյս կուտար իրենց՝ ո՛չ ոքի հանդիպելու և կարելի եղածին չափ ապահով ժամանելու դէպ ի բողոքուած վայր, երեսուն հարար հայերու օգնութեան պաղատագին աղաղակը պարունակող այդ նամակը յանձնելու համար չիւպատաններու...: Թուղթը ծոցերնին՝ ճամբայ կ'իյնան վերջապէս Ապպլէ լաթեր են հազած և ֆէսերնուն վրայէն կապած մղտագոյն եւա՛ններ կ'օղիկ տեղ՝ տրեխ կայ սոքերնին, ոտնաձայնի շո՛ւ՛կն իսկ չառթելու համար, և գաւազանի տեղ՝ մէյմէկ շո՛ւ՛ճը կայ իւրաբանջիւրին ձեռքը՝ ֆրգավայել կերպ ու կրպարանք որ ա՛յդչափ կ'ըլլար...

Մուծ, տարօրինակէս մուծ զիշեր մըն է: Զմեռուընէ յետամնաց պաղ հով մը կ'ուռայ միջոցին մէջ, ատեն ատեն գետնի թուփերուն մէջէն սրլուր-լալով. ամպերը կ'որոտան շարունակ, եւ երբեմնակի կայծկլտացող երկինքը՝ գողի լապտերի մը դերը կը կատարէ երեք անխօս ուղեւորներուն Ամբողջ Բնութիւնը կարծես կը դողդի, կը սարսի եւ բողոքի աղաղակներ կ'արձակէ՝ ի տես ահեղ կոտորածին: Ու մարդերն, աւելի ստուեր քան թէ մայր — կը խուսափին, կ'առաջանան միշտ, շունչերնին ընծած, առ խորխոր քալելով ամառի դաշտերու մէջքերէն, բլուրներու կողմերէն ու ձորերու խորքերէն ծամածռու, ատենը մէյ մը վար գնելով Տրացանին եւ հողին վրայ պառկելով՝ իրենց ակնջը փակցունելու գետնին, անցորդի մը ոտնաձայնը ծշտելու համար, յետոյ վերսկսելու իրենց ճամբան, գերեզման կամ փրկութիւն առաջնորդող իրենց ճամբան, վայրկեանէ վայրկեան թշնամի մը հանդիպելու մղձաւանջը որտեղնին թոր խուստէն պատշապար՝ բաւական տեղ կը կտրեն անտէք առանց որ եւ է վտանգի: Կը հասնին սակայն վերջապէս կամարջի մը մերձակայքը, Բոյասի Բերդէն քիչ հեռու դէպ ի հիւսիս, ուրկէ անհրաժեշտ էր որ անցնէին, կրկին մբձուելու կողմնակի անցքերու եւ թաւուաքներու մէջ, եւ հուսկ ուրեմն հասնելու իսքէնտրուան — կ'ըզգան արդէն թէ թշնամին ներկայ է այդ կողմերը, քիչ շատ բանուկ այդ ճամբաններուն վրայ, կէս գիշերուան այդ պահուն իսկ անքուն հակելով՝ որսերուն որդը, Հոյ որսուող համար միայն չոգինն բերաննին առած, հայ տղերքը հաղբ' և իրենց երկչաս քայլերը կ'ուղղեն դէպ ի կամարջ, մէկ երկու, երեք, եւ ա՛հա՛ կայծակի մը լոյս, որուն աղօտ փողփուճին պահուն կը նմարուի ամէն ինչ: Ստուերները մարդու կերպարանք կ'առնեն, և թիզ մը անդին պահակ կեցող վայրենիի մը ձայն՝ տիրող մահագին լուծութիւնը կը խզէ. — «Ո՞վ է

ան»: — Սպառնագին այդ գոչին հետ, գրէթէ վայրկենաբար, երեք հայերէն մին կը հեծկլտայ, կը հծծէ քովններուն. — «Պառկեցէ՛ք գետնին»: Ու նոյնհետայն երեքը մէկ կը փռուին կամուրջին երկու քովքեր տարածուող թաւուաքին վրայ, դիակնկովք ինչպիսիք անձայն անշուշտ, իրենց շո՛ւ՛ճը հեռուէն փողքեր կուրծքերնուն սեղմած...:

Հայլածողներուն թիւը ստուարացած է այլ եւս, վասն զի դարանամուտ խուճան ընդ աղօտ նմարած և կռահած է թէ ըաներ մը շարժեցան և պահուրտեցան ապահովարար, հոգ, իրենց աչքին առաջքը, կամուրջին գլուխը: Ու վարանտ, ու ահաւոր խուզարկութիւնը կ'սկսի, մինչ իրենցմէ մին վերջին հրամանը կուտայ. այսինքն պէտք էր՝ աներկմիտ ըլլալու համար՝ անընդհատ զէնք պարպել այդ թաւուաքներուն մէջ, ձայն մը, պատասխան մը, կողկանձիւն մը ընդունելու համար փոխադարձաբար: — Այն ատեն, գերագոյն շարժումով մը՝ զոր մահուան դուռը հասնող մարդեր կ'ուռնան, մեռելի պէս պառկող և իրենց երեսներն ու ծակատները մոռնաններու փուշերէն ծանկրուտուած, արիւնլուար երեք հայերը կը շիտուան յուշիկ, հրայէնին կը կռեն, գրէթէ ինքնաբերաբար, և ըլլածակները քաշելով, սոսկալի, անվ՛րջ Տրացանաձգութեան մը կ'սկսին դէպ ի երկինք. դէպ ի օդ, դէպ ի ծառ, դէպ ի շաւք, ո՛ւր որ պատահէր: Թշնամին խուճապի մտանուած՝ զիր ու ցան կ'ըլլայ սկընթաթթի՛ մը մէջ, մինչ տատակներուն մէջ ընկողմանող երեք ընկերներ ոտքի կ'ելլեն հապշտապ և իրենց թագստոցէն ի փախուստ կ'առապարեն իսկոյն, գայթ ի գայթ, քայլամար, անձկագին: — Սակայն, ախա՛ս, այդ մահահաղոյն հրացանաձգութիւնն իրենց վերջին գործակցութիւնը կ'ըլլայ, որովհետև խուստին մէջ և ընդհանուր խուճապին ալ մէջ՝ զիրար կը կորսնցունեն անտէք, մուծի այդ տիրապետութեանը խորէն՝ վախնալով զիրար կանչելէ, իրարու գանուած տեղ ձայնով որոշելէ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ թղթատար այդ երեք հայերէն երկուքն իսկապէս կորսուած էին, լոյսը գեռ չձեղբուած՝ թըշնամիին մազիներուն մէջ չբանալով:

Իրենց բերորդութենէն վերջինը՝ Միհրան կ'սկսի քալել վերստին, վ՛հաս, ուղեկորոյս և մահատանգոյ անձկութեամբ, ինքնաբերաբար երթալով ո՛ւր որ իր քայլերը կը տանէին զինքը, վասն զի այլ եւս չէր գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուէր և քիչ յետոյ ո՛ւր պիտի գտնուէր, Անկումներէ, սայթաբուսներէ, քարերու անհամար բաղթուներէ և խոռոչներէ վեր կամ վար անվերջ սողակումներէ ետք, յանկարծ, տեսնելէ աւելի կ'զգայ թէ կը գտնուէր հիմա լոյծ տարածութեան մը քով, Ծով էր հոգ, եւ ա՛հա՛ նոր մտածում մը կը ծնի մտքին մէջ. ծով մտնել, և ավերէն, ծանծաղուանիւնէն քալելով կամ խորութիւններէ լողալով՝ հասնիլ իսքէնտրուանի ծոցն որ — ինչ ժամանակներ — Հայոց ծո՛վ ալ կը կոչուէր ատենօք... — Հոպիւ քիչ մը շունչ առած և շուրջի աշխարհագրական դիրքին թեթեւ իմն վերահասու, աղմուկղջի թանձրութեանը մէջէն կը նմարէ լայուրէր իտիասի Բերդին, ու լայպերին հետ՝ Բերդին ստուերամած ու շարաշուք թանձրութիւնը՝ դէպ ի ծով յառաջացած: Այդ ջրանիստ բերդին կիսովին շոջան էր ա՛հա զոր պէտք էր ընէր Միհրան, եղբրով իր ճամբան շարունակելու համար դէպ ի իսքէնտրուան, արշալոյսէն ալ առուջ, Բոյոց հագրե հապ դէպ ի բերք ուղղուած, կը կարկն

կը մնայ թշուառ հայրածականն, ունկնդրելով այն ահարկու և ցաւագին կաղ-
կանձիւններուն որոնք սառաւպագին համերգի մը պէս կը բարձրանային Բայասի
Բերդէն, Աւա՛ղ, դիւրին էր երեւակայել թէ այդ համերգը հանդի՛ւնն էր
հոն բանտարկուած Հայերու, որոնք մայեղնած բարբարոսներու («եւթաղան»)ի
հաստոյր հարուածներուն տակ՝ ոչխարի պէս կը մորթուէին մի առ մի, իրենց
հոգեկարբի ծիւրը բերդին պատերէն դուրս սլանալով՝ որոնց միա՛կ ունկնդրը
կ'ըլլար հոն՝ վարը, ջուրերուն մէջ կեցող Հայ փախստականը, Բայց ձայները
կը մեղմանային, հեծեծանքները կը դադրէին տակաւ առ տակաւ. ու յայտ-
նի կ'ըլլար թէ ո՛չ մէկ Հայ բանտարկեալ կը մնար ողջ Բայասի Բերդին մէջ:

Երեւակայութիւնը գրգռուած՝ համազգի նահատակներու քիչ մը առաջ-
ուան սոսկալի ծիւրէն, մահուան խրտուիլակը միշտ սչքին առջև, գիշերուան
ցուրտն ու սուսափը գրէթէ սառեցուցած իր արիւնը, կը ժողվէ Միհրան իր
վերջին արեւթիւնն ալ ու բերդին քովէն ծով կ'առաջանայ, վասն զի պէտք
էր երթալ դէպ ի նպատակակէտ, ինչ գինով որ ըլլար, քանի որ անդին՝
Տէօրթ-Եօլի մէջ՝ հաղորուոր մարդերու, Էօղէյրիէն, Սճագլէն և Նաճառ-
լուէն հոն ապաստանող ստուարութիւ Հայոց կեանքի փրկութեան հա՛րցը կար
որ իր ուղեղը կը առչրէր: Սակայն հաղիւ քանի մը քայլ առած՝ կ'զգայ
դարձեալ թէ թշնամին իր մօտն էր ու իր շուրջը, նոյն տեղումքը, պարիս-
պին ստորտը, թէ՛ ցամաքին և թէ ծովուն կողմէն պաշարած գոցած ամէն դի
և ամէն անցք, վախնալով որ մի՛ գուցէ բերդարգել հայեր կարենային փախ-
չի՛լ փողտուով իրենց այդ վերջին ահաւոր գիշերին մէջ, — Այն ատեն կը դառ-
նայ յետ կոյս և կը մտադրէ Տէօրթ-Եօլ վերադառնալ, կարելի եղածին չափ
քիչ ատենի մէջ, քանի որ լոյսն, առաւօտեան մատնտու և կորստարիւ լոյսը
շատ հեռու չէր ձեղքուելէ: Ըրեկներուն ծայրերուն կոխելով, զգոյշ և վեհե-
րոտ, քամակաբեկ ու պարտասուն, հրազենին բունը սիրտին վրայ սեղմած
կրկին՝ իրը խաչ յուսապարգև, ետին կանգնող ըլլալն ի վեր կ'սկսի մաղցիլ
և կը հասնի ցորենի դաշտի մը քով: — Հովը սաստկացեր էր ամէն ատենէ
աւելի, երկինքը կը փայլտտակեր ամէն պահու, և հասկերու անհուն տարա-
ծութեանը մէջէն՝ փշուռներուն վայրի երսփշտութիւնն էր որ կը բարձրանար,
ստկուով և սարսփի ծփանքներով: Իսկոյն կը խորատուզօրի ցորեններուն մէջ
և հասկերուն ցօղունները յուշիկ յուշիկ ձեղքելով երկու ձեռքերով, կ'ա-
ռաջանայ, ճամբայ կ'առնէ շարունակ, ծովու վրայ լողալու տարօրինակ դիւ-
քով մը, ատեն ատեն կանգ առնելով և մշտնջենապէս խոնարհած զլուխը
վեր բռնած՝ հասկերուն կատարէն դիտելով մարդկային ստուերներ որ քիչ մը
հեռուն, դաշտին եղբրքներէն կ'անցնէին ձիերու վրայ աշտանակուած, —
գիշերային արշաւանքներէ, խուզարկութիւններէ և կատարածէ դարձող մուկ-
զին հեծեղազօրքեր՝ որոնք իրենց տարած յաղթանակին վրայ իբր ուրախու-
թեան աղաղակ՝ զէնք կը պարպէին երբեմնակի . . .

Ամպաշուփ որտուռները դադրած են հիմայ, և տեղատարափ անձրև մըն
է որ կ'իջնէ մուսլամամ երկինքէն, ցորեններուն ծոցն ապաստանող մեր ուղեկո-
րոյ ճամբորդը շարաշար թրջելով, տանջելով: Արան աւարտելուն, արեւները
տիղմով ծանրացած, Միհրան կ'զգայ թէ դժ չէր մնացեր ծռնգերուն վրայ:
Քալէ՛ ու քալէ, թշուա՛ռ հայորդի, հորիզոնը մօտ է ձերմըկելու . . .

Քալէ մը եւս, քալէ մըն ալ, և ահա անկու՛մ մը թաւալգլոր: Ահա-
գին բարձրութենէ մը վար՝ դահալիժու՛մ մըն էր զոր ունեցած էր անկա
իր անկման ընթացքին գանկը թուփէ թուփ, հողէ հող բախելով, մինչև
որ հասած էր անդունդի մը խորն ուր հեղեղը կը շառաչէր ու զնայալուզ:
Հորշք որ տակաւին ողջ կ'զգար ինքզինք. ու զլուխը գդակէ զուրկ հիմայ՝
կ'արիւնէր ու կը ցաւէր քիչ մը: Այդչափ: Այդ զարհուրելի անկումն իր ու-
ղեցոյ՛ցը կ'ըլլայ սակայն, վասն զի երբ ուշքի կու գայ, երբ անձրևէն ու հե-
ղեղէն թրջուած՝ կը ցնցուի ոնգամ մը, յանկարծ վերահասու կ'ըլլայ թէ
լեռներու քղանցքը կը գտնուէր, Ամանոսի լեռներուն զորս հիմայ իր առջև
ունենալով՝ պիտի յաջողէր Տէօրթ-Եօլի ճամբան բռնելու վերստին:

Քալէ՛ ու քալէ, թշուա՛ռ հայորդի, հորիզոնը մօտ է ձերմըկելու . . .
Այս անգամ՝ խորիկեկ զանգուած մըն է որ կը բախի իր ուղեբերուն, և
ինք ա՛րդէն ուժամտափ և ղեղեւկոտ, մէկէն ի մէկ կ'իյնայ անոր վրայ: Ու
իր երկրպագութեանը հետ, ձեռքերը կ'սկսին շօշափել ինչ բան որ իրենց տակ
կը գտնուէր նոյն պահուն, — Անէ՛ծք, մարդու մը մարմինն էր ան, անշնչա-
ցած, վաղուց պաղած ու ստուած, մարմինը մարդու մը որ ապահովարար-
հայ մըն էր, Եւ ատիկա միակ ցայտուն ապացոյցն էր թէ թշնամին դեռ նո՛ր
անցած էր այդ վայրերէն: Ահ ու դողի տնքացտարելի՛ ժամեր: Սև գի՛րն էր
որ այսպէս յաւերժարար փակցուած կը մնար հայուն ծակտին: Զրկանք, չար-
չարանք, հայածանք, անդո՛հ, և ապա՝ չարաշար մահ:

Ատենը չէր սակայն շատ երկար խորհրդածելու դիակին վրայ, վասն զի
ժամանակը կը սահէր, և առաւօտեան դէմ՝ գուցէ ինչքն ալ վիճակակակեց,
ըլլար ան-րո խնդիր էր միայն գիտնալ թէ ստուգիւ ո՛ւր կը գտնուէր,
դէպ ի ո՞ր կը դիմէին իր մուրթած սրունքները, Անտառի պէս տեղէ մը դուրս
ելլելուն՝ յանկարծ, խաւարին անասման տիրապետութեանը խորէն՝ լոյս մըն-
է որ կը ծագի, ահագին, ծաւալուն, գեհնարձակ լոյս մը: — Արձանացած կը
դիտէ: Հրդեհ մըն է: Եւ արեւագոյն բոցերուն մէջէն, Միհրան քսանբորդ
դարու այս «Թափառական Հրեան» կը նշմարէ և կը ձանձնայ թէ ծի՛ղք ու
ծի՛ղք Էօղէյրին էր, զուտ հայաբնակ զիւղն էր ան, ամբողջովին կրակի տըր-
ուած՝ վայրագ խուժանէն: Ինչո՞րն դիմաց, կէտ ժամ՝ հեռաւորութեամբ ան-
դին, իր Տէօրթ-Եօլն էր որ կ'ուրուագծուէր, կը լուսաւորուէր արտասկի՛ հան-
դիպակաց բոցերուն ցոլքերով . . .

Մտի՛ր, քաղա՛քդ մտիք այլ եւս, հէ՛ք գիշերային ճամբորդ, ու գնա՛լ
միացի՛ր քուկիներուդ, այն անվէհեր քաջ եղբայրներուդ որոնք գիշերն ի
բուն քարակոյտներու, «մէթէրիզներու ետին դիրք բռնած՝ պատասխանած
են թշնամին գերակներուն, և պաշտպանած 30,000 հայոց կեանքերը:

* * * Եւ գիտե՛ք թէ, քոյրեր և եղբայրներ, ինչ եք ունեցու Տէօրթ-Եօլ-
ցիներուն տանն հինգօրեայ ահեղ դիմադրութիւնը պատմական, զէնքի ողորմելի
պաշարով, երբեմն առանց ջուրի ալ մնալով, մոռցած իւքէնտերունն ու
իր քարսիրտ հիւպատոսները, սոսկ ապաւինած իրենց քաղքին շուրջ ամբարտակ-
ուած քարերուն, իրենց նարնջներուն և իրենց արթնամտութեանն ու արիւն-
թեանն:—Հաշտութիւնը կնքուած էր վերջապէս. իւքէնտերունն եկող Ամբրիկացի-
միսիոնար Մաթր Բէնէտի բարերար դեր էր կատարած:՝ այդ հաշտութեան:

գործին մէջ. և արեան ծարաւի խուժանն — երկու շարժ շարունակ Տէօրթ-
Նօլը պաշարող հայրակեր այդ վիճակը — ճարտաստ՝ սկսած էր ցրուելի կամաց կամաց:
Իսոյց միթէ ներելի՛ էր այն յանդգնութիւնը զոր հայը ունեցած էր՝ սոսկ
անձին 'ի պաշտպանութիւն, երբ իր վրայ յարձակած էին, կողպտելու և փո-
ղտեւելու դիտուածով: Ո՛չ, ներելի չէ՛ր որ Հայը պաշտպանէր ինքզինքը՝ պէտք էր
որ ամէ՛նքն ալ մեռնէին, ամէ՛նքն ալ չքանային, ամէ՛նքն ալ Ետաքէն, Օրէնքը
կրնա՛ր ի գործ դնել իր առասպելական արգարութիւնը. Եւ եթէ Հայեր ազա-
տած էին սոյոգ մահուանէ, պէտք էր որ բանտ գրուէին՝ ազատուած և ազա-
տած ըլլալու իրենց մե՛ծ յանցանքին համար... և զԺոնայիին այս տրամաբա-
նութեամբ, հետզհետէ հոգ կ'առաջնորդուէին ամէն անոնք որ ամենաընկալան
բանն ըրած էին իրենց և իրենց մարդոց կեանքերը պաշտպանելու: Երբ անդին,
Ատանա, Հաճըն և Էրզրն՝ բանտերը կը լեցուէին Հայերով, Տէօրթ-Նօլի մէջ ալ
Տէր Սահակ քահանայ, Իւլթէկեան, Տէր-Մելքոնեան և ուրիշներ կ'սկսէին ընա-
կիչ արձանագրուել թըրքական զնդաններու, որպէս զի իրենց պատիճը կրէին,
յանցանքներուն յանցանքը քաւէին... Ի՞նչէ պարզ բանտարկութիւն մը ըլլար
իրենցը: Հին և՛ Ժոնայի մարդոց թափոխութեան և կազմուած պատերազմական
ստեաններ հեռու չէին անողք վճիռն արձակելու: Ի մահ գատապարտութիւ-
նը՝ հէք բանտարկեալներուն ամենօրեայ սպաման մասը կը կազմէր: Արդա՛ր
էր որ խոշտանդուէին անոնք, որպէս զի խոտովանէին բոլոր մանրամասունքն
իրենց հերոսական դիմադրութեանս Գանի՛ քանի՛ անգամներ, կէս գիշերուն, ըն-
դոստ կ'արթնցունէին զանոնք և մահապարտի շարկի հաղցունելով՝ կ'ստիպէին
անոնց, անգոյ գաղտնիքներ կորզելու համար անոնց շրթուքներ: Ահագին, մահ-
հազի՛ն էր ծիգն՝ արգարացունելու համար անողք գատափճիռը՝ տրուած նախ-
կին պատերազմական ստեաններէ, Հաճընցիներէ զատ, 3 հոգի միայն մնացած
էին Տէօրթ-Նօլէն, որոնց փրկութեան համար ամէն յոյս կորած էր գրէթէ:

Օր մը, Էրզրնի բանտին դուռը կը բացուէր և կառք մը կեցած էր անոր
առաջը, Հասեալ էր ժամն, այն երեք Տէօրթ-Նօլցիները Ատանա պիտի փոխա-
դրուէին, Ատանա՛ ուր ամէ՛ն մարդ գիտէր թէ կախաղանի ձողերը սո՛ճախ
բարձրացած կ'երեւային այն տառններուն, — Երեքը մէկ կը բերուին դուռ, վի-
զերնին անուր, ոտքերնին շղթայ և ձեռքերնին շրուշակ կ'սկսին անցուել: Ու
բողբի ձայնը նորէն կը բարձրանայ օրինապահ, օրինասէ՛ր հայոցմէ, բողբի՝
նոյն իսկ Մահ՛ տանող ճամբուն վրայ: Միհրանն է որ խօսք կ'առնէ յանկարծ.

— «Հազարապետ է՛քնտի, դուք չէ՛ք գիտեր տրամադրութիւնը ձեր
օրէնքին որ կ'արգիլէ շղթայել զա՛յն որ կրօնքի պաշտօնեայ է. ահաւասիկ
Տէր Սահակ հայրը. նաև զա՛յն որ հարուստ է և վաճառական, և երբ պատա-
հի որ փոխչի՛ ձեզ կը մնայ զբաւել իր ինչքն ու կալուածներն ամբողջ, ահա-
ւասիկ Իւլթէկեան է՛քնտի, մահուանդ որ երկուքն ալ ծեր են, երկուքն ալ
տարբեր և ահաբազ քախչելու: Յանուն միայն Օսմաններն օրէնքին՝ պէտք է
որ իրենց խնայէ՛ք այդ շղթաները, կապեցէ՛ք զիս որ ոչ հարուստ եմ և ո՛չ
ծեր...»: Եւ քահանայ ու վաճառական՝ տանջանքի այդ գործիներէն զերծ,
իսկ Միհրան յոտից ցլուլու շղթայակապ, կ'երթան ընկողմանի կամարակոպ
կառքին խորը՝ տխուր և անբարբառ: Տ ժամուան տաժանագին գնացք մը
վերջ՝ կը հասնին Համիտի: Օրը տարածամած է. պէտք է գիշերել հոն — Հա-

միտիէ՛, իր երկնած գաղանութեանց ահեղութեամբն անուանի այդ գիւղաբա-
ղաքը, բորենիներու այդ գորշելի՛ երկիրը ցնծուի մէջ է, քան զի ահա, խորքը
բանտի կառքին, ոստիկաններու ջոկատի մը խիստ հսկողութեան տակ, կալա-
նակապ իր աչքին առջեւ են մարդեր, Կեօլաքնէ՛ր որոնք ժամած էին ինքզինք-
նին պաշտպանելու, որոնք, կ'ըսեմ, կոտորածի օրերուն չմեռնելու մե՛ղքն էին
գործած: Համիտիցիներուն համար ի՛նչ մեծ երանութիւն՝ խորջիլը թէ անոնք
Ատանա կը տարուէին յաջորդ օր, չուանի մը ծայրէն ճօճուելու համար...
կառքը մտած է սակայն բանտին բակը, և ուրախութեան խելայեղ խուժանը
ցրուած՝ ոստիկաններու կողմէ: Առտուն կանուխ նոյն կառքը կ'սպասէ դար-
ձեալ, գատապարտեալ երեք հայերն Ատանա տանելու:

Արեւուն վերջին ճաճանչերը դեռ չեն անհետացած Տաւրոսի լեռանց
գագաթներուն ետեւ, երբ կառքը կը հասնի Ատանայի կամարը: Քաղաքը մա՛րդ
չէ մնացած՝ ընդ առաջ փութացած է, կարծես վայրկեան մը առաջ տեսնելու
Արգարութեան խորանին առջեւ դո՛հուելիք էակները, քանի որ անոնք անլուր
յանցանքն էին գործած... մարգասպաններու դեմ ինքզինքնին ողջ պահելու
կամարին գլուխը ցից ցից կանգնած են կախաղանները՝ տակաւին թափուր
մարդկային խելակներէ: Ո՛վ գիտէ ո՛ր դահիճներուն կամ զրպարտուած ո՛ր
անմեղներուն ճիտերն են որ պիտի երթան անցնիլ գագաթի օղակներէն վար
կախուած խեղդակապերուն: Միտէ և ոսկորէ շինուած ըլլալու չէին երեք
Տէօրթ-Նօլցիները, չտարուալու համար այդ կաղախաններուն 'ի տես, որոնք՝
իրենց համար բարձրացած ըլլալը կը պուար, կը պուարեալ խուժանն իրենց
երեսին՝ հեռուներէն ու մտերէն: — Իրական աշխարհին հետ գրէթէ ամէն կապ
խզած, զգայազերկ, անչափելի յուսահատութեան մը ծանծաղուտին մէջ խո-
րատող, ոչինչ խորհելով և ոչինչ խօսելով, բոլորովին անկարող այլ ևս գի-
տակցելու իրենց վիճակին գաւնութեան, ու միայն կախաղանին մահատիպ
պատկերը սեւեռուն՝ իրենց ցաւատանջ երեւակայուելուն առջեւ, այսպէ՛ս էր
որ անոնք վար իջած էին կառքէն և հասարակաց բանտն առաջնորդուելով՝
կը ջանային փակելու իրենց աչքերը, գիշերանց խցիկի մը անկիւնը գիակակերպ
փռուած, աւարառու մարդոց և չարագործներու գրացնութիւնն ունենալով...

Ո՛վ մարդկային Արգարութիւն, միտքերու և սիրտերու ո՛վ քմահաճ
գատաստան ի՛նչ ըրած էին այս եղկելիները, զո՛վ սպանած կամ որո՞ւն տու-
նը տեղը բանդած, որո՞ւն գոյքն էին յափշտակած կամ որո՞ւն սիրտն էին արեւ-
նած, ամիսներ, ամիսներ բանտարկուելու, այսքան անլուր տուայտանքե-
րու ենթարկուելու և օրերով հայածուելու համար մահուան սարափով: Հա-
պ ի՛նչ էին ըրած նաև անոնք որոնք մահերուն ամէնէն անագորոյններովն էին
անշնչացած, անոնք որ մէ՛կ օրէն միւս՝ անտէր անպաշտպան էին մնացած,
անոնք որ մէ՛կ օրէն միւս՝ Յորի պէս մոխիրի վրայ էին նստած...

Կէս գիշեր է, Բանտին մեծ դուռը կը ձուլէ իր ծղիներուն վրայ հան-
գիտաւոր գանդաղութեամբ մը, և լոպակակ ոլորտը զնգանին՝ կ'արձագանգէ
բացման այդ աղմուկն ահաւոր, Յետոյ ուրի՛շ ժխորներ, աւելի սոսկայի,
աւելի՛ պակուցիչ քան դուռերը. տախտակամածներուն վրայ երկաթէ շղթա-
ներ են որ կը քաշկուտուին, զԺոնային երսօշտութիւն մը ծփացունելով խո-
րին լուսութեան մէջ: Եւ բանտարկեալին համար՝ ոչինչ այնքան ահաբեկիչ է,

որքան իրենց խցիկներուն դուրսի դիէն բարձրացող այդ ձայները կեղերջական և Արթուրն են բողբոջ ալ, այլ եւս գամեւած, թաղուած իրենց խշտեակներուն մէջ, արտեւանունքնին ամրապէս փակած, ոչինչ լսելու եւ ոչինչ տեսնելու ապարդիւն ճիգերով, Բայց շղթաներն ընդ քառը կ'ածուին շարունակ սանդուղներուն և փողանքներուն վրայէն, շուրջները կը սլուելան ամենուս և անձնիւր բանտարկեալ այդ ձայներուն ի լուր՝ 'ի զ'ուր կը փորձէ վանել իրմէ հոգաբարձի գաղափարը : Լոգ, այդ սև ու ստուգած չէնքին մէջ, չգիտցող ո՛չ որ կայ թէ ի՛նչ կը նշանակեն կէս գիշերուն դուռին բացուիլն ու երկաթ շղթաներ, եւ պահակին մուճակներուն կողմ ստանալսնը բակին վրայ՝ վերջին եղանակն է՝ բոլոր ձայներուն մահաճարակէր իմաստը վաւերացունող :

Երեք Տէօրթ-Եօյցիները վերմակնին ու վերարկուներնին գլուխուն քաշած՝ արթուին կը հսկեն ամէնուս պէս ու կ'սկսին դողալ սամն ատենէ աւելի Տէրտերն ի զ'ուր կը ջանայ հայր-մեր մը մթմթալու, մահուան այդ մերձեցումին պահուն Ատուճոյ գլխութեան ապակիներու համար : Կժկուած շուրթերն անկարող են այդ ամենապարզ աղօթքն իսկ արտաբերելու . . . Մտացած է, տղու մը պէս մոռցած. «Ըսյր մեր որ յերկինս, որ յերկինս ես, հայր մեր որ» և ահա՛ կրկին. — Զկրնար շարունակել : Տարապայման գերեզգայութեան այդ ահեղ ընդկէն, աշխարհակալն ալ, կրճիքի մա՛րդն ալ մէկ փիճակ ունին. պապանձուժ, դիակի՛ մը չափ պապանձուժ, Բայց ոտնաձայները կը մտնեն, իրենց սենեակին դուռն է որ կը բացուի ահա, ու շեմքին վրայ կը կանգնի զինուորին կերպարանքը, բաց սուր մը ուսին հեծցուցած : Կանթեղը կ'առկայժի որ մախորչին մէջ, ընդ աղօտ ուրուագծելով ամէն անձ ու ամէն իր, մինչ սենեակին մէջ, տախտակներուն վրայ երկարող բոլոր բանտարկեալք իրենց վերմակներուն շուրթերէն պզտիկ լուսամուտներ կը բանան և նշմարելով թուրին շարունջ մարդուն ուսին՝ աւելի խորը կը կժկուին իրենց անկողիններուն, ալ շնչառութիւննին ալ բռնած : Խոր վերապի այդ լուսութեանը մէջէն՝ զինուորին ձայնն է ահա. — «Ինչիւրեք Մահ-բաժն . . . » :

Թեթև շուրջն մը կը սողոսկի գետիններէն, սուտ քնացողներու ձորձերուն տակէն. բայց ո՛չ մէկ գլուխ կը յանդգնի դուրս ցցուելու նոյն պահուն : Լանջքեր կը սանդահարեն, արիւններ կը սառնին երակներու մէջ, ու միայն երեք հայերուն շնչառութիւնն է որ թեթև է իմն կանոնաւորուած է իրենց համար օտար այդ անունին ի լուր : — Զինուորին ձայնը կրկին կը լսուի, հոգէտու հրեշտակի թուան կոչով մը. — «Ինչիւրեք Մահ-բաժն . . . » :

Դարձեալ նոյն լուսութիւնը, նոյն անշարժութիւնը, Պաշտօնեան կ'ստիպուի քանի մը քայլ առնելու դէպ ի սենեակ եւ մուճակին քիթովը պառկողներէն մին աքսցելու. — «Ե՛լ, քե՛զ կ'ուզեն կոր . . . » մալալով :

Կէս գիշերուն ո՛վ կրնար ուզել զինք, անգիտի աշխարհէն — Առիկ այն մարդն էր որ ինճիրիք կողուած հայաբնակ գիւղն ամբողջովին հրկիզելու, մեծ ու պզտիկ ամէն հայ կոտորելու համար քաջալերած էր խուժանը Աղատում չկար, պէտք էր հպատակիլ հրամանին : Ծնկուղները կ'ստեղծէն օտքի կ'ելլէ և կը խնդրէ զինուորէն որ թոյլ տայ իրեն՝ հա՛մա մը ասելու : Անկիւնը դրուած շունիճին կ'առաջանայ, ձեռքերն երկար ատեն առ խարխափ կ'սկսին տատանիլ ամանին վերեւ, առանց կարենալ զայն բռնելու, վասն զի անողորութիւ-

նը բլշտակած, կուրցած է նոյն ըրպէն : Ու զինուորին սաստիկ վրայ, ալամայ հրաժարած՝ լուսացուելու անհրաժեշտ արարողութիւնը կատարել, կը դանախ արեւելք՝ աղօթելու կ'ուզէ ծուռիկ գալ, բայց զսփակէն օրունքները չեն բռներ այլեւս եւ ամբողջ մարմնովը կը տապալի հոն՝ քիթի բերնի վրայ իշնալով, կեանքին մէջ թերեւս գերագոյն ու միակ անկեղծ երկրպագութիւնը մատուցանելով այսպէս իր Ալահին, ինք որ Ապրիլի այն շարաշուք օրուան մէջ, օրօրոցի մանուկին ու մանկամարդին, ծերուկին ու պատանւոյն խուժուժ մահացուներուն դիւային ժպիտով եւ անպարագրելի՛ բերկրանքով եղած էր ականատես, ինք որ իր բաղուկներովը հրամցուցած էր անոնց՝ մահը, հիմա իր մահուան մերձեցումին հանդէպ վա՛տօրէն, ապիրատօրէն կը դողողար . . . :

Նոյն գիշեր 35 ոճրագործներ մէկիկ մէկիկ բանտէն ժողվուած եւ կարուան կազմած՝ կը տարուին կամուրջին գլուխը, կախաղան բարձրանալու, և առաւօտեան դէմ՝ լոյսը ցաթեկէն առաջ, Տէօրթ-Եօյցի երեք բանտարկեալներն իրենց խուցին պատուհանէն կ'ունկնդրեն զինուորական այն երաժշտութեան որ մահուան օրօրն էր կարծես, կառափնատի արտասուագին ողբերգը, հեժեժանքի պէս ողորմ ու ցաւագին, մեղաւոր այդ մեռեալներուն հոգիներուն խաղաղութիւնն աղբրող՝ Բարձրեալէն, կամ, իբր մեխանոյ ձեղքի՛ անոնց պարագաներուն կսկիծն ամբողջ . . . :

Քսան օրեր նոյն երեք շայրը կայնաւոր մնացին Ատանայի բանտին մէջ, մէկ օրէն միւս՝ դէպ ի մահ անձկագին սպասման անձնատուր, մինչեւ որ ցորեկ մը՝ երեքը մէկ կանչուցան կառավարական պաշտօնատուն, ուր կուսակալն աւետելով անոնց թէ ներս՝ շուրջն էր՝ աղատ արձակեց զանոնք :

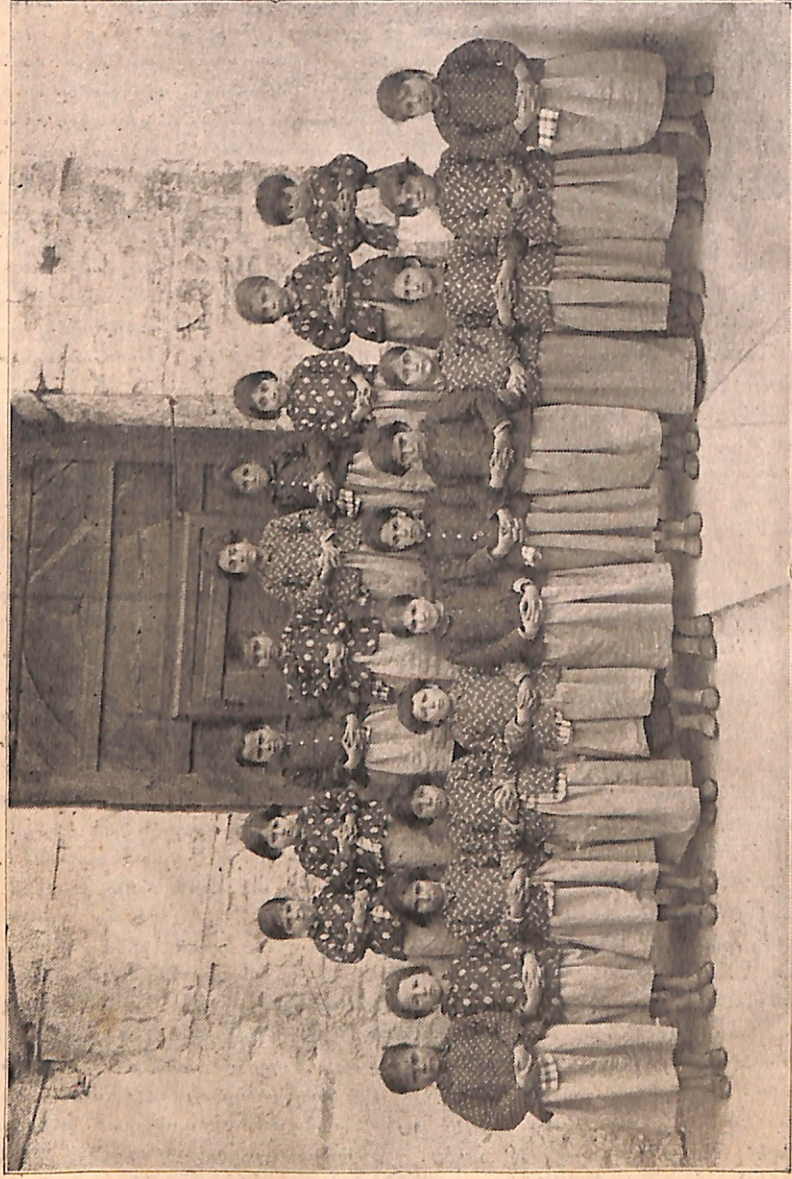
Ինչ եղած էր ջարդի օրերուն — Մահ, սոսկում, արիւն ու աւեր, իսկ այնուհետեւ, Չուլումի վաղորդայինն, երբ շայր վիշտէ խլայելջ ու մտամոլոր, իր մեռելները թաղելու կ'ընդեր, իր հալարաւոր նօթիներուն պատառ մը գոնէ չոր հաց հասցունելու կը փութար, երբ շայր, կ'ըսեմ, իր մերկերը հագուեցունելու կը ջանար եւ վերաւորներ դարմանելու, անգին կառավարութիւնը նոր հնարք մը գտած էր՝ գործուած ահագին կոտորածին հարցը խափանելու կամ շփոթութեան մտանելու Պատերազմական ատեններու միջոցաւ՝ բանտերը հայերով կը լեցունէր, ու մինչեւ իսկ մէկ քանի երկրորդական թուրք ջարդարներու հետ՝ շէր քաշուեր կախաղան բարձրացունելէ անոնկ հայրգիներ օրոնց անմեղութիւնը քարնին անգամ կ'աղաղակէին եւ աշպակ, շայրութիւնը զինք հարուածող գերագոյն ցաւէն դեռ զգայալիկ, նոր պատուհասի մը, նոր ու հաշուար մտասանջութեան մը օտջեւ կը դանդի ինքիները՝ կ'ստիպուէր պաշտօնատունէ պաշտօնատուն, բանտէ բանտ դեգերիլ, հեռագրել, բողբոջել, ողբել ի հարկին, ապօրէն կերպով բանտերը հեծող երայրներու աղատագրութեան գործին, ինչպէս նաև կախաղանի վճիռներ ջնջել տալու աւագ հարցին համար : Բայց անվերջ դիմումներէ, անպայման աղերսանքներէ ետք՝ բանտէ ազատ արձակուող մէկ անմեղ շայր փոքան լեզու մը մարդկային հրէշներ, արիւնկողակ վայրենիներ կ'արժանանային ներման : Ու ինչ որ շայրուն համար բարձրագոյն շնորհ մը կը նկատուէր, հայաստան թուրքին համար, ափսո՛ս, իրաւունքի պէս բան մըն էր յաճախ՝ Արեւու պէս բացայայտ այդ իրողութեանց, այդ բռնաճաճ անցուդարձերուն հանդէպ՝ ո՛վ ի՛նչ կրցաւ ընել, և արդէն ո՛վ ի՛նչ կրնար

ընել, ինչ որ սակայն ժողովուրդը, Հայ ժողովուրդը կրնար ընել իր ըզբուսած, իր արիւնջուայ, իր տառապեալ կէսին համար, ըրաւ, ու թերեւս աւելին իսկ ըրաւ: Եւ եթէ չունեցանք մեծ քօակի ու միանգամայն մեծ սրտի տէր հայեր որոնք մտանալով ամէն շահ ու ղէն՝ անհամեմատ և աննախընթաց օգնութեան մը վե՛սմ՝ Իււրով՝ եղբայրութեան ձեռք կարկառէին այդ բաղմուշարար Հայութեան, մեր ժողովուրդը սակայն — մեծ զանգուածը Հայ ազգին — որ գիտէ դառնութիւնը զրկանքին, որ մեկուն սարսուէր զգացած է իր միտին մէջ, որ անօթութեան տանջանքը ճանչցած է իր աղիքներուն խորքէն, այդ ազնիւ ժողովուրդը գիտցաւ օրինակելի ու գովելի զՏօղութեամբ մը՝ խրկել Ատանա, Հաճըն, Տարսն և այլուր՝ ինչ որ կրնար, ինչ որ հնար էր խրկել: Բա Կիլիկիցիին հազիւ ձորձեղէն մը կռնակին ու պատառ մը հաց բերնին՝ կ'աղաղակէ գեռ օրհնամայն:

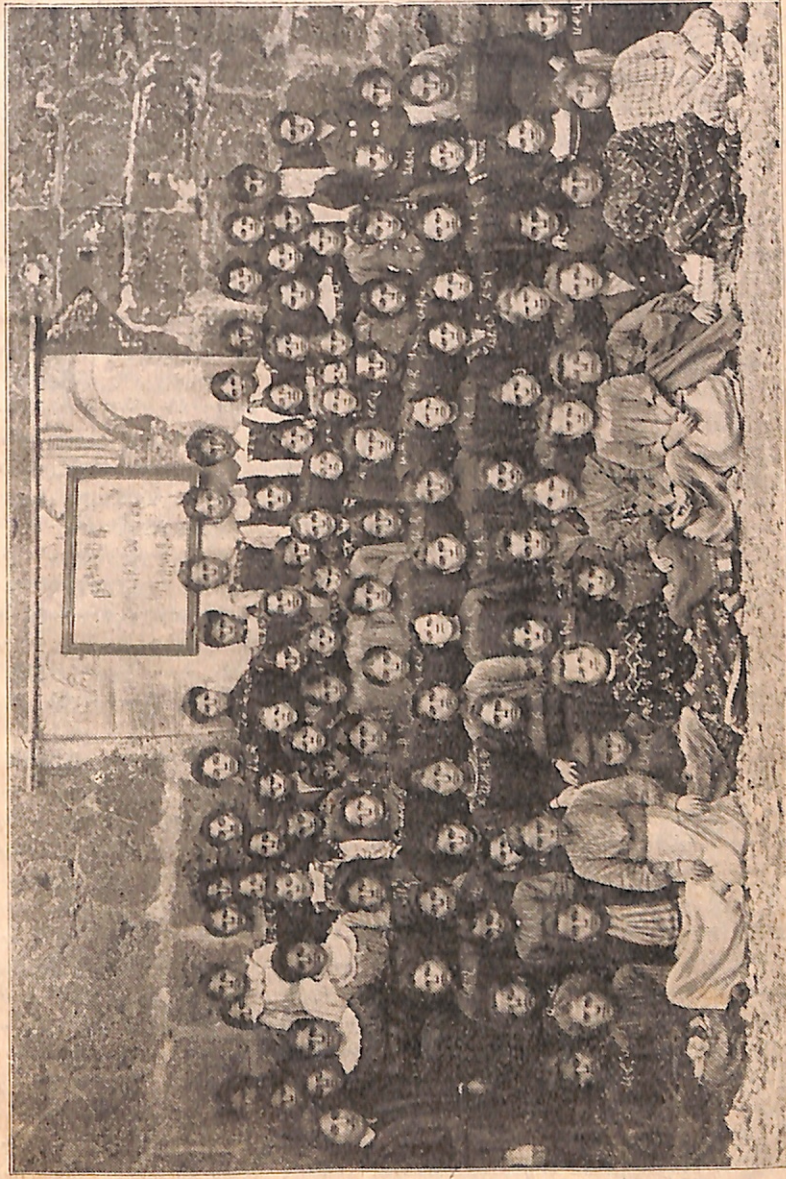
— «Ապրի՛ մեր Ազգը, ապրի՛ հայ ժողովուրդը. անիկա հասաւ մեզի. . .»:

Այս աղաղակը սակայն՝ ոգեպառ համայնքի մը, մեր տարաբախտ արեւնակիցներուն կուրճէն փրթած՝ չէր կրնար ենթացողութիւն թէ բաղձացեալ վեր ի վերոյ տանելի վիճակի մը տիրացումը կամ գոհացումը կը յատկանշէր, այլ սրտազին թարգմանն էր այն երախտագիտութեան զոր կ'զգային անոնք այն մարդերուն հանդէպ՝ որոնք իրենց դահիճներէն տարբեր՝ արարածներ էին և որոնք աղէտեալի մը վրայ արդեա՛մը գլխաւ գիտէին: — Այսօր զրէթէ նո՛յնն է վիճակն այդ հէք ժողովուրդին՝ ինչ որ էր երէկ, իսկ այն թշուառութիւնն որուն մէջ թաւալուողոր ինկաւ անիկա՝ կորսուած յոյսերով և սգաւոր սիրտով, իր մշտնջենի վիճակը գարձաւ: Եւ երբ քիչեր քաջութիւնն ունեցան ճողպրեւը անկէ, ա՛ն մնաց մէկ մասին տխուր բաժինը: Երեկուան մուրացի կին ձեռք ողորմութիւն զնոնք՝ այսօր իր կարգին չվարանեցա՛ւ իրենն ի մոյր կարկառելու, և նոյն իսկ կուռելու ուրիշներու հետ՝ իրեն յատկացուելիք ողորմութեան բաժինին ժամ առաջ տիրանալու համար: Այս պարագան էր ահա որ առաջնորդէր զիրենք իրենց բարոյական ահաւոր անկումին: — Երկայիս մէջ, այդ ինկածներուն լեզուին քով՝ ունինք շարքերը մեր որբերուն: Ի՞նչ կ'ընենք կամ ի՞նչ պիտի ընենք անոնց համար: Անոնք հացին հետ այսօր մենէ լո՛յս, զարգացում կ'սպասեն: Աշխարհի վրայ իբրև մարդ իրենց գոյութիւնն արդարացունելու, անբանէն զանազանուելու, ազէտ շարին զէ՛մ խելքով մտքառելու, կեանքի գիտակցութիւնն ունենալու, կեանքի պոչքարին մէջ յաղթական ելլելու համար՝ ուսում, զարգացում՝ պէտք է անոնց: Մոյրաքաղաքիս մէջ երբ մենք մեր զաւակներուն կրթութեանը համար մտատունջ կը գտնուինք թէ ո՞ր դպրոցը արդեօք խրկէք: Ի՞նչ ընէ անգին գաւառի հայր հո՞ճին՝ երբ իր զաւակը կրթութեամբ համար դպրոցի նշո՛յն իսկ չտեսներ իր շուրջ, Բարոյական մեծ պարտք մը կը ծանրանայ այսօր մեր վրայ, երբ համեմատաբար նպատաւորեալ պայմաններու մէջ անձնատեր և անտարբեր՝ չլանանք բաժին մը հանելու մեր առաւել կամ նուազ ուսմունքէն, ո՛չ միայն Կիլիկիոյ բարոյակէս և ներթափախ ինկած Հայութեան բեկորներուն, այլ և բոլոր Հայաստանի հայութեան՝ որ միշտ բարբարոս արշաւանքներու ենթարկեալ, հարստահարութեան, սովի ու սուրի մատնուած՝ ագիտութեան մէջ մնացած է, և այսօր հազիւ մի քիչ շունչ առնելու վրայ՝ ուսման ծարուովը կը առայտի:

Դեղեցիկ՝ օժանդակ արգարե կարգացումն անհատին համար, անհատին որմէ ընտանիքը կը կաղմուի, ընտանիքին որմէ ազգը կը բաղկանայ, ազգին որմէ մարդկութեան մեծ զանգուածը կը գոյանայ: Իսկ այդ գեռ ո՞ր է անհատին ճշմարիտ ու բացարձակ զարգացումը: — Անհատը զարգացած ա՛յն ատեն, երբ գիտակցի իր անիրաւութեան՝ կը հրաժարի տիրանալ այն բանին որ իբր չէ: Անհատը զարգացած ա՛յն ատեն, երբ նպատաւորեալ և գիտակցի իր երջանկութեան՝ ինքնաբաւ յաճիրը կը հանէ իր ունեցածէն անիրաւեալին ու զօրկեալին: Անհատը զարգացած ա՛յն ատեն, երբ մտաւորէ ու շարութեանէ զերձ՝ իր նմանին երջանկութեանը կ'օժանդակէ ի հարկին: Անհատը զարգացած ա՛յն ատեն, երբ ներդաշնակութիւնը կը տիրէ անոր խօսքին ու գործքին մէջ: Անհատը զարգացած ա՛յն ատեն, երբ բմբունած կեանքին բացարձակ օճչութիւնը, նաև հասաւ եղած աշխարհի սուսնայութեան՝ սիրոյ և համբարանութեան՝ միտին կը բողբոյր — ինչո՞ւ ուրեմն բողբել օրէնքին զէ՛մ: Ինչո՞ւ պահանջել գատարաններու փակու մը: Ո՛րքնք մեռեալ տա՛ւ մը կը մնայ, գատարաններն ուլ ա՛մայի վո՛յսեր, երբ անհատը հասած է ճշմարիտ զարգացման մը բարձրութեան: Եւ մենք այսօր հեռի գեռ զարգացածներ ըլլալէ, իսկ գոնէ քա՛յլ մը միայն յուսալցած սո՞ր ճամբուն մէջ, պահ մը կեանք, գատարանք մեր ետեւ, նայինք մեր գաւառի եղբայրներուն ու քոյրերուն, բունք նոնք ձեռքէն ուլ, մօտեցունենք զանոնք մեզի, միտին զիմելու համար՝ գեղի ի բարելուում, գեղի ի զարգացում որ է ճշմարիտ մարդ սիրութիւն: — Այս կարելի բացարձակ այն ներքին ճշմունք, սրտի այն մեծ սեղմումը զոր Հայը կ'ունենայ, երբ կը գտնուի հոյակապ գաւառ մը, Մեծ կամ փոքր Լուրճ, Կիլիկիոյ հոյակապ ներքին մաս մը թրքախօս է, և հազար եզուր, Հայաստանի մէջ ու չեն պակտի այն տեսակ գիւղեր ու նոյն իսկ գաւառներ՝ ուր Հայը քրդախօս է: Եւ այսօր անու՛նով միայն ինքզինքը Հայ գիտցող գաւառացի թրքախօս կամ քրդախօս հայը չենք գիտեր թէ շատ բան չհասկընար այն շեղին նկատմամբ՝ սրուն կը պատկանի: Եւ մենք ուլ, հակառակ իրենց բոլոր տառապանքներուն ու իրենց ցաւերուն համար մեր ունեցած խոր կարեկցութեան՝ տկ սրութիւնը չունինք երբեմն կարծելու թէ անոնք հայէ տարբեր մ. զով. բոց մըն են: Դեռ ակնաշիս մէջն են կարծես Կիլիկիցի թօսպոյիկ մանուկներու խօսքերը՝ զորս կ'ուղչին իրենց մայրիկներուն: — «Պախա՛նա պաննա. զը՞ր դը բոյոյ դարասանա, զըզ...»: Այդ մասաղաոթի աղաքը շատ բան չէին կորսցուններ միմէ իրենց շնորհէն ու գեղէն, ո՛չ միայն իրենց սրտատանած այդ աղաւաղեալ թրքալէնով, այլ նաև իրենց կոպիտ ու անկրթ խօսակերպով, նո՛յն իսկ իրենց սիրական ծնողաց ուղղուած: Ինչպէս էր հետեւեցունել թէ միայն այս փորքիկները չէին որ իրենց մեծերուն հանդէպ նո՛յն չէրան ու նո՛յն վարմունքն ունէին, հապա նո՛յնն էին նաև մեծերին իրարու նկատմամբ, քանի որ զուրկ էին այն թանկագին առաւելութեան, բարեկրթութեան քնքու Տրոպիլիէն՝ զոր գոնէ ոմանք ունին ընդօրին կերպով: Մտնոնքը սակայն որուն էր, երբ փորքիկներն այդպէ՛ս լրացած ու տեսած էին, ու մեծեր՝ իրենց կարգին՝ այդպէ՛ս ընդունած եւ սովորած իրենց պապերէն: Պէտք է խոստովանիլ հիմոյ — ինչպատ այդ գրեկաններուն — թէ Կիլիկիցիին ահաւոր աղէտքին վաղորդայնին իսկ դպրոց աղաղակեց, ու Հայաստանցիին դպրոց կ'աղբուէ, եւ այսօր տխուր է տեսնել թէ ստուար թիւ մը չեն

«ԱՉԳԱՆՈՒԻՐ ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ» ԾԱՐԱՆԻ ԱՆՆՈՒՆԻՆԵՐԸ ՄԱՍՈ ՄԻ:

«ԱՉԳԱՆՈՒԻՐ ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ» ՀԱՃՐՆԻ ՎԱՐՈՒՄԱՆԻՆ ԱՆՆՈՒՆԻՆԵՐԸ ԻՐԵՆ ԳԱՐԱՐԱՆԻՆ ՄԻ: 2

կազմեր այն վայրերն որոնք իրենց ծոցին մէջ՝ իրենց ջանքերով կամ եկամուտ օգնութեանց շնորհիւ՝ դպրոց մը ունեցած են: Դեռ ո՛րքան քաղաքներ, քանի՛ քանի՛ գիւղեր եւ աւաններ զուրկ են այդ շինարար հաստատութիւններէն որոնցմէ՛ է որ պիտի սփռուի միտքի մշակութիւն, բարբերու աշուուացում, տնտեսի կրթութիւնը բովանդակ շայտատանի մեր ապագայ սերունդին:

Ընդհինի որչափ շուրջ ժամատեր եղաւ, բարեպաշտ դարձաւ, նարեկով ու երկինքի խօսքերով գինովցուց իր միտքը: Սթափի՛նք պահ մը՝ Գաղաքակրթութեան պահանջքն այ նկատի առնելու համար: Նոր տաճարներու սրբազան քարերուն յատկացուելիք դրամը պէտք է որ սյուսահետեւ վառնենք դպրոցներու կառուցման Մեր մոմի՛: Գրիչն ու մատի՛տը պէտք է ըլլայ, և կանթեղին իւղը՝ մեր կողակտին մեկունը: Պէտք է որ ծախսենք, և իրարու՛ն ծախսենք՝ իրենց պաշտօնին ու կոչումին գիտակ՝ տիպար վարժապետներ հասցունելու համար: Պէտք է որ մարդէնք, տոգորենք նոր սերունդը նո՛ր գաղափարներով, քաղաքակրթութեան և յառաջդիմութեան ընդունակ ընենք մեր զաւակները՝ գիտութեամբ, արջեսաներով և ուսմունքով: Վասն զի շայտութեան ապագան՝ մեր մանուկներն են, սա մեր անուս և անտաշ մանուկները, վասպուրականէն մինչեւ Արարատ, Արարատէն մինչեւ Բիւզանդիոն, Դաստիարակութեան նորիկան լծակը պէտք է որ ամու՛ր բռնէք ցփերջ, ո՛վ դուք որ հայր եղած էք և մայր, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս սա մեր ինկած շայտութիւնը պիտի վեր բարձրացուցած ըլլաք:

Տո՛ւր, ս՛վ շայ, յանուն կրթութեան, յանուն գաստիարակութեան՝ ինչ որ ունիս՝ առատօրէ՛ն տուր: Թող ստուարանայ թիւը շայ գործներուն, մանաւանդ գաւառներու մէջ՝ ուր Տգիտութիւնը տակաւին իր սարգիստապնը թանձրացո՛ցած կը պահէ շայ միտքերու խորը Չպէ՛տք է զրկուի գաւառի շայտութիւնն իր միտքի անուղեղէն. ատո՛վ է որ անկա պիտի կրնայ իր թշուառութիւնը բաւնալ և դառնալ պատուաւոր քաղաքացի: Դաստիարակութիւնը հարկ է ուրեմն որ առանցքն ըլլայ մեր նպատակին ու մեր մտածումին, ինչպէս արական նոյնպէս իգական սեռին համար անխտիր:

Ո՞վ չգիտեր մենէ, թէ սակէ 30 տարիներ առաջ Միւնսթրալ, ԲնկերՈւթիւն մը կը կազմուէր, ու սիրով, ու եռանդով, ու խանդով բորբոքուն, ուսման և զարգացման առաքելութիւն մը՝ գերագոյն խաչակրութիւնը յանձն կ'առնուր երթալու դէպ ի մթին խորքերը հայկական գաւառներուն, փրկելու համար հոնտեղի նոր սերունդը՝ Տգիտութեան թշնամիին սեւ ցանցէն: Հակոյա-կան գործ մըն էր այդ, որուն ձեռնամուխ կ'ըլլար ոտամի շայտութիւնը: Դրպարոցներ կը բացուէին՝ նորածիլ միտքերուն հետ, ուսուցիչներ կը զրկուէին շարունակ հոն, զգացումներ և ըմբռնումներ նոր նոր յեղաշրջութիւններ կը կրէին, ու ինքնագիտակցութեան ոգին կ'աճէր երթալով ա՛յն աղոց մէջ՝ որոնք փոխանակ միայն սարի զաւակ ըլլալու, դպրոցակա՛ն էին այլեւս: Ու գիտենք շատերն թէ գաւառի խիղախ սգիններուն, գաւառի անձնուրաց, կտրիճ ու ճշմարիտ գործիչներու շարքերուն մէջ ի՛նչ սիրուած դէմքեր կային ու կան դեռ՝ այդ դպրոցներուն մէջ կատարելապէ՛ս ճախարակուած, մա՛րդ եղած:

Մանչերու կրթութիւնն ու գաստիարակութիւնը բաւական չէին միայն անհասն, ընտանիքն ու ա՛րզը վերածնելու համար: Պէտք էր անոնց հաւատարմ, ու թերեւս անոնցմէ՛ ալ առաջ, իգական սեռն ալ գաստիարակել: Ու «Միա-

ցեալի կողմն ՚ի վեր եկաւ կազմուիլ ԱԶԳԱՆՈՒԻՐ ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ԲՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ, ինքն ալ ըստ կարի շատցունելով աղջկանց վարժարաններ՝ նոյն հայրենիքին, բնաշխարհիկ նոյն երկրին ծոցին մէջ: — Համիտեան Ռէժիմը միւս կողմէ որ քան զոր ահարկու կը դառնար, և ամէն ինչ որ շայտն յառաջդիմութեանը կը ձգուէր՝ կ'արդիւնէր անմիտք: — Խափանուեցան այսպէս Միւնսթրալ և ԱԶԳԱՆՈՒԻՐ, ու տարիներ, ու տարիներ սեւ վարագոյր մը ծփաց գաւառացի մանկոյն առջեւ — Եւ երբ այսօր, Սամանեան Սահմանադրութեան հռչակումով, վերակած են անոնք իրենց զուտ գաւառային գործունէութեան, ուրախալի եւ միխմարական է ստուգի որ մայրաքաղաքիս եւ արտասահմանի հայեր իրենց օժանդակութեան բաժինը կ'ընծային արդեամբ, մղում տալով այսպէս վերակուած ազգոգուտ գործին: շայտն բարոյական պարտքն է այսուհետեւ ամէն ատենէ աւելի սատարել այդ ընկերութեանց, անմիջական օգնութեան ձեռք կարկառել անոնց, եթէ շայր կր փափաքի որ Հայութեան ստուար մասը, հայաստանցին ու կիլիկիցցին՝ մեծ թիւով ունենան իրենց հայ վարժարանները չքրեւոս և Բրեւոս անուս հայերուն ծոցը: Պէտք է օգնենք ամէնքնիս այդ ընկերութեանց, եթէ կ'ուզենք որ հայը սիրէ իր լեզուն, ու խօսի զայն իր հայրենի երկրին մէջ կամ այլուր, տեղեակ ըլլայ իր ազգութեան պատմութեան՝ հին ու նոր անցեալով: Պէտք է օգնենք՝ ամէնքնիս անոնց, եթէ կ'ուզենք որ գաւառացին իր աչքը բանայ, գիտակից գաւառայ աշխարհի իրադարձութեանց, տեսնէ շահագիտական այն հասանքը կործանարար՝ որով եւրոպական ազգէ անհասանք կ'երթան կողպատել իրեն երկրին թանկագին հասոյթները, իլիլ իրեն ձեռքէն՝ իր ու իր որդոց արդար իրաւունքն եղող հացը: Տարակոյս չկայ, պէտք է որ հայը, գաւառացի հայը գիտակցի իր իրաւանց ու իր ինչքերուն և գիտնայ ուրիշներէ առաջ՝ զանոնք շահարեք գործունէլ, իր ապագայ բարգաւաճումին ու բարօրութեանը համար:

Շայ գարոցը սերելի քոյրեր և եղբայրներ, հայութեան նոյն Տապանն է: Գաւառացի հայը քաջ ըմբռնած է զայդ՝ թերեւս քաղքենի հայէն շատ աւելի: Բանա՛նք իրեն դպրոց՝ որչափ որ կրնանք, և միշտ մեր միտքէն չհեռացունենք սա համոզումը թէ՛ որչափ ատեն որ մեր շայ լեզուն կանգուն մնայ ու խօսուի Արարատէն մինչեւ Տարսու, վասպուրականէն մինչև Պոլիս և այլուր, շայը չէ՛ թէ միայն իրրեւ անմատ և ընտանիք. այլ իրրեւ շայ ազգութիւն կանգուն պիտի մնայ, պիտի ապրի՛: Եւ նոր տարին որ միշտ գալուստն է նոր յոյսերու, նոր եռանդներու՝ Թող անխախտ պահէ մեր այն հաւատքը թէ, այո՛, մենք պիտի ապրինք, որ չափ ատեն որ կանգուն են շայ լեզուն, շայ՝ Պատմութիւնն ու շայ՝ Գրականութիւնը:

ԱՐԾԱԿՈՒՇԻ ԹԵՈՂԻԿ

ՀՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Ա. Շխարհիս Է՛ն նշանաւոր գիրքին՝

Ա. Ի. ԵՏԱՐԱՆ Ի պարզաբանութիւնն եղող

ՀԱՄԱՊԱՏՈՒՄ

անունն քանձրահաստը եւ օգտաւաս մատեանը

Հեղինակութամբ

Տ. ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

Գործ երկարամեայ խղճամիտ սწնուրեան, որուն 1000 է աւելի մեծագիր եջերուն մեջ խտացած են ՉՈՐՍ Ա. Ի. ԵՏԱՐԱՆՆԵՐ ուն ամեն մեկ զլուխին, համարին եւ անոնց մեջ պարունակուած ամենեկն խրքին մատեանն իսկ մեկնութիւնը: Օրմանեան Ա. այս գործով յաջողած է Աւետարանը ժողովրդականացնել, այնպիսի դիւրահասկանալի մեքոսով մը՝ որուն նմանը ցարդ գեթ Հայոցս մեջ ո՛չ մեկ հեղինակ չէ երկասիրած:

Ամեն աստիճանի պատկանող կրօնականներ, մանաւանդ քահանաներ եւ հայ ժողովուրդը մեծապէս պիտի օգտուին նոյս բովանդակութեան ՀԱՄԱՊԱՏՈՒՄ Ի որուն վերջը հեղինակը դրած է շատ մանրագնիկ կերպով իր պատրաստած 8 ցուցակներ որոնց ամբողջութիւնը կրնայ նկատուիլ արդարեւ Ա. Ի. ԵՏԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱԼԻՆ:

Հակառակ իր հսկայ եւ աննախընթաց ծաւալին, սոյն գիրքը — փառակազմ — կ'արժէ 25 դրուց, (զաւտաց եւ արտասանմանի հասնար 5 դր. քօսքի ծախքն աւելի), ինչ որ առանց շահու պարգայէս գիրքին բուրքին ու սպագրութեան արժեքն է միայն, բովանդակելով զոս բուրքի վրայ գինկատիպ 3 խախարհագրութիւնն եւ 32 պատկերներ՝ Սուրբ Տեղեաց եւ պատմական վայրերու:

Կ Ե Գ Ր Ո Ն Ա Տ Ե Ղ Ի

Վ. ԵՒ Զ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՊԱՂՃԷ-ԳՍՓՈՒ. Կ. ՊՈԼԻՍ

Կը գտնուի նաեւ ամեն գրախանութի քով:

3000

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1600304

26 212-74

68